

FEMTE YTTRANDET OM SVERIGE

Svensk översättning – det engelska originalet gäller

RÅDGIVANDE KOMMITTÉN FÖR RAMKONVENTIONEN FÖR SKYDD AV NATIONELLA MINORITETER

Antaget den 11 oktober 2023

EUROPARÅDET

ACFC/OP/V(2023)4

Publicerat den 19 februari 2024

Sekretariatet för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter
Europarådet
F-67075 Strasbourg Cedex
Frankrike

www.coe.int/minorities

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING AV SLUTSATSERNA	4
REKOMMENDATIONER	7
Rekommendationer om omedelbara åtgärder	7
Ytterligare rekommendationer	7
Uppföljning av dessa rekommendationer	8
ÖVERVAKNINGSPROCESS	10
Uppföljningsaktiviteter rörande rekommendationerna i det fjärde yttrandet från den rådgivande kommittén	10
Framtagandet av landrapporten för den femte cykeln	10
Landbesök och antagande av det femte yttrandet	10
SLUTSATSER ARTIKEL FÖR ARTIKEL	12
Personer som omfattas av tillämpningen (artikel 3)	12
Rättslig och institutionell ram för skyddet av nationella minoriteter (artikel 4)	15
Nationell strategi för romsk inkludering (artikel 4)	17
Rättslig och institutionell ram för bekämpande av diskriminering (artikel 4)	19
Jämlikhet och kvalitativa data (artikel 4)	21
Stöd till bibehållande och utveckling av minoriteters identiteter, språk och kulturer (artikel 5)	22
Det samiska folkets traditionella markanvändning och ändringarna i rennäringslagen (artikel 5)	27
Främjande av interkulturell dialog och ömsesidig respekt (artikel 6)	30
Sanningskommissioner och kulturlivsutredningar (artikel 6)	33
Skydd mot fientlighet, rasism, hatbrott och hatretorik, bland annat i media (artikel 6)	35
Nationella minoriteters tillgång till och närvaro i offentliga medier, tryckta medier och digitala medier (artikel 9)	40
Användning av minoritetsspråk i myndighetskontakter och i äldreomsorgen (artikel 10)	43
Personnamn (artikel 11)	44
Topografiska skyltar och benämningar på minoritetsspråk (artikel 11)	45
Lika tillgång till utbildning, inbegripet under covid-19-pandemin (artikel 12)	46
Interkulturell utbildning och interkulturella läromedel (artikel 12)	48
Fristående skolor och tvåspråkiga skolor (artikel 13)	48
Undervisning på och i minoritetsspråk (artikel 14)	49
Lärare i minoritetsspråk, lärarutbildning och lärarlegitimation (artikel 14)	52
Ändamålsenligt samråd och effektivt deltagande i offentliga angelägenheter och beslutsprocesser (artikel 15)	53
Effektivt deltagande i det sociala och ekonomiska livet – tillgång till hälso- och sjukvård, inbegripet psykiatrisk vård och under covid-19-pandemin (artikel 15)	57
Bilateralt och multilateralt samarbete (artiklarna 17 och 18)	59

SAMMANFATTNING AV SLUTSATSERNA

Omfattning av tillämpningen

1. Sverige tillämpar även fortsättningsvis ramkonventionen för fem nationella minoriteter (judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar). Rättigheterna för personer som hör till dessa minoriteter skyddas genom specifik lagstiftning rörande nationella minoriteter och minoritetsspråk liksom genom lagstiftning om utbildning och icke-diskriminering. Samerna erkänns också som urfolk i Sverige och åtnjuter en viss grad av kulturellt självbestämmande.
2. Mångfalden inom var och en av de erkända nationella minoriteterna erkänns och främjas visserligen ur ett språkligt perspektiv, i synnerhet såvitt avser samer och romer, men myndigheterna behöver ta större hänsyn till denna mångfald. Skogsfinnarna, som vanligtvis omfattas av politiska åtgärder riktade till sverigefinnar, skulle vilja att deras grupp erkändes som en egen nationell minoritet.

Institutionella och politiska ramar för skydd av nationella minoriteter och inkludering av romer

3. Sveriges minoritetspolitik baseras på tre prioriterade områden: skydd av nationella minoriteter, stärkande av deras möjligheter att utöva inflytande och stöd till minoritetsspråken för att hålla dem vid liv. År 2019 ändrades lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk med syftet att klargöra och stärka användningen av minoritetsspråk inom förskola och äldreomsorg samt stärka de nationella minoriteternas möjligheter att utöva inflytande genom samråd. De klargöranden som har gjorts i den ändrade lagen är dock inte tillräckligt tydliga, och tillämpningen på lokal och regional nivå av lagstiftningen om nationella minoriteter är fortfarande otillräcklig och varierar avsevärt mellan kommuner och mellan förvaltningsområden för minoritetsspråk. Detta aktualiserar frågan om likabehandling. Det vore önskvärt med en förstärkt tillsynsmekanism och tydligare vägledning för kommunerna.
4. Den långsiktiga strategin för romsk inkludering 2012–2032 har börjat ge positiva resultat, men ytterligare ansträngningar krävs i hela landet för att säkerställa lika tillgång till rättigheter för personer som hör till denna minoritet. Den romska minoriteten skulle vilja se ett starkare engagemang hos myndigheterna för att genomföra strategin, och man skulle vilja att systemet med förvaltningsområden tillämpades även för romani chib. Detta system tillämpas än så länge enbart för språken finska, meänkieli och samiska. Sverige har en restriktiv syn på insamling av uppgifter som rör etnicitet. Att det saknas uppdelade (disaggregerade) data om situationen för olika nationella minoriteter i Sverige – även om vissa framsteg har noterats inom hälsosektorn – gör det svårt att följa och utvärdera landets politik och strategier.

Institutionella och rättsliga ramverk för att bekämpa diskriminering

5. En positiv händelse är inrättandet av Institutet för mänskliga rättigheter, som nu kompletterar Diskrimineringsombudsmannens (DO:s) arbete. Språk erkänns fortfarande inte som specifik diskrimineringsgrund. DO har inte möjlighet att på ett verkningsfullt sätt utreda alla anmälningar om diskriminering som riktas mot offentliga verksamheter och kan inte driva en rättsprocess om den som har blivit utsatt för diskriminering inte har lämnat in någon anmälan. En utredning har rekommenderat ändringar i diskrimineringslagen som kan lösa dessa problem. Personer som hör till nationella minoriteter drabbas av vissa former av diskriminering från socialtjänsten och från privata arbetsgivare och fastighetsägare. De nekas ibland tillträde till restauranger eller rätten att använda sitt minoritetsspråk på arbetet eller under raster i skolan.

Stöd för bevarande och utveckling av minoriteters identiteter, språk och kulturer

6. Sverige har ökat sina anslag för att bevara och främja minoritetsspråk och minoritetskulturer. Språkcentrum för nationella minoritetsspråk har blivit fler. Detta har fått ett mestadels positivt mottagande, men det finns fortfarande en oro över den långsiktiga finansieringen av språkcentrum. De samiska och tornedalska teatrarna behöver också mer hållbar och flerårig finansiering för att kunna planera sin verksamhet på längre sikt. Stödåtgärderna bör anpassas bättre till olika nationella minoriteters specifika behov och prioriteringar liksom till den mångfald som finns inom respektive minoritet. Inom barn- och andra sociala välfärdstjänster saknas ibland lyhördhet för kulturskillnader. Tillräcklig hänsyn och respekt visas inte för det samiska folkets rätt att bevara och utveckla sin kultur, som har nära koppling till de områden där samer traditionellt har bott.

Främjande av interkulturell dialog samt bekämpande av fientlighet och olika former av rasism och hatretorik

7. Det finns lagstiftning och strategier för att bekämpa rasism, hatretorik och hatbrott, men effektiviteten brister ibland. Det toleranta klimat som länge har präglat det svenska samhället har under den senaste övervakningscykeln försämrats, i synnerhet gentemot migranter. Antisemitism, antiziganism och rasism mot samer ökar också. En mer polariserad politisk debatt verkar slå mot personer som hör till nationella minoriteter, särskilt de judiska, romska och samiska grupperna. Detta klimat av ökad intolerans behöver åtgärdas skyndsamt.

8. Dessutom ökar de spänningarna mellan å ena sidan samer och å andra sidan majoritetsbefolkningen och vissa andra nationella minoriteter, i synnerhet efter Högsta domstolens dom från år 2020 i Girjas målet (NJA 2020 s. 3). Samtidigt som samernas rättigheter som urfolk bör skyddas och upprätthållas, behöver det införas mer transparenta och inkluderande förfaranden för samråd i frågor som påverkar flera olika nationella minoriteter, så att det kan säkerställas att alla kan få ge uttryck för sina åsikter och få dem beaktade då beslut fattas.

9. Kunskapen om de nationella minoriteternas kulturer, språk och traditioner är fortfarande begränsad, även om vissa framsteg har skett, i synnerhet bland de yngre. Några minoriteter är fortfarande särskilt osynliga – främst sverigefinnar och tornedalingar/kväner/lantalaiset. Större ansträngningar behövs för att främja sådan kunskap inom undervisning och lärarutbildning. En ny läroplan för skolan, som infördes i juli 2022, syftar till att öka kunskapen om det samiska folkets och andra nationella minoriteters historia och nuvarande situation. Detta är en positiv utveckling, förutsatt att den kombineras med adekvat lärarutbildning. Andra positiva händelser är tillsättandet av Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset, Sanningskommissionen för det samiska folket och utredningen Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. De berörda minoriteterna förväntar sig att dessa processer ska återskapa tilliten och öka kunskapen om deras respektive minoritetskulturer och traditioner liksom om deras historia i Sverige och deras nuvarande situation. Sverigefinnarna efterfrågar en liknande sannings- och försoningskommission för deras del.

Nationella minoriteters tillgång till och närvaro i media

10. Såvitt avser den nya sändningstillståndsperioden 2020–2025 är det positivt att det fokuseras mer på kvalitet och originalitet för program i offentlig radio och tv liksom på tillgång till nyhetsprogram för minoriteter, och det är också positivt att det förväntas ske en markant ökning av utbudet på jiddisch. Vissa nationella minoriteter skulle vilja bli ännu mer synliga i media och skulle vilja att deras kulturer och traditioner förklarades och skildrades på ett mer positivt sätt. Utbildningsradions arbete med att ta fram pedagogiska program för minoriteter utgör god praxis, och generellt sett är Sveriges minoritetspolitik för public service värd att ges spridning genom internationella och gränsöverskridande initiativ.

Användning av minoritetsspråk såvitt avser förvaltning, personnamn och topografiska skyltar

11. Användningen av minoritetsspråk främjas i hög grad och har nyligen förstärkts, men i praktiken blir denna användning begränsad på grund av bristen på personal som talar minoritetsspråk inom offentliga myndigheter och inom äldreomsorgen. Det behöver tas fram lösningar för att åtgärda denna situation och säkerställa att de rättsliga och politiska ramverken för minoriteter tillämpas i praktiken. Den nya lagen om personnamn stärker möjligheterna för personer som hör till nationella minoriteter att återta sitt efternamn på ett minoritetsspråk. Alla kvarvarande praktiska hinder för att göra detta bör undanröjas. När det gäller topografiska skyltar är situationen över lag tillfredsställande, men mer bör göras för att se till att det finns flerspråkiga gatuskyltar och skyltar på byggnader. Åtgärder bör vidtas för att se till att alla befintliga språk inom ett visst traditionellt område finns med på skyltarna där.

Tillgång till utbildning och undervisning på och i minoritetsspråk

12. Inom utbildningssystemet är man generellt sett positivt inställd till undervisning på och i minoritetsspråk men i verkligheten är sådan undervisning begränsad. Ett viktigt skäl till detta är att antalet lärare med kompetens inom minoritetsspråk är begränsat inom utbildningssystemets alla nivåer. Avhopp och frånvaro från skolan är fortsatt ett problem, i synnerhet inom den romska minoriteten men även, dock i lägre grad, bland det samiska folket. Det har kommit fler läromedel för samer, men tillgången till läromedel på finska, jiddisch och hebreiska är fortsatt problematisk. Den tvåspråkiga utbildningen är inte tillräckligt utvecklad i Sverige och i alltför hög grad begränsad till fristående skolor. Nedläggning av tvåspråkiga skolor är fortsatt ett problem, i synnerhet för den sverigefinska minoriteten. Covid-19-pandemin fick begränsad inverkan på närvaro och prestationer i skolan för elever som talar minoritetsspråk, men situationen på vissa skolor nära gränsen till Finland, där det undervisas på finska och meänkieli, förblir oroande efter en minskning av antalet elever till följd av covid-19-restriktionerna.

Ändamålsenligt deltagande i offentliga angelägenheter och beslutsprocesser

13. Antalet utredningar och samråd i frågor som rör nationella minoriteter är imponerande och avspeglar Sveriges minoritetspolitik med syftet att säkerställa delaktighet och inflytande. Företrädare för alla nationella minoriteter betonade dock att samrådsförfarandet är oändamålsenligt eftersom organisationer för nationella minoriteter alltför ofta involveras i sista stund då beslut redan har fattats. Vissa anser att de saknar kapacitet och resurser för att hantera den stora mängd önskemål om samråd som utan åtskillnad riktas till alla nationella minoriteter och därför måste välja vad de ska delta i, medan andra klagade på att de inte systematiskt blev inbjudna att delta i samråd om frågor av betydelse för dem – exempelvis tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset såvitt avsåg översynen av rennäringslagen. Införandet av en ny lag om konsultation i frågor som rör det samiska folket ses som något positivt, men sammantaget är samerna ändå missnöjda med att de inte får gehör för sina synpunkter och föredragna alternativ liksom med att beslut om utbyggnad av gruvor, skogsbruk och vindkraftsprojekt fortfarande inverkar negativt på deras rätt att använda traditionell samisk mark.

REKOMMENDATIONER

14. Den rådgivande kommittén anser att dessa avslutande kommentarer och rekommendationer kan ligga till grund för den resolution som ministerkommittén ska anta om Sveriges tillämpning av ramkonventionen.

15. Myndigheterna uppmanas att beakta de utförliga synpunkterna och rekommendationerna i detta yttrande från den rådgivande kommittén. I synnerhet bör de vidta följande åtgärder för att ytterligare förbättra tillämpningen av ramkonventionen:

Rekommendationer om omedelbara åtgärder

16. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att i nära samråd med det samiska urfolket säkerställa att beslut på kommunal, regional och nationell nivå rörande användning av mark som traditionellt har använts av samer inte negativt påverkar möjligheten för samerna att vidmakthålla och utveckla sin kultur, sina språk och sin identitet. Myndigheterna bör säkerställa att regionala och statliga myndigheter, innan de fattar beslut om exploatering på mark som traditionellt har använts av samer, till fullo tillämpar lagen om konsultation med det samiska folket samt samrådsbestämmelserna i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

17. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att främja interkulturell dialog och ömsesidig respekt mellan den övriga befolkningen och personer som hör till olika nationella minoriteter genom att vidta konkreta åtgärder för att främja kunskapen om nationella minoriteter, minoriteters rättigheter och nationella minoriteters behov samt genom att välja mer inkluderande och transparenta tillvägagångssätt i frågor som påverkar personer som hör till fler än en nationell minoritet.

18. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att öka sina ansträngningar för att förebygga och bekämpa rasism, hatbrott och hatretorik, bland annat i sociala medier, i synnerhet mot den judiska, den romska och den samiska minoriteten. För detta ändamål bör myndigheterna vidta lämpliga åtgärder inriktade på hela befolkningen, exempelvis informationskampanjer för att höja kunskap och medvetenhet och utvärdera dessa åtgärder i nära samråd med företrädare för minoriteterna. De bör också dokumentera, utreda och beivra alla fall av sådana brott och samla in uppdelade (disaggregerade) data.

19. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheter på alla nivåer att förbättra samrådsförfarandenas effektivitet genom att se till att de genomförs vid rätt tidpunkt och är inkluderande och meningsfulla samt att säkerställa att personer som hör till det samiska folket och andra nationella minoriteter systematiskt konsulteras och ges möjlighet att delta på ett ändamålsenligt sätt i beslutsprocesser som rör politiska frågor och lagstiftningsfrågor av relevans för minoritetsrättigheter.

Ytterligare rekommendationer ¹

20. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheter på alla nivåer att i högre grad erkänna och respektera den mångfald som finns inom och mellan nationella minoriteter genom att – i nära samråd med ett spektrum av personer som hör till varje nationell minoritet – anpassa relevant lagstiftning, relevant politik och relevanta initiativ så att utfallet avspeglar deras faktiska behov och inriktas mot deras specifika svårigheter.

¹ Rekommendationerna nedan anges i ordning efter motsvarande artiklar i ramkonventionen.

21. Den rådgivande kommittén upprepar sin uppmaning till myndigheterna att ytterligare stärka tillsynsmekanismerna för lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och att överväga åtgärder som kan garantera efterlevnaden av lagen och skärpa kommuners och statliga myndigheters ansvar för fullgörandet av sina skyldigheter, i synnerhet genom att föreskriva åtgärder vid överträdelser. Myndigheterna bör ge ytterligare vägledning till kommuner och statliga organ om tillämpningen av denna lag i fall där bristerna beror på att kommunerna och organen har fått alltför stort utrymme för egna bedömningar.
22. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att ändra lagen om diskriminering så att språk uttryckligen införs som diskrimineringsgrund och så att tillämpningsområdet omfattar alla åtgärder som vidtas av offentliga myndigheter.
23. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att öka medvetenheten bland barn- och andra sociala välfärdstjänsters personal om nationella minoriteters rättigheter och kulturella särdrag samt säkerställa att nationella minoriteters familjeband och kulturella identiteter vidmakthålls inom ramen för barn- och andra sociala välfärdstjänsters arbete.
24. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att säkerställa att undervisning i enlighet med de nya läroplanerna möjliggörs med hjälp av läromedel som på ett rättvisande sätt avspeglar den etniska och språkliga mångfalden i det svenska samhället, inklusive relevant och aktuell information om nationella minoriteters situation i Sverige historiskt och i nuläget. Myndigheterna bör säkerställa att lärare i alla skolor har fått relevant utbildning inom interkulturell undervisning, så att de kan hantera mångfald i klassrummet och har tillräcklig kunskap om nationella minoriteter för att kunna undervisa om nationella minoriteters kulturer, traditioner och historia.
25. Den rådgivande kommittén upprepar sin uppmaning till myndigheter på alla nivåer att tillhandahålla allt nödvändigt stöd till fristående skolor som tar emot barn som tillhör nationella minoriteter. Samtidigt bör myndigheterna säkerställa att tillgången till tvåspråkig utbildning inte är beroende enbart av fristående skolor, utan de bör överväga att tillhandahålla tvåspråkig utbildning vid kommunala skolor i förvaltningsområden där detta efterfrågas.
26. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att öka antalet undervisningstimmar i minoritetsspråk, tillhandahålla ytterligare ekonomiskt stöd för rekrytering och utbildning av lärare som talar minoritetsspråk och se till att yrket lärare i minoritetsspråk blir mer hållbart och attraktivt som karriärval. Myndigheterna bör även överväga att låta modersmålsundervisningen i grundskolan ingå i det ordinarie schemat i stället för att – som alltför ofta är fallet – förläggas utanför detta.
27. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att se till att remissförfarandena för samiska patienter som söker psykiatrisk specialistvård vid det Norgebaserade Samiskt nationellt kompetenscenter för psykiatrisk hälsovård och missbruk (SANKS) görs mer enhetliga och blir lättare att använda för patienterna.
28. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att fortsätta söka samsyn kring ratificering av ILO-konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder för att säkerställa samernas rättigheter som urfolk.

Uppföljning av dessa rekommendationer

29. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att arrangera ett uppföljningsevenemang efter publiceringen av detta yttrande avseende den femte cykeln. Kommittén anser att en uppföljningsdialog för genomgång av de observationer och rekommendationer som redovisas i detta

yttrande skulle vara av godo. Dessutom är kommittén beredd att ge stöd till myndigheterna genom att peka ut de effektivaste sätten att genomföra de rekommendationer som lämnas i detta yttrande.²

² De svenska myndigheterna har redan angett att de har för avsikt att använda metoden med ett uppföljningsmöte även efter slutförandet av den femte övervakningscykeln. Se den [femte landrapporten](#), s. 4.

ÖVERVAKNINGSPROCESS

Uppföljningsaktiviteter rörande rekommendationerna i det fjärde yttrandet från den rådgivande kommittén

30. Sveriges fjärde landrapport och den rådgivande kommitténs fjärde yttrande har publicerats på regeringens webbplats,³ på både svenska och engelska. Vidare har kortversioner av den fjärde landrapporten översatts till Sveriges minoritetsspråk och publicerats. I november 2018 hölls ett uppföljningsmöte för att diskutera slutsatserna, bedömningarna och rekommendationerna i det fjärde yttrandet, med fokus bland annat på institutionella och rättsliga ramverk, språk, utbildning och kultur samt reellt deltagande och inflytande i beslutsprocesser.

Framtagandet av landrapporten för den femte cykeln

31. Den femte landrapporten hade inkommit när fristen löpte ut den 1 juni 2021. Inga könsrelaterade aspekter av minoriteters rättigheter diskuterades i landrapporten. Som en del av förberedelserna för rapporten hölls i februari 2021 ett gemensamt samråd med nationella organisationer som företräder nationella minoriteter i Sverige. Syftet var att diskutera konkreta förhållanden som minoritetsorganisationerna ansåg vara viktiga att lyfta fram i den femte landrapporten.⁴

Landbesök och antagande av det femte yttrandet

32. Detta yttrande från den femte cykeln om Sveriges tillämpning av ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter (nedan kallad ramkonventionen) har antagits i enlighet med artikel 26.1 i ramkonventionen och regel 25 i ministerkommitténs resolution (2019)49. Slutsatserna bygger på information i den femte landrapporten, kompletterande information från myndigheterna, andra skriftliga källor och information som den rådgivande kommittén har inhämtat från myndighetskällor och andra källor under sina besök i Göteborg, Pajala, Kiruna och Stockholm den 6–10 mars 2023 liksom vid ett flertal onlinemöten den 17–18 april 2023 med andra aktörer inom minoriteter, kommuner och politiska företrädare. Den rådgivande kommittén vill uttrycka sin tacksamhet gentemot myndigheterna för deras utmärkta samarbete före, under och efter besöket och gentemot de andra aktörer som kommittén har haft kontakt med under besöket eller online för deras värdefulla bidrag. Utkastet till yttrande, som godkändes av den rådgivande kommittén den 9 juni 2023, översändes den 13 juni 2023 till de svenska myndigheterna för kommentarer i enlighet med regel 37 i resolution (2019)49. Den rådgivande kommittén tackar för de kommentarer som den erhöll från de svenska myndigheterna den 14 augusti 2023.

* * *

33. Ett antal artiklar i ramkonventionen diskuteras inte i detta yttrande. Den rådgivande kommittén gör, mot bakgrund av den information som den för närvarande har tillgång till, bedömningen att tillämpningen av dessa artiklar inte föranleder några specifika observationer. Det påståendet får inte tolkas så, att de åtgärder som har vidtagits är tillräckliga och att ansträngningarna på de aktuella områdena nu kan minska eller till och med avbrytas. Den rådgivande kommittén anser nämligen att ramkonventionens skyldigheter kräver varaktiga ansträngningar från myndigheternas sida. Dessutom

³ Se den [statliga webbplatsen](#) om minoriteter (på svenska).

⁴ Under detta samråd uttrycktes oro över den låga nivån på kunskapen om nationella minoriteter bland befolkningen i allmänhet liksom oro över uttryck för rasism som har upplevts av personer tillhörande olika minoriteter. Många minoritetsföreträdare betonade den avgörande vikten av att arbeta med revitalisering av språk som en brådskande fråga och uttryckte åsikten att framstegen i det avseendet var alltför långsamma. Diskussionen rörde även utmaningar i fråga om samordning och uppföljning av Sveriges minoritetspolitik.

behöver ett visst förhållande som i dagsläget betraktas som acceptabelt inte nödvändigtvis anses acceptabelt under framtida övervakningscykler. Slutligen kan det hända att frågor som i dagsläget framstår som relativt obetydliga med tiden visar sig ha underskattats.

SLUTSATSER ARTIKEL FÖR ARTIKEL

Personer som omfattas av tillämpningen (artikel 3)

34. Sverige tillämpar fortfarande ramkonventionen för fem nationella minoriteter: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar.⁵ Därutöver erkänns samerna som urfolk.⁶ Etnicitetsbaserade data samlas inte in i Sverige, och den femte landrapporten innehåller – i likhet med tidigare landrapporter – inte några upplysningar om uppskattat antal personer som hör till nationella minoriteter.⁷

35. De som den rådgivande kommittén har talat med framhåll att det i praktiken är minoritetsspråken som står i fokus för den svenska minoritetspolitiken, medan de nationella minoriteternas möjligheter att vidmakthålla och utveckla andra aspekter av sina kulturer och identiteter inte främjas på samma sätt. Dessa personer betonade att de fem nationella minoriteterna har olikartade behov och prioriteringar⁸ och att det finns en mångfald inom och mellan dessa minoriteter. Detta är något som sällan avspeglas i genomförandet av lagstiftning, politik och initiativ på minoritetsområdet, även om det finns ett undantag som förtjänar att nämnas i form av främjandet av språklig mångfald inom den samiska och den romska minoriteten. Det samiska folket⁹ talar olika samiska språk, ägnar sig åt olika näringar och bor både i och utanför Sápmi.¹⁰ Den romska minoriteten innefattar ett antal olika romska grupper som talar olika varieteter av ”romani chib”.¹¹

36. Företrädare för den judiska minoriteten framhåller att deras identitet är mångfasetterad (etnisk, religiös, språklig osv.) samtidigt som bevarandet av kulturen och traditionerna är viktigt för samtliga medlemmar av de olika judiska grupperna.¹²

37. Meänkieli är det språk som talas av dem som hör till den nationella minoriteten tornedalingar,¹³ men inte alla talare av meänkieli identifierar sig som tornedalingar. Vissa meänkielitalare som bor utanför området kring Torne älv – främst, men inte enbart, i kommunerna Gällivare och Kiruna –

⁵ Se den [femte landrapporten](#), s. 12, såvitt avser hur Sverige förhåller sig till artikel 3 i ramkonventionen.

⁶ Sedan år 2011 erkänns samerna som ett ”folk” i 1 kap. 2 § [regeringsformen](#).

⁷ Däremot redovisas information om de nationella minoriteterna och uppskattningar av antalet personer som tillhör dem på den statliga webbplatsen [minoritet.se](#). Uppskattningarna i de följande fotnoterna är hämtade från den webbplatsen.

⁸ För den sverigefinska minoriteten är exempelvis språket det viktigaste, medan det mest betydelsefulla för den judiska minoriteten är bevarandet av traditioner och det mest väsentliga för det samiska folket är den traditionella markanvändningen.

⁹ Det bor mellan 20 000 och 40 000 samer i Sverige, av vilka 40–45 procent talar något av de fem samiska språken: 5 000–6 000 talar nordsamiska, omkring 500 talar lulesamiska och nästan lika många talar sydsamiska, medan pitesamiskan och umesamiskan är kritiskt utrotningshotade med sina omkring 40 respektive 10 talare.

¹⁰ Sápmi är den nordsamiska benämningen på Lappland. Användningen av detta ord ska inte uppfattas som nedvärderande mot de lika giltiga benämningarna (Sábme, Sábmie och Saepmie) på andra samiska språk.

¹¹ Det bor mellan 50 000 och 100 000 romer i Sverige. Inga uppgifter finns om antalet personer som talar de olika varieteter av romani chib som förekommer i Sverige (vilka innefattar arli, gurbeti, kalderash, lovori, polsk romani, sinto och kaalo). Det numera bofasta svenska resandefolket (resande eller romanisæl) talar dock Svensk romani.

¹² Den judiska minoriteten i Sverige inbegriper både religiösa och icke-religiösa personer. De talar jiddisch, hebreiska, båda dessa språk eller inget av dem. I Sverige bor omkring 15 000–20 000 personer som hör till den judiska minoriteten, varav uppskattningsvis 3 000 har någon kunskap i jiddisch. Användningen av uttrycket ”de judiska grupperna” i plural är inte tänkt att avspegla tillhörighet till olika grupper (t.ex. ashkenaziska och sefardiska judar) utan åsyftar i stället de fyra etablerade judiska samfundet i Stockholm, Göteborg, Malmö och Helsingborg, vilka tillsammans har ungefär 6 000 medlemmar.

¹³ Det bor ungefär 150 000 tornedalingar i Sverige, främst i kommunerna Haparanda, Övertorneå och Pajala samt Kiruna, Gällivare, Kalix och Luleå, och i storstäder som Stockholm och Göteborg. Omkring 70 000 personer talar eller förstår helt eller delvis meänkieli, ett finsk-ugriskt språk som även kallas tornedalsfinska.

identifierar sig som kväner eller som lantalaiset.¹⁴ I detta hänseende har myndigheterna angett att ”man inte behöver identifiera sig som tornedaling för att åtnjuta de rättigheter som är knutna till meänkieli”.¹⁵ Minoritetsorganisationerna är dock över lag eniga om att ordet ”tornedaling” i praktiken riskerar att utesluta de meänkielitalare som bor utanför det geografiska området kring Torne älv. Alla organisationerna höll med om att det vore mer lämpligt att tala om ”tornedalningar, kväner och lantalaiset”, och de noterade med tillfredsställelse att regeringen redan de facto godtog denna inkluderande terminologi när den år 2020 tillsatte Sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset.¹⁶

38. Mångfald finns även bland sverigefinnarna, med tanke på att denna minoritet innefattar både personer som talar finska och personer med sverigefinsk anknytning som inte längre talar språket.¹⁷ Ett exempel är skogsfinnarna. De betraktas oftast som en del av den sverigefinska minoriteten på grund av att de delvis har koppling till den finska kulturen, men deras bakgrund skiljer sig från de flesta sverigefinnarnas.¹⁸ Företrädare för skogsfinnarna beklagade att deras grupp inte nämndes över huvud taget i den femte landrapporten och att denna inte heller avspeglade deras särskilda intressen och behov (se artiklarna 5 och 11). För den rådgivande kommittén nämnde de sin önskan att erkännas som separat nationell minoritet, varvid de hänvisade till rätten till självidentifiering enligt artikel 3 i ramkonventionen. Denna begäran motiverade de med sin historiska närvaro sedan slutet av 1500-talet, att deras förfäder ägnade sig åt vissa näringar och hade vissa traditioner i landsbygds- och skogsområden och med att de har ett brådskande behov av att bevara sin identitet och revitalisera sitt språk innan de blir fullständigt kulturellt assimilerade. De medlemmar av den sverigefinska minoriteten respektive den romska kaalegruppen som den rådgivande kommittén har talat med ställde sig alla bakom skogsfinnarnas krav.

39. Den rådgivande kommittén upprepar att ”de nationella minoriteterna inom ett visst land oftast varierar i antal och storlek och kan vara bosatta koncentrerat eller mer eller mindre utspritt inom landet. Det är också viktigt att beakta den mångfald som finns inom minoriteter på samma sätt som inom alla andra befolkningsgrupper, även med avseende på kön, sexuell läggning, ålder, funktionsvariation, religion, politiska uppfattningar eller tillgång till ekonomiska resurser. Detta medför att minoritetsgrupper som helhet ofta har andra prioriteringar än sina enskilda medlemmar. Vissa som hör till minoriteter sätter jämlikhet och integration högst, medan andra fäster störst vikt vid en strävan efter ett skyddat område där de kan vidmakthålla och främja sin minoritetsidentitet. Dessutom kan sådana prioriteringar förändras över tid, beroende på sammanhanget, det politiska

¹⁴ Enligt de berörda meänkielitalarna och minoritetsorganisationerna är termerna ”tornedalningar”, ”kväner” och ”lantalaiset” synonyma och åsyftar en och samma grupp i Sverige. Termen ”tornedalningar” – som de svenska myndigheterna officiellt har valt som benämning på denna minoritet – åsyftar ett geografiskt område, nämligen det kring Torne älv. ”Lantalaiset” är ett ord på meänkieli som betyder ”landlänningar” och avspeglar minoritetens koppling till naturen, medan ”kväner” åsyftar en grupp bosatt i ett historiskt område med större geografisk utsträckning, bortom Sveriges nordöstra och nordvästra gränser.

¹⁵ Kompletterande skriftlig information från myndigheterna efter landbesöket inom ramen för den femte cykeln, 13 maj 2023, s. 19.

¹⁶ Se hänvisningen till Sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset i den [femte landrapporten](#), s. 20. Även Institutet för mänskliga rättigheter talar om ”tornedalningar, kväner och lantalaiset”.

¹⁷ Sverigefinnarna är den största minoriteten i Sverige. Den uppskattas bestå av upp till 700 000 personer, varav 200 000–250 000 finsktalare. Vissa personer som hör till andra nationella minoriteter kan även anse sig ha anknytning till finsktalare, exempelvis medlemmar av den romska kaalegruppen, vars variant av romani chib innehåller finsk vokabulär.

¹⁸ Skogsfinnarna har funnits i Sverige sedan slutet av 1500-talet, då de flyttade österut till västra Sverige (framför allt Värmland) och bosatte sig i vidsträckta skogsområden i Sápmi längs den nutida gränsen mellan Sverige och Norge. Mer information om skogsfinnarnas historia i Sverige finns på [den särskilda sidan på den statliga webbplatsen](#).

klimatet och de socioekonomiska förhållandena. Den rådgivande kommittén anser att mångfalden inom och mellan nationella minoriteter alltid måste erkännas och respekteras i samband med genomförandet av samtliga minoritetsrättigheter, oaktat deras specifika beskaffenhet.”¹⁹

40. Vidare upprepar den rådgivande kommittén att den konsekvent har uppmuntrat ett inkluderande, pragmatiskt och flexibelt tillvägagångssätt och en tillämpning av relevanta enskilda artiklar i ramkonventionen såvitt avser romer som inte är medborgare i det land där de är bosatta.²⁰ I detta hänseende välkomnar kommittén att romska barn från andra länder kan få modersmålsundervisning i två språk, däribland romani chib, och att Sverige över lag har ett inkluderande synsätt när det gäller tillämpningen av ramkonventionens bestämmelser på personer som hör till den romska gruppen oavsett deras medborgarskap, förutsatt att de har vistats minst tre månader i landet.²¹ Den rådgivande kommittén bedömer dock att de regionala och lokala myndigheterna inte i tillräcklig omfattning känner till att medborgarskapskriteriet inte är tillämpligt på personer tillhörande den romska gruppen som har vistats i Sverige i mer än tre månader och anser därför att det vore lämpligt med ytterligare medvetandehöjande insatser från de statliga myndigheternas sida för att undvika olikheter i behandling.

41. Såvitt avser befintlig mångfald mellan och inom nationella minoriteter anser den rådgivande kommittén att det behövs ytterligare klargöranden och vägledning för att de enskilda nationella minoriteternas specifika behov ska kunna tillgodoses av de behöriga nationella myndigheterna och av de regionala och kommunala myndigheterna. Kommittén noterar att framsteg har gjorts i detta hänseende men håller med om att termen ”tornedalingar/kväner/lantalaiset”²² där så är möjligt bör användas i stället för termen ”tornedalingar” så att variationen i fråga om självidentifikation bland dem som tillhör den aktuella minoriteten avspeglas.

42. Den rådgivande kommittén har noterat att personer som den har talat med från Härjedalen – vilka hävdar fornnordiska anor och en kulturell och språklig identitet som skiljer sig från den övriga svenska befolkningens – anser sig utgöra en ”minoritet av infödda skandinaver” som hade en nationell koppling till Norge tills Härjedalen formellt blev svenskt territorium genom det fredsavtal som undertecknades i Brömsebro år 1645. De personer som kommittén talade med underrättade dock kommittén om att det inte hade riktats någon specifik begäran till myndigheterna om erhållande av ställning som nationell minoritet på grund av att det för närvarande saknas samsyn inom gruppen om huruvida det vore lämpligt att framställa en sådan begäran.

43. Den rådgivande kommittén har noterat att riksdagen i maj 2017 röstade för att låta utreda huruvida finlandssvenskar bör erkännas som nationell minoritet²³ och att Utredningen om en stärkt

¹⁹ Se den rådgivande kommitténs Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 4](#), ”The Framework Convention: a key tool to managing diversity through minority rights. The scope of application of the Framework Convention for the Protection of National Minorities”, antagen den 27 maj 2016, punkt 40.

²⁰ *Ibid.*, punkt 46.

²¹ Myndigheterna har underrättat den rådgivande kommittén om att medborgarskap inte är något kriterium för erkännande som medlem av en nationell minoritet (se SOU 1997:193, s. 40–41). Asylsökande och EU-medborgare som tillhör den romska gruppen och som tillbringar mindre än tre månader i Sverige omfattas inte av åtgärderna inom ramen för regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering.

²² Den rådgivande kommittén noterar att den officiella termen i Sverige är ”tornedalingar” men hänvisar i detta yttrande till ”tornedalingar/kväner/lantalaiset” i en strävan att avspegla önskemålen från dem som kommittén har talat med att identifiera sig i linje med detta samt i syfte att framhålla att det rör sig om en enda etnisk grupp med tre olika namn. Användning av snedsträck (/) är enligt kommittén att föredra, eftersom användning av kommatecken skulle kunna feltolkas som att det rörde sig om tre olika etniska grupper.

²³ Finlandssvenskar är medlemmar av den svenskspråkiga befolkningen i Finland som har flyttat till och bosatt sig i Sverige. Se även [den rådgivande kommitténs fjärde yttrande om Sverige](#), antaget den 22 juni 2017, punkt 13.

minoritetspolitik fann att finlandssvenskarna uppfyllde många av de kriterier som hade fastställts i samband med ratificeringen av ramkonventionen. Utredningen gjorde dock bedömningen att finlandssvenskarna saknade ”historiska och långvariga band med Sverige” och därför inte kunde betraktas som en nationell minoritet.²⁴ Den rådgivande kommittén anser att myndigheterna ändå skulle kunna tillämpa vissa artiklar i ramkonventionen på finlandssvenskarna.

44. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheter på alla nivåer att i högre grad erkänna och respektera den mångfald som finns inom och mellan nationella minoriteter genom att – i nära samråd med ett spektrum av personer som hör till varje nationell minoritet – anpassa relevant lagstiftning, relevant politik och relevanta initiativ så att utfallet avspeglar deras faktiska behov och inriktas mot deras specifika svårigheter.

45. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att visa prov på öppenhet såvitt avser skogsfinnarnas önskemål om erkännande som separat nationell minoritet. Dessutom bör myndigheterna öka medvetenheten bland regionala och lokala myndigheter om sitt inkluderande förhållningssätt till romer som inte är svenska medborgare, och de bör såvitt avser relevanta artiklar utvidga detta förhållningssätt till att även omfatta personer som hör till andra berörda grupper.

Rättslig och institutionell ram för skyddet av nationella minoriteter (artikel 4)

46. Det finns två statliga myndigheter som ansvarar för uppföljning och samordning av Sveriges minoritetspolitik och för spridning av relevant information, nämligen Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget; det sistnämnda har en dubbel funktion som statlig myndighet för samiska angelägenheter och representativt organ för samerna som urfolk. De båda myndigheterna förvaltar de statliga anslagen till de kommuner som ingår i ett förvaltningsområde för ett eller flera av de berörda språken (finska, meänkieli och samiska). Dessutom följer de genomförandet av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (nedan kallad minoritetslagen) genom regelbunden tematisk uppföljning och enkäter till kommuner, regioner och länsstyrelser samt en årlig rapport till regeringen. Sametinget har även befogenheter inom fysisk planering i syfte att se till att vederbörlig hänsyn tas till samernas intressen och angelägenheter, bland annat i fråga om naturbetesbaserad renskötsel och i fråga om mark- och vattenanvändning (se artikel 5). Sametinget medverkar också i olika samråd med centrala och regionala statliga myndigheter.

47. Enligt minoritetslagen har personer som talar finska, samiska och meänkieli utökade rättigheter inom ”förvaltningsområden” som år 2023 innefattade 84 kommuner och 15 regioner.²⁵ Inom dessa förvaltningsområden har enskilda rätt att använda sitt minoritetsspråk i kontakter med förvaltningsmyndigheter vilkas geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med förvaltningsområden för minoritetsspråk. Enligt myndigheterna är romani chib och jiddisch inte knutna till några särskilda geografiska områden, varför de inte heller omfattas av något förvaltningsområde.

48. År 2019 reviderades minoritetslagen med syftet att framhäva och klargöra vem som har ansvar för att garantera de nationella minoriteternas rättigheter. Reformen innebar bland annat en förstärkning av rätten för personer som hör till nationella minoriteter att använda sitt minoritetsspråk i kontakter med förvaltningsmyndigheter liksom en rätt att få ”hela eller en väsentlig del av”

²⁴ Med minoriteter som har ”historiska eller långvariga band med Sverige” åsyftas minoriteter som har funnits i Sverige före 1900-talet (källa: *Nationella minoriteter i Sverige, prop. 1998/99:143, s. 31*).

²⁵ Närmare bestämt 25 kommuner och 6 regioner som utgör förvaltningsområdet för samiska, 66 kommuner i 14 regioner som utgör förvaltningsområdet för finska och 9 kommuner i 3 regioner som utgör förvaltningsområdet för meänkieli. En kommun eller region kan ingå i förvaltningsområdet för flera språk. Förvaltningsområdena för meänkieli och samiska återfinns huvudsakligen i norra Sverige medan huvuddelen av förvaltningsområdet för finska finns i Mälardalen och närbelägna områden.

förskoleutbildning och äldreomsorg på sitt minoritetsspråk.²⁶ Även rätten till förskola och annan utbildning på minoritetsspråk stärktes, utifrån en skyldighet att inom förvaltningsområdena tillfråga föräldrar och andra vårdnadshavare om de är intresserade av förskola på minoritetsspråk i samband med att de ansöker hos kommunen om förskoleplats. Det infördes en skyldighet för kommuner och regioner att fastställa mål och riktlinjer för sin minoritetspolitik, och myndigheternas skyldighet att lämna information liksom innebörden i begreppet samråd klargjordes också (se även artikel 15). Enligt myndigheterna har denna reform lett till att omkring två tredjedelar av de kommuner och regioner som har svarat är i färd med att utveckla, eller redan har antagit, sådana mål och riktlinjer.²⁷ Dessutom har regeringen med anledning av resultaten från en utredning som offentliggjordes år 2020²⁸ beslutat att använda ett mer strategiskt tillvägagångssätt för uppföljning och att avsätta ökade resurser för det ändamålet.

49. Den rådgivande kommittén har fått veta att genomförandet av minoritetslagen, inbegripet 2019 års lovvärda ändringar, fortfarande är ojämnt, delvis på grund av svagheter i den tillsyn som ombesörjs av Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget och delvis på grund av att det saknas avhjälpande åtgärder och sanktioner för kommuner som inte antar mål och riktlinjer för sin minoritetspolitik eller inte följer lagen. Dessutom omfattar minoritetspolitiken ett flertal politikområden, vilket ställer höga krav på samordning, uppföljning och utvärdering. Alla företrädare för minoriteter som kommittén har talat med välkomnar myndigheternas upprepade och stärkta åtagande genom ändringarna i minoritetslagen liksom den mer strategiska och bättre finansierade uppföljningsmekanismen, men de är ändå skeptiska till de konkreta resultat som reformen kommer att leda till så länge inte vissa betydande problem har åtgärdats, exempelvis när det gäller främjande inte enbart av minoritetsspråken utan även av möjligheterna för personer som hör till nationella minoriteter att behålla och utveckla sin kultur och sin identitet i enlighet med vad som stadgas i 4 § minoritetslagen, när det gäller rekrytering av lärare i minoritetsspråk och när det gäller att säkerställa mer ändamålsenliga påverkansmöjligheter (se artikel 5, 14 respektive 15). Dessutom anses genomförandet av minoritetspolitiken vara asymmetriskt i den bemärkelsen att förvaltningsområden finns enbart för talare av finska, meänkieli och samiska. Företrädare för den judiska minoriteten har angett för kommittén att de saknar intresse av en lösning motsvarande förvaltningsområden, men däremot har företrädare för den romska minoriteten uttryckt intresse för en utvidgning av systemet med förvaltningsområden till att omfatta romani chib.

50. Den rådgivande kommittén upprepar vikten av att regelbundet följa upp och utvärdera genomförandet av minoritetspolitik eller minoritetslagstiftning, inte bara med avseende på vilka resurser som tillförs eller vad som görs utan också i fråga om effekterna på medellång eller lång sikt. Uppföljnings- och utvärderingsarbetet bör utföras i samråd med personer som hör till nationella minoriteter och dessutom under aktiv medverkan av majoritetsbefolkningen.

51. Den rådgivande kommittén välkomnar ändringarna i minoritetslagen, vilka utgör ett steg i rätt riktning. Trots detta är kommittén fortfarande oroad över bristen på större framsteg när det gäller att få till stånd en ändamålsenlig uppföljning av genomförandet av de åtgärder som föreskrivs i den lagen liksom över avsaknaden av tillsyn och mekanismer för att se till att lagen följs i kommunerna och regionerna. Kommittén beklagar också att regeringens utredning med syftet att göra uppföljningen av minoritetspolitiken effektivare hittills inte har föranlett någon utveckling inom juridik eller politik. Därtill gör avsaknaden av påtagliga och tydliga bestämmelser i minoritetslagen det svårt att få gehör i

²⁶ Tidigare lydde den berörda bestämmelsen ”hela eller delar av” verksamheten. Se den [femte landrapporten](#), s. 2 och 7.

²⁷ Av 290 tillfrågade kommuner besvarade 220 enkäten. Se den [femte landrapporten](#), s. 1 och 6.

²⁸ Se slutsatserna i [SOU 2020:27](#).

domstol för påståenden om bristfälligt genomförande; ett undantag är dock tre domar där det slogs fast att sverigefinska föräldrar inte hade givits möjlighet att påverka beslut innan skolor eller klasser lades ned (se artikel 15).

52. Den rådgivande kommittén noterar med uppskattning att skyldigheten att tillhandahålla hela eller en väsentlig del av förskoleutbildningen och äldreomsorgen på minoritetsspråk är tillämplig inte bara på samtliga kommuner som ingår i förvaltningsområden utan även på andra kommuner och på alla minoritetsspråk, i den mån en kommun har tillgång till personal som kan tala minoritetsspråket. Kommittén påpekar dock att den nya lydelse som har valts för de aktuella bestämmelserna, ”hela eller en väsentlig del av”, visserligen är att anse som ett framsteg men ändå fortfarande framstår som oklar, i synnerhet såvitt avser ordet ”väsentlig”, för företrädarna för de nationella minoriteterna och tolkas på många olika sätt av kommunerna. I väntan på att personal som talar aktuella minoritetsspråk blir tillgänglig kan detta dessutom leda till ojämlik tillämpning av lagstiftningen och till ojämlik behandling, beroende på hemkommun, av personer som åtnjuter de aktuella minoritetsrättigheterna.

53. Den rådgivande kommittén noterar att företrädare för den romska minoriteten skulle vilja omfattas av systemet med förvaltningsområden såvitt avser det egna språket. I detta sammanhang har de framhållit att andra kommuner än de som anges i 6 § minoritetslagen kan få ingå i förvaltningsområdet för finska, meänkieli eller samiska, efter ansökan och med regeringens godkännande.²⁹ I detta hänseende noterar kommittén att de personer som hör till den romska minoriteten huvudsakligen bor i stadsområden och särskilt i de pilotkommuner som redan utpekats i regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032, vilka skulle kunna fungera som utgångspunkt vid fastställandet av förvaltningsområden för romani chib.³⁰

54. Den rådgivande kommittén upprepar sin uppmaning till myndigheterna att ytterligare stärka tillsynsmekanismerna för lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och att överväga åtgärder som kan garantera efterlevnaden av lagen och skärpa kommuners och statliga myndigheters ansvar för fullgörandet av sina skyldigheter, i synnerhet genom att föreskriva åtgärder vid överträdelser. Myndigheterna bör ge ytterligare vägledning till kommuner och statliga organ om tillämpningen av denna lag i fall där bristerna beror på att kommunerna och organen har fått alltför stort utrymme för egna bedömningar.

55. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att överväga möjligheten att tillämpa systemet med förvaltningsområden för romani chib, i nära samråd med romska företrädare.

Nationell strategi för romsk inkludering (artikel 4)

56. Länsstyrelsen i Stockholms län har av regeringen fått uppdraget att samordna och följa upp de initiativ som de olika aktörerna har i syfte att genomföra regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering 2012–2032 (nedan kallad strategin). Länsstyrelsen redovisar en utvärdering av pågående initiativ i en årlig rapport, även om enskilda myndigheter också rapporterar till Regeringskansliet om sina respektive uppgifter.³¹

57. Myndigheterna har uppgett att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor inom ramen för strategin har fördelat statsbidrag till hälsofrämjande insatser som har bidragit till att främja romernas hälsa och ökat tilliten mellan det romska civilsamhället och den offentliga vården. Bidragssystemet sågs över år 2022. Boverket har skapat ett nätverk av romska företrädare, fastighetsägare och hyresvärdar med syftet att bekämpa diskriminering av romer på

²⁹ Se 6 och 7 §§ [minoritetslagen](#) i dess ändrade lydelse.

³⁰ Se kapitel 4.12 i [regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering 2012–2032](#).

³¹ Se den [femte landrapporten](#), s. 16–17, och kompletterande skriftliga upplysningar från de svenska myndigheterna.

bostadsmarknaden. År 2020 utvecklade nätverket en uppsättning webbaserade kurser för fastighetsägare och hyresvärdar, med romska företrädare som lärare, och gjorde reklam online för riktlinjer och utbildningsmaterial. Skolverket och Socialstyrelsen har tagit fram en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens som ska fungera som en länk mellan enskilda romer och förskola, skola och socialtjänst. Arbetsförmedlingen har utvecklat en långsiktig handlingsplan, i högre grad involverat romer – särskilt kvinnor – i sin verksamhet och genomfört undersökningar för att kartlägga den rådande situationen, vilka har ökat kunskapen om romerna inom myndigheten och bland arbetsgivarna.

58. Med anledning av tidigare kritik om bristande uppföljning av strategin³² redovisade Länsstyrelsen i Stockholms län år 2022 en ny uppföljningsstruktur som innebär att varje myndighet med genomförandansvar själv fastställer indikatorer för att mäta utvecklingen över tid inom det egna verksamhetsområdet och regelbundet rapporterar till Länsstyrelsen i Stockholms län.³³ I landrapporten³⁴ medgav myndigheterna att personalomställningen inom Arbetsförmedlingen år 2019 hade inverkat negativt på dess arbete med romsk inkludering. På grundval av insikten att användare av romani chib utgör en grupp som kan behöva särskilt stöd för att kunna inkluderas i samhället och i sina myndighetskontakter utreder Arbetsförmedlingen nu möjligheten att erbjuda samma service vid skriftliga och muntliga kontakter på romani chib som man redan gör för finska, meänkieli och samiska. Arbetsförmedlingen är av uppfattningen att utökade möjligheter för personer som hör till den romska minoriteten att använda sitt minoritetsspråk vid sina kontakter med myndigheten kommer att öka tilliten till denna och också göra romerna mer synliga inom myndigheten.

59. De romska företrädarna framhöll – något som också har avspeglats i olika utvärderingsrapporter – att brobyggarna med romsk språk- och kulturkompetens har spelat en positiv roll när det gäller att bygga broar mellan medlemmar av den romska minoriteten och förskolor, skolor och socialtjänst, och de anser att verksamheten bör byggas ut. Dock påpekade de också att många personer som hör till den romska minoriteten har förlorat förtroendet för olika myndigheters förmåga att dramatiskt förbättra deras situation, varvid de särskilt framhöll kvardröjande former av diskriminering och antiziganism som inte i tillräcklig grad hanteras genom strategin (se artikel 6). De var särskilt missnöjda med regeringens beslut år 2022 att inte justera den befintliga strategin efter EU:s nya strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet med hänvisning till att strategin redan innehöll alla nödvändiga prioriteringar och åtgärder. Romska civilsamhällesorganisationer har ifrågasatt den bedömningen och efterlyst mer riktade åtgärder, data och indikatorer, krävt att en nationell kontaktpunkt med ansvar för romsk inkludering ska utses och efterlyst bättre representation inom departement och myndigheter (se artikel 15).

60. Den rådgivande kommittén berömmar de insatser och initiativ som olika statliga myndigheter hittills har genomfört i syfte att förbättra romernas inkludering i det svenska samhället men noterar med oro att vissa företrädare för den romska minoriteten anser att arbetet med strategin har tappat politiskt momentum. Kommittén anser att myndigheterna behöver vidta ytterligare åtgärder för att ge nytt liv åt strategin och försäkra de romska företrädarna om att Sverige kommer att fullgöra sina nationella och europeiska åtaganden. Vissa av de senaste åtgärderna riktar sig till och involverar

³² Kritiken gällde att årsrapporterna fokuserade på redovisning av kommunernas och myndigheternas verksamhet och åtgärder i stället för på analys av samhällsutvecklingen över tid.

³³ Länsstyrelsen kommer att genomföra den nya uppföljningsstrukturen för första gången i årsrapporten för 2023, där utvecklingen under år 2022 i förhållande till målen och indikatorerna på språk- och kulturområdet kommer att mätas, varefter nya bedömningar kommer att göras vartannat år. Målen på de övriga tematiska områdena (utbildning, arbete, boende, hälsa/social omsorg/trygghet och civilsamhällets organisation) kommer att följas upp vart fjärde år.

³⁴ Se den [femte landrapporten](#), s. 16.

romska ungdomar och kvinnor, men detta är något som bör öka ytterligare. Vidare betraktar kommittén det nya förhållningssättet till uppföljning som något positivt men anser också att det är synnerligen viktigt att romska företrädare och organisationer involveras på ett tidigt stadium i bedömningen av de åtgärder som olika myndigheter har vidtagit. Informationen från myndigheterna tyder på att den nya uppföljningsprocessen uteslutande grundar sig på de enskilda myndigheternas egna bedömningar och inte involverar minoritetsföreträdare. Kommittén ser positivt på uppskattningen för den roll som spelas av brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens och anser att rekryteringen och finansieringen av sådana brobyggare bör fortsätta och i den mån som behov uttrycks även byggas ut till att omfatta ytterligare kommuner.

61. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheter på alla nivåer att fortsätta finansiera genomförandet av den långsiktiga strategin för romsk inkludering 2012–2032 på grundval av tydligt definierade målandikatorer och att på ett tidigt stadium involvera romska företrädare och organisationer i samråds- och uppföljningsprocesser. Myndigheterna bör successivt övergå från kortsiktiga projekt till långsiktigt institutionaliserat stöd för initiativ som har befunnits vara ändamålsenliga samtidigt som de bör ägna större uppmärksamhet åt köns- och ungdomsaspekterna.

62. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att fortsätta rekryteringen och finansieringen av brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens och samtidigt se till att brobyggarbefattningarnas geografiska fördelning avspeglar behoven.

Rättslig och institutionell ram för bekämpande av diskriminering (artikel 4)

63. Hittills har inga större förändringar gjorts i den rättsliga ramen för icke-diskriminering. Diskrimineringslagen³⁵ förbjuder diskriminering på grund av bland annat etnisk tillhörighet och religion, men den rådgivande kommittén har inte fått gehör för sin upprepade rekommendation att låta den öppna uppräkningslistan av diskrimineringsgrunder uttryckligen innefatta även diskriminering på grund av språk.³⁶ Dessutom faller stora delar av den offentliga verksamheten fortfarande utanför diskrimineringslagens tillämpningsområde. För att säkerställa att diskrimineringslagen är heltäckande lät regeringen år 2021 genomföra en utredning med syftet att undersöka hur skyddet mot diskriminering inom viss offentlig verksamhet skulle kunna stärkas. Utredningens betänkande färdigställdes i december 2022 och sändes ut på remiss. Det innehåller ett antal förslag avsedda att förbättra skyddet mot diskriminering på olika områden som nu behandlas vid Regeringskansliet.³⁷

64. Diskrimineringsombudsmannen (nedan kallad DO), som inrättades år 2009, kontrollerar att diskrimineringslagen följs. Som självständig myndighet kan DO ta upp enskilda anmälningar till prövning och väcka talan i domstol på de berörda personernas vägnar. DO:s uppdrag omfattar dock inte fullständigt alla åtgärder av offentliga myndigheter – bland det som inte omfattas märks väsentliga aspekter av de brottsbekämpande myndigheternas arbete – och DO kan inte heller agera utan att en drabbad person först har vänt sig till myndigheten. Det har också framhållits att DO genom regleringsbrev från regeringen kan tilldelas kompletterande uppgifter utan att erhålla kompletterande ekonomiska resurser för detta.

65. Enligt DO:s årsrapport för 2023 utsätts vissa individer och grupper av individer i vissa situationer och sammanhang oftare för diskriminering än andra; ett exempel är romska kvinnor.³⁸ De

³⁵ Se [diskrimineringslagen \(2008:567\)](#).

³⁶ Se den rådgivande kommitténs tredje yttrande om Sverige, punkt 35, och dess [fjärde yttrande om Sverige](#), punkt 24.

³⁷ Se [Slutbetänkande av Utredningen om vissa frågor i diskrimineringslagen \(SOU 2021:94\)](#) och, såvitt avser förslag som rör skollagen, [utredningen SOU 2020:79](#).

³⁸ Se DO:s rapport [”Förekomst av diskriminering 2023”](#), som publicerades i juni 2023, s. 87.

aktuella fallen rör bland annat diskriminering från socialtjänsten (exempelvis vid familjehemsplacering av barn – se artikel 5), diskriminering från privata arbetsgivare och lägenhetsägare samt diskriminering på allmän plats (exempelvis i fråga om nekat tillträde till restauranger). Det har även rapporterats om fall där användning av ett minoritetsspråk har förbjudits på allmän eller enskild plats (se artikel 10).

66. I januari 2022 skedde en betydande institutionell förändring i och med inrättandet av Institutet för mänskliga rättigheter.³⁹ Institutets oberoende garanteras i lag, men myndigheten kan även få uppdrag av regeringen genom regleringsbrev. Den interna organisationen och verksamheten ska dock beslutas enbart av institutet,⁴⁰ som leds av en styrelse, vilken också utser institutets direktör. Styrelseledamöterna utses av regeringen men föreslås av den akademiska världen, Advokatsamfundet och institutets rådgivande råd, som företrädar civilsamhället. Institutets uppdrag är att följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas. Dessutom får institutet lämna förslag och rekommendationer till regeringen om de åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna. Mot bakgrund av myndigheternas upprepade utsaga att minoritetspolitiken är att betrakta som en del av politiken på området mänskliga rättigheter, får institutets uppdrag även anses omfatta de nationella minoriteternas rättigheter. Den rådgivande kommittén har av institutet informerats om att företrädare för nationella minoriteter – om än troligen inte samtliga – kommer att vara företrädare i institutets rådgivande råd.

67. Den rådgivande kommittén noterar att DO tidigare har fått kritik av vissa minoritetsföreträdare för sin obenägenhet att föra talan i domstol, något som uppges ha undergrävt förtroendet för detta jämlikhetsorgans förmåga att få till stånd konkreta resultat.⁴¹ Kommittén fick också höra av vissa av de företrädare för den romska gruppen som den talade med att DO i otillräcklig omfattning ska ha följt upp anmälningar om påstådda antiziganistiska former av trakasserier inom Stockholmspolisen (se artikel 6). Den nya DO och hans rådgivare underrättade dock kommittén om sin avsikt att ägna större uppmärksamhet åt enskilda anmälningar och ta fler ärenden till domstol. Kommittén fick också veta att ytterligare personalresurser skulle ge DO bättre möjligheter att på ett mer ändamålsenligt sätt fullgöra sitt uppdrag med avseende på nationella minoriteter. Kommittén välkomnar ett starkare fokus på rättsliga processer och ökad uppsökande verksamhet, eftersom detta kan stärka förtroendet för DO bland personer som hör till nationella minoriteter. Dessutom ser kommittén positivt på att DO på sin webbplats tillhandahåller information om sin verksamhet, om diskrimineringslagstiftningen och om möjligheter att få upprättelse på svenska och på alla fem minoritetsspråken – inbegripet på tre av de fem samiska språken och på flera varieteter av romani chib – liksom på några av de språk som talas av migrantgrupper bosatta i Sverige och på engelska.⁴²

68. Den rådgivande kommittén är fortsatt oroad över att vissa begränsningar i diskrimineringslagen gör att DO inte på ett ändamålsenligt sätt kan utreda alla anmälningar om diskriminering som avser offentliga organ. Enligt kommittén behöver den rättsliga ramen stärkas såvitt avser de åtgärder av offentliga organ som kan anses utgöra diskriminering.⁴³ Därutöver menar kommittén att det vore bra

³⁹ Institutet för mänskliga rättigheter är [associerad medlem i ENNHRI](#) eftersom myndigheten ännu inte har fått ställning som ackrediterad av GANHRI:s underkommitté för ackrediteringsfrågor. Som associerad medlem måste institutet ha för avsikt att inom rimlig tid iakttä FN:s [Parisprinciper](#).

⁴⁰ Se 4 § [lagen om Institutet för mänskliga rättigheter \(2021:642\)](#).

⁴¹ Tidigare brukade endast ungefär en tiondel av de enskilda anmälningarna leda till att talan väcktes i domstol. Oftast vidtog DO andra åtgärder såsom samråd, medling eller kapacitetsuppbyggnad (se den rådgivande kommitténs [fjärde yttrande om Sverige](#), punkt 25).

⁴² Se DO:s [webbplats](#).

⁴³ Se [utredningen SOU 2021:94](#), s. 18: det föreslås att förbudet ska ”omfatta inte bara bemötande utan också t.ex. myndighetsutövning i förhållande till enskilda, beslut, innehåll i råd eller information i samband med

om DO fick väcka talan även i avsaknad av en drabbad enskild. Slutligen påpekar kommittén att de uppdrag som DO och Institutet för mänskliga rättigheter kan få av regeringen genom regleringsbrev inte på något sätt bör påverka dessa båda institutioners oberoende.

69. Den rådgivande kommittén beklagar att myndigheterna inte har följt dess upprepade rekommendation – som har lämnats även av andra av Europarådets övervakningsorgan⁴⁴ – att uttryckligen ta med språk som diskrimineringsgrund i lagstiftningen. Kommittén noterar att diskrimineringslagen omfattar diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, vilket enligt myndigheternas tolkning ska förstås så, att det även innefattar språk. Av tydlighetsskäl, och med syftet att göra lagen mer tillgänglig för personer som hör till nationella minoriteter och stärka dess synlighet och förebyggande funktion, upprepar kommittén dock sin ståndpunkt att det vore ytterst relevant att uttryckligen ta med språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen, i synnerhet med tanke på att många av de nationella minoriteternas rättigheter är knutna till deras minoritetsspråk och med tanke på att det har påståtts att personer som hör till vissa minoriteter diskrimineras på grund av sitt minoritetsspråk.

70. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att ändra lagen om diskriminering så att språk uttryckligen införs som diskrimineringsgrund och så att tillämpningsområdet omfattar alla åtgärder som vidtas av offentliga myndigheter.

71. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att överväga att utöka Diskrimineringsombudsmannens uppdrag med en möjlighet att väcka talan i domstol utan att det har inkommit en anmälan från en enskild drabbad person.

Jämlikhet och kvalitativa data (artikel 4)

72. Sveriges restriktiva syn på datainsamling gör att det saknas uppdelade (disaggregerade) data om situationen för olika nationella minoriteter, vilket gör det svårt att följa upp och utvärdera politikens effekter och resultat. Myndigheterna ser dock ett behov av att förbättra datainsamlingen, och en utredning har föreslagit insamling av tre typer av data som skulle kunna skapa ett bättre beslutsunderlag. Det rör sig om implementeringsdata (hur genomförandet av minoritetspolitiken fortskrider på nationell, regional och lokal nivå), jämlikhetsdata (där resultat av kvalitativa undersökningar jämförs med resultat i majoritetsbefolkningen) och data om minoritetsspråk (utredningen bedömde att indirekta indikatorer borde kunna tas fram). Dessutom har Länsstyrelsen i Stockholms län fått i uppdrag att se över uppföljningen av regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032 med utgångspunkt i nulägesbeskrivningar.

73. Folkhälsomyndigheten tar fram rapporter i vilka den följer hälsoläget för nationella minoriteter. En flerårig plan har tagits fram i samråd med företrädare för samtliga nationella minoriteter, och i juni 2019 lade myndigheten fram en rapport med titeln ”Hur mår personer med finländskt ursprung?”. Under 2020 utarbetade Folkhälsomyndigheten tillsammans med Socialstyrelsen och en organisation för tornedalingar/kväner/lantalaiset en enkät avsedd för uppföljning av hälsoläget för personer som hör till den minoriteten.

74. Den rådgivande kommittén framhåller ännu en gång att tillförlitliga uppgifter om befolkningens etniska sammansättning är en absolut förutsättning för att det ska vara möjligt att utforma och

handläggning av ärenden samt ställningstaganden som ligger till grund för bedömningar som görs i sak”, med vissa undantag för säkerhetstjänstens verksamhet och åtgärder med koppling till nationell säkerhet.

⁴⁴ En sådan rekommendation återfinns även i [rekommendation CM/RecChL\(2023\)2 om Sveriges tillämpning av Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk](#), som Europarådets ministerkommitté antog den 19 april 2023, och den har upprepats även i punkt 4 i den [rapport om Sverige som Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans \(ECRI\) lade fram inom ramen för den femte övervakningscykeln](#), vilken antogs den 5 december 2017 och publicerades den 28 februari 2018.

genomföra ändamålsenliga politiska program och åtgärder för att skydda nationella minoriteter, för att hjälpa dem att behålla och framhäva sin identitet och för att tillgodose deras behov och intressen. I linje med detta finner kommittén sig nödsakad att upprepa att regelbunden insamling av tillförlitliga och uppdelade (disaggregerade) jämlikhetsdata om antal och situation för personer som hör till nationella minoriteter gör det möjligt att få en djupare förståelse av de specifika utmaningar som dessa personer ställs inför. Sådana relevanta data kan samlas in genom forskning som utförs av eller i samarbete med personer som hör till det samiska folket och andra nationella minoriteter, och insamlingsarbetet bör uppfylla krav med avseende på mänskliga rättigheter och dataskydd, däribland principerna om samtycke, anonymitet och behandlingsändamål.⁴⁵ Exempelvis anser kommittén att det är ytterst viktigt att det finns jämlikhetsdata att använda vid bedömning av framstegen mot och uppnåendet av huvudmålet för regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032.⁴⁶ Därför beklagar kommittén att det inte har skett någon tillräcklig utveckling – utom på hälsoområdet – när det gäller systematisk insamling av uppdelade data i linje med internationella krav.

75. Den rådgivande kommittén noterar ändå att det har skett en utveckling i form av det pågående arbetet på regeringsnivå med att förbättra insamlingen av kvalitativa data, inbegripet data uppdelade efter etnisk tillhörighet och kön, och ser fram emot de konkreta resultaten av detta arbete. I detta hänseende konstaterar kommittén också att DO redan har angett att det är möjligt att inom ramen för den befintliga lagstiftningen hitta lösningar för att samla in data om situationen för personer som hör till nationella minoriteter, förutsatt att insamlingen sker på frivillig grund.⁴⁷ De jämlikhetsdata som har tagits fram rörande hälsosituationen för nationella minoriteter kan utgöra en god förebild för andra sektorer.

76. Den rådgivande kommittén uppmuntrar ännu en gång myndigheterna att i samarbete med minoritetsföreträdare utveckla lämpliga metoder för att samla in data uppdelade efter etnisk tillhörighet och kön om situationen för personer som hör till de olika nationella minoriteterna samtidigt som internationella dataskyddsskyldigheter uppfylls och principen om frivillig och fri självidentifiering iakttas.

Stöd till bibehållande och utveckling av minoriteters identiteter, språk och kulturer (artikel 5)

77. Statliga medel för nationella minoriteters regionala och lokala kulturverksamheter tilldelas av Kulturrådet genom valda region- och kommunfullmäktigeförsamlingar som ansvarar för att fritt fördela medlen. Under övervakningsperioden har finansieringen ökat, vilket har hjälpt nationella minoritetsorganisationer att själva förmedla sin historia, sina språk och sina identiteter.⁴⁸ Särskilt ökade anslagen till Tornedalsteatern, till publicering av litteratur på minoritetsspråk och till insatser för att öka kunskapen om det samiska folkets och andra nationella minoriteters kulturer.⁴⁹ År 2020 tilldelades Sametinget 4 miljoner kronor att specifikt använda som krisstöd för samekulturen i syfte att mildra konsekvenserna av covid-19-pandemin. Åren 2021 och 2022 fick Sametinget ytterligare 10 miljoner respektive 4 miljoner kronor för samma ändamål. Dessutom fördelade Kulturrådet särskilt krisstöd under covid-19-pandemin.

⁴⁵ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 4](#), punkterna 18 och 66.

⁴⁶ Huvudmålet för [regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering 2012–2032](#) är ”att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som inte är rom”. Se den [femte landrapporten](#), s. 16, och [Europeiska kommissionens webbsida om Sveriges strategi för romer](#).

⁴⁷ Se den rådgivande kommitténs [fjärde yttrande om Sverige](#), punkt 31.

⁴⁸ Den statliga finansieringen av nationella minoriteters kulturverksamheter har sedan år 2018 ökat med 10 miljoner kronor. Källa: den [femte landrapporten](#), s. 21.

⁴⁹ Såvitt avser initiativ som under åren 2018–2020 genomfördes av Kulturrådet och andra institutioner, se den [femte landrapporten](#), s. 23.

78. Kulturrådet följer också upp hur anslagen används och ser till att det sker en regelbunden dialog med regionerna. År 2019 skapades ett nätverk, samordnat av Kulturrådet, där regionerna kan dela med sig till varandra av sakkunskap och erfarenheter. Flera nationella minoritetsorganisationer som hade erhållit anslag deltog i ett nätverksmöte år 2020 och beskrev sina verksamheter för regionerna. I en nyligen framlagd utvärderingsrapport fann Kulturrådet att alla de fem nationella minoriteterna vill ha mer publicerad litteratur som är skriven från ett inifrånperspektiv av författare som själva hör till en nationell minoritet. För att sådan litteratur ska kunna nå fler läsare, behövs det fler personer som översätter från och till minoritetsspråken. Kulturrådet har också insett att de allmänna biblioteken inte har särskilt mycket information om befintlig litteratur på minoritetsspråk. Med anledning av detta har Kulturrådet börjat ta fram en katalog med ett urval av fack- och skönlitteratur på minoritetsspråk.

79. Kulturrådet har också fått i uppdrag av regeringen att redovisa sina insatser för att bevara och utveckla romsk kultur i linje med regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032. År 2020 betonade Kulturrådet den aspekten i sitt arbete med regionala kulturplaner och i sin dialog med regionerna. Dessutom anordnade Kulturrådet samråd och tilldelade särskilda anslag till romska aktörer. Kulturrådet utser också en nationell läsambassadör inom sitt ansvarsområde. Den femte läsambassadören, som utsågs för åren 2019–2021, fokuserade på den romska minoriteten. I maj 2021 hade 31 allmänna bibliotek runtom i Sverige utsetts till romska läsambassader.

80. Institutet för språk och folkminnen (Isof) samordnar ett nationellt nätverk bestående av fyra myndigheter med ansvar för genomförandet av Unescokonventionen om trygghet av det immateriella kulturarvet och håller kontakt med utövare, minoritetsorganisationer och utbildnings-, forsknings- och kulturarvsinstitutioner. På senare år har det skett en vidareutveckling av Sveriges nationella förteckning över immateriellt kulturarv, som hålls samman av Isof,⁵⁰ och nationella minoriteter har i större utsträckning medverkat i arbetet med att identifiera och förteckna levande traditioner. Till följd av detta har ett antal romska och judiska traditioner lagts till i förteckningen. Även Sametinget har en viktig roll att spela när det gäller att trygga det immateriella samiska kulturarvet. I regleringsbrevet för år 2021 ingick ett krav på återrapportering till regeringen om hur Sametinget bidrar till genomförandet av den ovannämnda Unescokonventionen. År 2019 fick Isof och Sametinget i uppdrag att lämna förslag till en handlingsplan för bevarande och revitalisering av minoritetsspråk. I den rapport som de lade fram år 2020 föreslog de en lång rad åtgärder, framför allt inom utbildningssystemet.

81. På uppdrag av regeringen och efter samråd med nationella minoriteter om deras behov och synpunkter har Kungliga biblioteket (KB) tagit fram ett förslag till nationell biblioteksstrategi för åren 2015–2019. Detta har lett till en stärkning av de nationella minoriteternas bibliotek. I december 2020 gav regeringen KB i uppdrag att omvandla dessa bibliotek till resursbibliotek för respektive språkgrupp och för de svenska kommunerna. Dessa bibliotek ska ge stöd åt kommunerna och främja tillgången till medier på minoritetsspråken. Särskild uppmärksamhet ägnas åt tillgången till barn- och ungdomslitteratur. Eftersom det saknas bibliotek för romani chib motsvarande biblioteken för de övriga minoritetsspråken, ska KB lämna förslag på hur sådana bibliotek kan främjas. I januari 2023 gav KB i uppdrag till biblioteken i Malmö att upprätta ett resursbibliotek för romani chib. Resursbiblioteket öppnade i april 2023.

82. Både Svenska filminstitutet och Stiftelsen Finlands kulturinstitut i Sverige har fått statlig finansiering för att främja tillgång till barn- och ungdomsfilm på minoritetsspråken respektive för att främja finsk kultur, inklusive finsk film. Ett antal författarturnéer, musikevenemang och teatergästspel

⁵⁰ Se [Sveriges nationella förteckning över immateriellt kulturarv på Unescos webbplats](#).

har arrangerats.⁵¹ Dessutom har det genomförts åtgärder för att se till att unga och barn får tillgång till litteratur på minoritetsspråk.⁵²

83. De båda samiska språkcentrum som inrättades år 2010 har bidragit till användningen av de samiska språken genom ett innovativt och framåtsyftande arbetssätt. Efter en positiv utvärdering av de båda centrumen och deras metoder för språkrevitalisering⁵³ gav regeringen år 2018 i uppdrag till Isof att utreda formerna för hur språkcentrum för finska och meänkieli skulle kunna organiseras och att utreda förutsättningarna för inrättande av liknande centrum för jiddisch och romani chib. Dessutom gavs Sametinget i uppdrag att utreda formerna för hur de samiska språkcentrumens verksamhet kunde utvecklas för att ge stöd åt och främja fler samiska språk. Till följd av detta har det runtom i landet inrättats sex nya språkcentrum: två för samiska (nord- och lulesamiska) och ett vardera för meänkieli, finska, jiddisch och romani chib.

84. Företrädarna för de nationella minoriteterna var överväldigande positiva till det politiska och ekonomiska stöd som deras kulturföreningar och kulturverksamheter har fått från staten och från olika regioner och kommuner, men samtidigt framhöll de flesta av dem att myndigheterna fokuserar oproportionerligt mycket på främjande och bevarande av minoritetsspråk, till nackdel för andra aspekter av minoriteternas kulturer och identiteter som dessa skulle vilja utveckla mer och få ytterligare stöd för. Flera minoriteter, exempelvis det samiska folket, skogsfinnarna och tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset, beklagade också att deras djupa kunskaper om natur, växter och djurskötsel inte tillräckligt uppskattas av myndigheterna och av allmänheten (se även artikel 15). En organisation för minoriteteten tornedalingar/kväner/lantalaiset i Pajala angav att dess statsbidrag för år 2023 hade halverats jämfört med tidigare år, vilket uppgavs bero på att det hade bildats en annan organisation från samma minoritet. Företrädare för både samer och tornedalingar/kväner/lantalaiset har uppgett för Institutet för mänskliga rättigheter att ekonomisk och kulturell ojämlikhet i fråga om förutsättningarna för att utöva kulturliv utgjorde ännu ett hinder utöver de svårigheter som minoritetsorganisationer möter i sin strävan att skydda sina språk och att utveckla sitt kulturliv och sina kulturella uttryck.⁵⁴

85. Som angavs i Kulturrådets årsrapport för 2019, har vissa romska organisationer framfört klagomål om att de har svårt att uppfylla kraven för att erhålla medfinansiering från kommuner och regioner när de ansöker om statsbidrag. Personer hörande till den romska nationella minoriteten gav också uttryck för oro över att socialtjänsten oproportionerligt ofta skiljer romska barn från sina familjer. Dessa personer framhöll den rädsla som socialtjänsten väcker hos personer som hör till den romska minoriteten, med tanke på att även kortare perioder av skolfrånvaro kan föranleda ingripanden från socialtjänstens sida (samiska föräldrar har gett uttryck för liknande oro, vilket diskuteras nedan med koppling till artikel 12).⁵⁵ Dessutom uttryckte de oro för att barn kan förlora sin romska identitet om de placeras i familjehem som inte är kulturellt och språkligt lyhörda. Vissa romska kvinnor som har drabbats av våld i nära relationer klagade över att de hade placerats på boenden med personal utan kulturell och språklig lyhördhet trots att det finns boenden i Sverige som drivs av romska kvinnoorganisationer.

86. En av de utmaningar som företrädare för den judiska minoriteten framhöll är hur man ska kunna se till att äldre judars kulturella och religiösa behov tillgodoses. Dessa företrädare anser att judar som har beviljats plats inom äldreomsorgen och så önskar bör ha rätt att flytta till ett judiskt

⁵¹ För mer information om dessa initiativ, se den [femte landrapporten](#), s. 21.

⁵² Dessa åtgärder har vidtagits som ett led i uppföljningen av en skrivelse till Riksdagen om läsförbättring i Sverige liksom den bedömning som återfinns i Läsdelegationens betänkande ”Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället” (se [SOU 2018:57](#)).

⁵³ Se slutsatserna från utredningen [SOU 2017:60](#).

⁵⁴ Skriftligt meddelande från Institutet för mänskliga rättigheter, 31 januari 2023, s. 1.

⁵⁵ Denna oro delas även av föräldrar som hör till olika migrantgrupper; se denna [tidningsartikel](#).

äldreboende, eftersom judisk äldreomsorg är den miljö där de kan bibehålla sina judiska traditioner, känna sig säkra och trygga under ett utsatt skede av livet och öppet ge uttryck för sin judiska identitet och leva i enlighet med denna. Personer som hör till den judiska minoriteten i Göteborg uttryckte besvikelse över att kommunen inte ersätter de merkostnader för koshermat (extra kylskåp med mera) som deras verksamhet i fråga om judisk skola, förskola och äldreomsorg föranleder. Företrädare för den judiska minoriteten hade också vissa invändningar mot Isofs kommunikation och arbetssätt, som enligt dem utgick från ett majoritetsperspektiv i stället för att baseras på ett utvecklat samarbete med judiska organisationer. De skulle föredra om språkvårdsprojekten för jiddisch – exempelvis det projekt som det judiska biblioteket (i egenskap av resurscentrum för jiddisch) och KB bedriver gemensamt – införlivades i de befintliga judiska organisationernas infrastruktur eller åtminstone utvecklades i närmare samarbete med judiska organisationer.

87. Företrädare för Giron Sámi Teáhter uppgav att de under de senaste sex åren vid upprepade tillfällen har framfört önskemål till Kulturdepartementet och Riksdagens kulturutskott om att få ställning som nationalscen men att de ännu inte har fått gehör för detta. En sådan ställning skulle ge Giron Sámi Teáhter tillgång till större resurser, i synnerhet statsanslag,⁵⁶ och öka dess synlighet på nationell nivå, så att allmänheten kan få bättre kunskap om den samiska kulturen och det samiska språket. I en rapport från april 2022 med titeln ”Conditions for Sámi Culture” dras i linje med detta slutsatsen att den samiska kulturella infrastrukturen behöver stärkas, och det lämnas ett flertal förslag till åtgärder för att åstadkomma detta, bland annat en avsevärd ökning av anslagen till Sametinget för kulturverksamhet, inrättande av ett kompetens- och språkcentrum, verksamhet i fråga om kapacitetsuppbyggnad för samiska kulturorganisationer och skapande av en vandringsutställning som skulle kunna cirkulera inom hela Sápmi och på längre sikt även utanför Sápmi.⁵⁷ Dessutom önskar företrädare för Giron Sápmi Teáhter att det inom Kulturrådet ska inrättas en urfolksavdelning, och de efterlyser en mer hållbar finansieringsordning, exempelvis ett flerårigt anslag, med tanke på att den nuvarande ordningen med projektbaserad finansiering och ettåriga anslag har begränsningar i så måtto att den inte medger långsiktig planering av teaterföreställningar. Företrädare för Tornedalsteatern är likaledes intresserade av ställning som nationalscen, ökad finansiering för sina kulturverksamheter och hållbara fleråriga anslag. Företrädare för skogsfinnarna hänvisade till Värmlands Museums arbete med att göra finnskogen till ett världsarv för bevarande av de byggnader som kvarstår och skulle välkomna allt stöd på den punkten.

88. Den rådgivande kommittén upprepar att skapandet av lämpliga förutsättningar för att personer som hör till nationella minoriteter ska kunna bibehålla och utveckla sina kulturer och språk och framhäva sin respektive identitet betraktas som oundgängligt för ett integrerat samhälle.⁵⁸ I detta sammanhang lovordar kommittén det stöd som myndigheterna ger till minoritetsspråk, den ökning av medlen för detta ändamål som har skett under rapporteringsperioden och den kompletterande finansiering som lämnades under covid-19-pandemin. Trots detta håller kommittén med om myndigheternas egen bedömning att det behövs ett långsiktigt skydd för Sveriges minoritetsspråk och minoritetskulturer. Enligt kommitténs åsikt innebär detta att det projektbaserade och kortsiktiga ekonomiska stödet måste kompletteras med mer hållbara finansierings- och planeringsmöjligheter. I detta hänseende välkomnar kommittén att det nu har inrättats språkcentrum för samtliga minoritetsspråk, även mot bakgrund av att de flesta företrädare för nationella minoriteter och kommuner anser att sådana centrum för minoritetsspråk gör stor nytta. Kommittén kan förstå att

⁵⁶ Giron Sámi Teáhter erhåller medel från Sametingets budget och ytterligare finansiering från kommuner.

⁵⁷ Se Viermie K och Kultur i Norr, [Conditions for Sámi Culture](#), publicerad i april 2022, s. 4. Viermie K är ett samiskt kulturpolitiskt nätverk som strävar efter att stärka det professionella kulturlivet i Sápmi, särskilt i den svenska delen.

⁵⁸ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 3](#), ”The Language Rights of Persons belonging to National Minorities under the Framework Convention”, som antogs den 24 maj 2012, punkt 25, liksom riktlinje 10 i OSCE High Commissioner on National Minorities, [Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies](#) (2012).

myndigheterna inledningsvis väljer att låta det ekonomiska stödet till dessa språkcentrum vara begränsat till en treårsperiod, så att de får möjlighet att utvärdera resultaten och göra anpassningar till framtida ändringar i minoritetsspråkspolitiken, men kommittén har mottagit klagomål om att det saknas garanterad långsiktig finansiering för språkcentrumen, något som skulle kunna skapa avbrott i verksamheten inom ramen för detta värdefulla initiativ.

89. Den rådgivande kommittén anser att det arbete som utförs av Giron Sámi Teáhter och Tornedalsteatern är synnerligen viktigt med tanke på att dessa båda teatrar inte bara bidrar till främjandet av minoritetskulturer och minoritetsspråk utan även hjälper till att öka kunskaperna om och intresset för de aktuella minoriteterna liksom att bygga ett mer sammanhållet samhälle. Därför är det enligt kommitténs uppfattning helt nödvändigt att de får en hållbar långsiktig finansiering, och kommittén anser också att begäran från Giron Sámi Teáhter om ställning som nationalscen behöver besvaras och utredas grundligt av behöriga myndigheter, med hänsyn tagen till den teaterns bidrag till kulturlivet i Sverige.

90. Den rådgivande kommittén noterar med glädje att det i flera kommuner är möjligt att få kompletterande bidrag för minoritetsorganisationers verksamheter och att företrädare för nationella minoriteter – såsom den sverigefinska minoriteten i Stockholm – har möjlighet att medverka när det fattas beslut om tilldelning av bidrag. Detta är en bra metod som förtjänar att tillämpas i större skala. Kommittén uttrycker dock oro över att vissa organisationer för nationella minoriteter på senare tid har fått minskad finansiering och att detta enligt uppgift beror på att nya minoritetsorganisationer har tillkommit. Enligt kommittén bör skapandet av nya minoritetsorganisationer inte leda till obefogade nedskärningar för äldre minoritetsorganisationer, eftersom detta påverkar de sistnämndas verksamhetsplanering och kan skapa onödiga spänningar mellan nya och gamla minoritetsorganisationer.

91. Mer generellt anser den rådgivande kommittén att det är ytterst viktigt att alla initiativ för att stödja minoritetskulturer och minoritetsspråk avspeglar de nationella minoriteternas egna prioriteringar och särskilda behov, med hänsyn tagen till den mångfald som finns inom och mellan de nationella minoriteterna. Kommittén betonar att skydd och främjande av minoritetsspråk kan vara ett centralt önskemål för individer som hör till vissa nationella minoriteter⁵⁹ medan personer som hör till andra minoriteter kan ha andra prioriteringar och i synnerhet främst efterfråga främjande och bevarande av andra aspekter av sin kultur och identitet, exempelvis religiösa och kulturella traditioner (något som har framhållits av vissa judiska personer som kommittén har talat med), användning av och tillgång till mark och vatten (något som har framhållits av vissa personer tillhörande det samiska folket och tordalningarna/kvänerna/lantalaiset som kommittén har talat med) eller återupplivande av ett försvunnet språk (något som har framhållits av vissa företrädare för skogsfinnarna⁶⁰). Både vid uppställandet av mål och vid fördelningen av statliga och regionala medel måste därför hänsyn tas till dessa prioriteringar, efter nära samråd med olika företrädare för nationella minoriteter. De djupa kunskaper om natur, växter och djur som det samiska folket och vissa andra nationella minoriteter har förvärvat under seklernas gång skulle kunna värderas mycket högre, bland annat med koppling till vissa konventioner såsom konventionen om biologisk mångfald (CBD) liksom i diskussioner om inverkan av klimatförändringarna och den anpassningspolitik som grundar sig på en omställning till en grön ekonomi eller i diskussioner med anknytning till läkemedelsindustrin.

⁵⁹ I synnerhet för vissa generationer av sverigefinnar men även för talarna av lule-, syd-, pite- och umesamiska, vilkas språk är de mest utrotningshotade (se den [åttonde utvärderingsrapport om Sverige](#) som expertkommittén för Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk antog den 17 november 2022, punkt 93).

⁶⁰ Språkligt assimilerade skogsfinnar har påpekat att det börjar bli bråttom att digitalisera filmer och bilder av skogsfinnar innan informationsbärarna försvinner, men enligt universitetsprofessorer finns det fortfarande ljudinspelningar på skogsfinska som skulle kunna läggas till grund för återupplivandeinsatserna.

92. Den rådgivande kommittén anser att det behöver byggas upp ett bättre samarbete mellan barn- och andra sociala välfärdstjänster och föräldrar med en nationell minoritetsbakgrund så att man kan undvika eventuella misstag på grund av missförstånd, stereotyper och diskriminering. Sådana misstag kan vara svåra att rätta till när tilliten har gått förlorad. Därför behöver barn- och andra sociala välfärdstjänster utbildning om nationella minoriteters kulturer och traditioner, så att de kan fatta eventuella beslut med kulturell lyhördhet.⁶¹

93. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att öka medvetenheten bland barn- och andra sociala välfärdstjänsters personal om nationella minoriteters rättigheter och kulturella särdrag samt säkerställa att nationella minoriteters familjeband och kulturella identiteter vidmakthålls inom ramen för barn- och andra sociala välfärdstjänsters arbete.

94. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att se till att alla initiativ för att stödja nationella minoritetskulturer och nationella minoritetsspråk avspeglar de nationella minoriteternas egna prioriteringar och särskilda behov såsom dessa följer av den mångfald som finns inom och mellan de nationella minoriteterna. Myndigheterna bör se till att språkcentrum för nationella minoritetsspråk erhåller en långsiktig finansiering, samtidigt som de bör ägna vederbörlig uppmärksamhet och ge ekonomiskt stöd åt andra aspekter av de nationella minoriteternas kulturer och identiteter.

95. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att besvara det sedan länge uttryckta önskemålet från Giron Sámi Teáhter om att få ställning som nationalscen, varvid de bör beakta den teaterns bidrag till kulturlivet i Sverige. I alla händelser bör myndigheterna tillhandahålla långsiktigt ekonomiskt stöd till både Giron Sámi Teáhter och Tornedalsteatern.

Det samiska folkets traditionella markanvändning och översynen av rennäringslagen (artikel 5)

96. Enligt rennäringslagen (1971:437) har en samebys medlemmar rätt att jaga och fiska inom samebyns område.⁶² Lagen innehåller också bestämmelser enligt vilka samebyns medlemmar inte får upplåta jakt- och fiskerättigheter till andra. I regel är det i stället länsstyrelsen som upplåter sådana rättigheter.⁶³ Girjas sameby begärde att Högsta domstolen skulle slå fast att samebyn har ensamrätt att bestämma om andra ska få jaga och fiska på samebyns område ovanför odlingsgränsen. Samebyn har menat att en sådan ensamrätt följer av rennäringslagen eller att den i vart fall grundas på sedvana eller på urminnes hävd, medan svenska staten har motsatt sig den ståndpunkten. I februari 2020 kom Högsta domstolen fram till att Girjas sameby har en sådan ensamrätt på grund av urminnes hävd och fastställde därför att samebyn får upplåta fiske och småviltsjakt.⁶⁴

97. Efter Girjasdomen tillsatte regeringen år 2021 en parlamentariskt sammansatt kommitté – Renmarkskommittén – med uppgiften att se över rennäringslagen. Kommittén består av en

⁶¹ Se, i detta hänseende, [resolution 2232 \(2018\)](#), ”Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together”, som Europarådets parlamentariska församling (PACE) antog den 28 juni 2018, punkterna 5.2., 5.5 och 5.6 samt underpunkterna 5.6.3, 5.6.5 och 5.6.9. Se även [Föreanta nationernas konvention om barnets rättigheter](#), artiklarna 20 och 30, och domen i målet [Jansen mot Norge](#), rörande långtidsfamiljehemsplacering av ett barn vars föräldrar hör till den romska minoriteten, där Europadomstolen fann att artikel 8 i Europakonventionen hade åsidosatts (ansökan nr 2822/16).

⁶² En sameby är både en grupp av personer som ägnar sig åt renskötsel och det geografiska område inom vilket den gruppens medlemmar får ägna sig åt renskötsel, fiske och jakt.

⁶³ Regleringen har sett ut på i princip samma sätt sedan den första renbeteslagen från år 1886.

⁶⁴ Se Högsta domstolens [officiella pressmeddelande om dess dom i Girjas målet](#). Målet rörde rätten att upplåta fiske- och jakträttigheter. Den upplåtelseätten hade tillkommit staten, men avgifterna från dem som arrenderade fiske- och jakträttigheter hade alltid överförts till samebyn. Högsta domstolen fann att rätten att upplåta fiske- och jakträttigheter tillkom samebyn och inte staten. Skälet till att samebyns medlemmar ville ha rätten att upplåta fiske- och jakträttigheter var att de ville styra bort fiskare och jägare så att de inte skulle störa betande renar.

expertgrupp och en sakkunniggrupp i vilka det ingår flera samiska företrädare liksom företrädare för skogsbolag och fiskar- och jägarorganisationer.

98. Tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset hävdade att de skulle komma att beröras direkt av rennäringslagens framtida utformning, eftersom den skulle påverka minoritetens möjligheter att bibehålla och utveckla sin egen kultur och sina egna traditioner. Deras traditionella näringar innefattar bär- och örtplockning, jakt, fiske och djurskötsel. Närhet till fiskevatten har alltid varit en betydelsefull faktor som ofta har påverkat deras val av boplatser. Att de till att börja med inte inbjöds att ingå i sakkunniggruppen⁶⁵ gjorde att de kände sig exkluderade från översynen av rennäringslagen. De ansåg att de hade fråntagits sin rätt enligt ramkonventionen att få uttrycka och utveckla sin kultur och att behålla vissa centrala beståndsdelar i sin identitet som också har koppling till mark- och vattenanvändning (se artikel 15). Därutöver beklagade de också att regeringens direktiv till Renmarkskommittén uteslutande hade grundats på Girjas domen, som enbart rörde samernas rättigheter. De är också oroliga för att Girjas sameby på längre sikt ska komma att fungera som mall för hela renskötselområdet.

99. Mer allmänt gav företrädare för den samiska minoriteten uttryck för missnöje med att de rättigheter som föreskrivs i minoritetslagen får mycket begränsad inverkan på samernas möjligheter att utöva sina rättigheter i praktiken – en åsikt som delas av människorättsorganisationer som försvarar samernas rättigheter.⁶⁶ Dessa företrädare anser också att myndigheternas bristfälliga uppföljning av hur minoritetslagen tillämpas på gruvdrifts-, skogsbruks- och vindkraftsprojekt – vilka ständigt expanderar på bekostnad av samernas traditionella områden och renskötsel (som redan påverkas av klimatförändringarna)⁶⁷ – strider mot samernas rättigheter enligt artikel 5 i ramkonventionen. I sin uppföljningsrapport från år 2021 om tillämpningen av minoritetspolitiken och minoritetslagen uppmanade Sametinget regeringen att ålägga statliga myndigheter som fattar beslut med inverkan på samernas traditionella områden att redovisa hur de främjar möjligheterna för personer som hör till det samiska folket att bibehålla och utveckla sin kultur och att påverka sådana beslut.⁶⁸ Samtidigt som samerna välkomnade antagandet av lagen om konsultation med det samiska folket, som innebär skärpta konsultationskrav, uttryckte de totalt sett missnöje med att fattade beslut om genomförande av gruvdrifts-, skogsbruks- och vindkraftsprojekt fortfarande inverkar negativt på deras rätt att använda traditionella samiska områden.

100. Det finns olika åsikter bland de samiska företrädarna om vilka prioriteringarna bör vara när det gäller utvecklingen av deras kultur och identitet, men alla samer som den rådgivande kommittén har talat med förefaller vara ense om att myndigheterna nästan uteslutande fokuserar på främjande av de samiska språken, till nackdel för skyddet av traditionell markanvändning.⁶⁹ Myndigheterna håller inte med om detta utan framhåller den uppmärksamhet som ägnas åt det samiska folkets möjligheter att utöva och påverka sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, bland annat med hänvisning till

⁶⁵ Organisationer som företräder minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset hade ursprungligen erbjudits plats i *expertgruppen*, vilket de hade tackat nej till eftersom de i stället ville ingå i *sakkunniggruppen*, som de ansåg hade större strategisk betydelse. Expertgruppen består av 26 personer som företräder olika intressen. Den förser Renmarkskommittén med underlag när och om kommittén begär detta men deltar inte i möten med riksdagsledamöter och har således litet inflytande på besluten. Medlemmarna i sakkunniggruppen är däremot de parter som anses vara i högst grad berörda av utredningen och kan utöva inflytande vid möten med riksdagsledamöter.

⁶⁶ Se den [alternativa rapporten från Civil Rights Defenders](#), 31 januari 2023, punkt 8.

⁶⁷ Hur klimatförändringarna påverkar samerna tas upp i [den rådgivande kommitténs 13:e verksamhetsrapport](#), s. 6.

⁶⁸ Exempel på sådana myndigheter är Bergsstaten, Skogsstyrelsen, Energimyndigheten, Naturvårdsverket och länsstyrelserna i Norrbotten, Västerbotten och Jämtland. Se Sametingets uppföljningsrapport från år 2021, s. 50.

⁶⁹ Se den [alternativa rapporten från Civil Rights Defenders](#), 31 januari 2023, punkt 12.

sitt ekonomiska och politiska stöd för OECD-studien ”Linking Indigenous Communities with Regional Development” från år 2019.⁷⁰

101. De samiska företrädarna beklagade regeringens beslut i februari 2022 att öppna en gruva i Gállok/Kallak trots att Länsstyrelsen i Norrbottens län hade avstyrkt beslutet av miljöskäl och med hänvisning till den negativa inverkan på renskötseln. Trots påpekanden om att den aktuella gruvan kommer att göra det mycket svårt eller till och med omöjligt för Jåhkågasska sameby att bedriva renskötsel, beslutade regeringen att tillåta den – om än på vissa villkor som är tänkta att ge samebyn möjlighet att fortsätta bedriva renskötsel. Varken Sametinget eller Jåhkågasska sameby anser dock att villkoren är utformade på så sätt att de kommer att bidra till att möjliggöra fortsatt traditionell renskötsel.⁷¹

102. Företrädare för det samiska folket uttryckte också djup oro över hur deras urfolksrättigheter och miljön kan komma att påverkas av att det nyligen – i början av år 2023 – upptäcktes en enorm fyndighet av sällsynta jordartsmetaller i Gabna sameby nära Kiruna, särskilt med tanke på att denna upptäckt är ekonomiskt intressant inte bara för den statsägda svenska gruvindustrin utan även för europeiska investerare. Skulle det statsägda gruvbolaget LKAB öppna en ny gruva på den aktuella platsen, är medlemmar av Gabna sameby oroliga för att detta ska medföra att ett traditionellt samiskt renskötselområde i Kiruna delas upp i två delar utan inbördes förbindelse, vilket skulle omöjliggöra det samiska folkets rätt att utöva sin kultur och sina traditioner.

103. Ett annat exempel på stark oro rör ett projekt för att bygga järnväg mellan Umeå och Luleå (projektet Norrbotniabanan) som ingår i regeringens politik för grön omställning och syftar till att skapa en mer hållbar transportled för passagerare och gods inom regionen. Arbetet med att bygga järnvägen har inte börjat än, men Trafikverket har redan fattat beslut om den planerade sträckningen och då valt alternativet genom Östra Kikkejaure sameby, vilket är det mest problematiska med tanke på att det innebär att järnvägen skulle passera genom femton samebyars renbetesområden.⁷²

104. Den rådgivande kommittén understryker att de stater som är parter till konventionen har åtagit sig, i samband med att de har ratificerat konventionen, att ”inte endast ... respektera den etniska, kulturella, språkliga och religiösa identiteten för varje person som tillhör en nationell minoritet utan även skapa lämpliga förutsättningar för att göra det möjligt att uttrycka, bevara och utveckla denna identitet”.⁷³

105. Eftersom den samiska kulturen och de samiska språken är nära knutna till de traditionella områdena och den traditionella markanvändningen, anser den rådgivande kommittén att de berörda statliga och regionala myndigheterna innan de fattar beslut om exploatering av traditionella samiska områden först måste tillämpa lagen om konsultation med det samiska folket (se artikel 15 nedan) och samrådsbestämmelserna i minoritetslagen.⁷⁴ Därför ställer sig kommittén helt och hållet bakom Sametingets begäran att andra myndigheter ska åläggas att redovisa hur de fullgör och genomför sina skyldigheter enligt minoritetslagen att främja samernas markanvändning och ge samerna möjlighet att utöva ett verkligt inflytande över beslut. Kommittén framhåller också att ett alltför starkt fokus på främjande av de samiska språken gör det svårt för myndigheterna att förstå hur de ska kunna fullgöra sina skyldigheter att främja möjligheter för samerna att behålla och utveckla sin kultur i enlighet med

⁷⁰ Denna [OECD-studie](#) rörde hur befintliga verktyg, initiativ och regler inom landsbygdsutveckling och regional tillväxt fungerade för det samiska folket och dess ekonomiska verksamhet. Där lämnades också politiska rekommendationer för att stärka kopplingen mellan urbefolkningar och politiken för regional utveckling och landsbygdsutveckling.

⁷¹ Se även den [alternativa rapporten från Civil Rights Defenders](#), 31 januari 2023, punkterna 17–19.

⁷² Dessa områden har redan exploaterats för vindkraftverk, bland annat Sveriges största vindkraftsanläggning Markbygden (källa: skriftligt meddelande från Amnesty Sápmi, 6 februari 2023, s. 1–3).

⁷³ Preambeln till [ramkonventionen](#).

⁷⁴ Se 3–5 §§ [minoritetslagen](#) i dess ändrade lydelse.

lagen om konsultation med det samiska folket och samrådsbestämmelserna i minoritetslagen. Om det samiska folkets kontroll över sina traditionella områden inte skyddas tillräckligt, hotas den samiska kulturen. Med tanke på det nära sambandet mellan kulturen och språket skulle en förlust av kopplingen mellan markanvändning och kultur även leda till en successiv nedgång för de samiska språken. Den rådgivande kommittén anser att de behöriga myndigheterna även bör beakta klimatförändringarnas ekonomiska, sociala, kulturella och andra konsekvenser och de potentiella negativa effekterna av omställningen till en grön ekonomi för det samiska folket, särskilt för dem som ägnar sig åt renskötsel, och för vissa andra nationella minoriteter.

106. Den rådgivande kommittén noterade också att det råder en omfattande förvirring och oro kring de möjliga konsekvenserna av de pågående diskussionerna om översynen av rennäringslagen, delvis på grund av att minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset inledningsvis inte var företrädd i förhandlingarna och därför inte hölls fullständigt informerad trots att det i regeringens direktiv angavs att lokalbefolkningens – inbegripet den minoritetens – kultur, traditioner, intressen och behov skulle beaktas.⁷⁵ För att minska de befintliga spänningarna finns det ett brådskande behov av tydlig kommunikation om gränserna för arbetet med översynen av rennäringslagen liksom ett fullständigt genomförande av regeringens direktiv från juni 2022.

107. Den rådgivande kommittén påpekar att samerna visserligen är det enda erkända urfolket men att även tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset⁷⁶ informellt påstår sig vara ett urfolk. Personer som representerar tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset som kommittén har talat med har inga invändningar mot samernas ställning som urfolk utan beklagar i stället att myndigheternas arbetssätt är obalanserat och innebär att de förvägras rätten att uttala sig i frågor som påverkar dem. Dessa personer betonade att de har bott i samma område som samerna i flera århundraden och ägnat sig åt liknande traditionella näringar såsom renskötsel, fiske och jakt.

108. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att i nära samråd med urfolket samerna säkerställa att beslut på kommunal, regional och nationell nivå rörande användning av mark som traditionellt har använts av samer inte negativt påverkar möjligheten för samerna att vidmakthålla och utveckla sin kultur, sina språk och sin identitet. Myndigheterna bör säkerställa att regionala och statliga myndigheter, innan de fattar beslut om exploatering av mark som traditionellt har använts av samer, till fullo tillämpar lagen om konsultation med det samiska folket samt samrådsbestämmelserna i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

109. Den rådgivande kommittén uppmuntrar myndigheterna att se till att alla processer för reformering av lagstiftning som berör väsentliga inslag i det samiska folkets och andra nationella minoriteters kultur inbegriper samtliga berörda, särskilt tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset, och genomförs på ett inkluderande och transparent sätt.

Främjande av interkulturell dialog och ömsesidig respekt (artikel 6)

110. Den anda av tolerans och respekt som länge har kännetecknat det svenska samhället – och som också nämndes i den rådgivande kommitténs fjärde yttrande – har nu försvagats, bland annat såvitt

⁷⁵ Se de [ursprungliga kommittédirektiven \(2021:35\)](#) från maj 2021 och [tilläggsdirektiven \(2022:58\)](#) från juni 2022. I tilläggsdirektiven står följande: ”Utöver vad som följer av de tidigare direktiven ska kommittén under sitt arbete bl.a. ta hänsyn, förutom till samernas rättigheter, även till den övriga lokalbefolkningens, däribland den nationella minoriteten tornedalingar, och övriga invånares kultur, traditioner, intressen och behov av att kunna jaga och fiska samt till annan näringsverksamhet såsom skogsbruk och turism.”

⁷⁶ Myndigheterna har uppgett att ”[t]ornedalingar, kväner och lantalaiset var bosatta i Tornedalen i norra Sverige långt före den nuvarande svenska statsbildningen” (se den [femte landrapporten](#), s. 20).

avser migranter.⁷⁷ Vidare visar resultaten (publicerade i februari 2021) av en undersökning⁷⁸ som mätte den svenska befolkningens kunskaper om och attityder till bevarande av nationella minoriteters språk och kulturer att dessa kunskaper fortfarande är begränsade, även om det har skett en mindre förbättring sedan den föregående undersökningen genomfördes år 2015, bland annat inom förvaltningsområden för minoritetsspråk och bland de yngre (15–29-åringar).⁷⁹ Den senaste undersökningen visar att 77 procent av de svarande kunde nämna minst en av Sveriges fem nationella minoriteter och att 74 procent kunde nämna minst ett av minoritetsspråken. I rapporten framhålls också att det saknas medvetenhet om diskriminering av personer som hör till det samiska folket eller andra nationella minoriteter, särskilt den judiska och den romska minoriteten.⁸⁰

111. Enligt en rapport med rubriken ”Minoritet i historien” som publicerades år 2021 av Forum för levande historia är tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset den minoritet som är minst känd för allmänheten.⁸¹ Företrädare för denna minoritet beklagade att de marginaliserades och regelbundet utestängdes från betydelsefulla evenemang som fick medial täckning, exempelvis det EU-toppmöte som hölls i Kiruna i början av Sveriges period som ordförande i Europeiska unionens råd.⁸² De anser att den systematiska exkluderingen av dem och förnekandet av deras historiska närvaro i norra Sverige⁸³ allvarligt fördjupar den polarisering och de konflikter som staten historiskt har skapat mellan de nationella minoriteter som bor i denna del av Sverige. De framhöll också att myndigheternas sätt att stärka en minoritets ställning på bekostnad av en annans inte bidrar till att skapa ömsesidig respekt och ömsesidig förståelse mellan grupper som historiskt har funnits och fortfarande finns i samma geografiska område.⁸⁴ De beklagar att nationella minoriteter i allt högre grad ställs mot varandra, vilket de betraktar som en farlig väg att gå. Enligt dem förefaller varken staten eller de lokala myndigheterna ha tagit detta på tillräckligt stort allvar.

112. På liknande sätt beklagade även företrädare för sverigefinnarna att deras minoritet inte syns tillräckligt i massmedierna och den allmänna debatten. Enligt dem verkar den svenska befolkningen anse att sverigefinnarna inte har några problem, är välintegrerade i samhället och kanske till och med är en privilegierad grupp. Detta försätter sverigefinnarna i en situation där de alltid måste motivera de rättigheter som de gör anspråk på. Företrädarna påpekade att deras nationaldag får mindre uppmärksamhet i media än andra nationella minoriteters dagar. Att sverigefinnarna har funnits så länge i Sverige och att de i det förflutna har drabbats av lidande till följd av diskriminerande politik

⁷⁷ Resultaten av en [undersökning som Ipsos gjorde år 2018](#) visar att frågan ”Skulle du säga att invandring i huvudsak är bra eller dåligt för Sverige?” besvarades med ”Ja” av 63 procent av de svarande år 2015 men bara av 44 procent år 2018 (se s. 3 i undersökningen).

⁷⁸ Undersökningen genomfördes år 2020 av Isof med hjälp av Kantar-Sifo och i samarbete med Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget.

⁷⁹ Omkring 90 procent av ungdomarna i det åldersintervallet uppgav sig anse att det är ”ganska viktigt” eller ”mycket viktigt” att bevara Sveriges minoriteters språk och kulturer (motsvarande andel för hela befolkningen är 83 procent).

⁸⁰ Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län, [Nationella minoriteter och minoritetsspråk: Minoritetspolitikens utveckling år 2021](#), rapport 2022:11, s. 13. Se även den [alternativa rapporten från Civil Rights Defenders](#), 31 januari 2023, punkt 8.

⁸¹ Se ”[Minoritet i historien](#)”, s. 15.

⁸² Detta EU-toppmötesevenemang ägde rum i Kiruna den 12–13 januari 2023. Trots att Kiruna hyser tre av de nationella minoriteterna – samer, sverigefinnar och tornedalingar/kväner/lantalaiset – var det bara den samiska flaggan som hissades jämte den svenska flaggan och EU-flaggan. Sverigefinnarna och tornedalingarna/kvänerna/lantalaiset var inte företrädare. Kommunen uppgav sig ha saknat möjlighet att påverka det program som Stockholm och EU hade kommit överens om.

⁸³ Till stöd för sitt argument nämnde organisationer för tornedalingar/kväner/lantalaiset att Talma sameby nyligen har stämt staten angående skönmässiga befogenheter i fråga om jakt och fiske (se [nyhetsartikel](#)).

⁸⁴ Myndigheterna har uppgett att ”[t]ornedalingar, kväner och lantalaiset var bosatta i Tornedalen i norra Sverige långt före den nuvarande svenska statsbildningen” (se den [femte landrapporten](#), s. 20).

syftande till assimilering är okänt för de allra flesta svenskar, vilket är bakgrunden till deras krav på en sannings- och försoningskommission.

113. Enligt företrädare för den judiska minoriteten är nivån på kunskaperna om judisk identitet, kultur och historia och om antisemitism höggradigt bristfälliga inom den offentliga förvaltningen och de politiska partierna. En gemensam utmaning är att få sina rättigheter uppmärksammade, att kunna identifiera sig som judar och gå på gatorna utan rädsla och att göra sina egna uppfattningar om den judiska kulturen kända och få dem accepterade och respekterade i offentligheten. Företrädarna pekade på ett antal utmaningar mot centrala aspekter av den judiska kulturen och de judiska traditionerna och deras bibehållande, vilka ofta var att hänföra till att politiker, lagstiftare och tjänstemän har en bristfällig förståelse för den judiska identiteten och kulturen som medför att de inte kan förutse vissa negativa konsekvenser av lagförslag och av myndigheters tolkning av lagar och andra författningar men som även kan bero på en oavsiktlig politisering av etiska, religiösa och kulturella värderingar.⁸⁵ Såvitt avser undervisning om Förintelsens offer och hedrandet av deras minne uttrycker företrädarna för den judiska minoriteten totalt sett tillfredsställelse men beklagar att undervisningen om detta oftast är frikopplad från antisemitismen som en avgörande och central ideologisk faktor samt att antisemitismens specifika dynamik och uttryckssätt inte får tillräckligt med utrymme eller belysning.

114. Enligt uppgift är interaktionen mellan de fem nationella minoriteterna begränsad utanför de allmänna samrådsprocesserna.⁸⁶ Vissa kommuner, däribland Kiruna och Göteborg, bekräftade att de inte alltid anordnar interkulturella evenemang som skulle kunna samla företrädare för de olika nationella minoriteter som bor inom deras geografiska område. Vissa kommuner, exempelvis Umeå, ansåg trots goda intentioner också att det var svårt att underlätta interaktion med företrädare för nationella minoriteter och att få dem att komma till sina verksamheter.⁸⁷ Ett annat exempel på begränsad interaktion mellan institutioner och vissa nationella minoriteter avspeglas i att Kulturrådet i sin årsrapport för 2019 framhöll de svenska kulturinstitutionernas stora okunskap om romsk kultur.

115. Den rådgivande kommittén upprepar att det sätt som nationella minoriteter skyddas på avspeglar hur mycket majoritetsbefolkningen vet om dem och uppskattar dem – och andra kulturer i allmänhet. Åtgärder för att öka allmänhetens medvetenhet om nationella minoriteter har därför avgörande betydelse och kräver ständiga insatser inom utbildning, kultur och media.

116. Den rådgivande kommittén finner det beklagligt att olika företrädare för nationella minoriteter framhåller de negativa konsekvenserna av allmänhetens begränsade kunskaper om de nationella minoriteterna, om minoriteters rättigheter och om de nationella minoriteternas särskilda behov. Dock noterar kommittén att intresset för nationella minoriteter ökar i vissa delar av den svenska befolkningen, i synnerhet bland de yngre. Detta illustreras av att regeringens särskilda webbplats om de nationella minoriteterna ständigt har fått mer innehåll och har kunnat visa på en ökad medvetenhet och en ökad efterfrågan från allmänhetens sida på information om Sveriges nationella minoriteter.⁸⁸ Den rådgivande kommittén betonar att det pågående arbetet inom, och de framtida resultaten av, Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset och Sanningskommissionen för det samiska folket ger goda möjligheter att synliggöra – även i media – dessa minoriteter, deras historia och de frågor som i dag är viktiga för dem, så att allmänhetens kunskaper om dem generellt kan bli bättre. Dessutom anser kommittén att resurser behöver satsas på att utbilda personal i lokala och regionala förvaltningar liksom personal inom utbildningssektorn (se

⁸⁵ Exempelvis såvitt avser *shechita*, rituell slakt i enlighet med kashrut av vissa däggdjur och fåglar som livsmedel, och *brit milah*, omskärelse inför konvertering till judendomen.

⁸⁶ Den judiska minoriteten nämnde enstaka fall av interaktion, primärt med den romska minoriteten.

⁸⁷ Den rådgivande kommittén har dock fått information om ett lyckat möte som Umeå kommun bjöd in till våren 2023, där alla de fem nationella minoriteterna var företrädare. Anledningen till att mötet blev lyckat var enligt uppgift att de lokala myndigheterna inte hade fastställt dagordningen i förväg, vilket betydde att minoritetsföreträdarna hade möjlighet att under mötet ta upp de frågor som de ansåg viktiga.

⁸⁸ År 2015 hade [webbplatsen](#) 150 000 besökare. År 2020 registrerades över 420 000 besök.

artikel 12), inom barn- och andra sociala välfärdstjänster (se artikel 5) och inom rättsväsendet och de brottsbekämpande myndigheterna (se nedan) om det samiska folkets rättigheter som urfolk och om minoritetsrättigheter i allmänhet.

117. Den rådgivande kommittén ser med djup oro på att andan av tolerans i det svenska samhället generellt har försämrats, särskilt i förhållande till migranter. Vidare noterar kommittén med stor oro de spänningar som är under uppseglande mellan personer som hör till olika nationella minoriteter. Kommittén framhåller den roll som det ankommer på de statliga myndigheterna att spela i syfte att säkerställa stabila, harmoniska och fredliga relationer mellan etniska grupper. Myndigheterna måste garantera det samiska urfolkets legitima rättigheter, men de måste också använda ett mer inkluderande och transparent tillvägagångssätt i sina samrådsprocesser så att det kan garanteras att resultaten av samråden även omfattar frågor av betydelse för personer som hör till andra nationella minoriteter. Uppmärksamhet bör också ägnas åt att undvika exkludering av enskilda nationella minoriteter i samband med viktiga politiska evenemang som får medial uppmärksamhet. Eftersom den interkulturella dialogen mellan nationella minoriteter förefaller vara begränsad, skulle de kommuner och regioner där samer, sverigefinnar och tornedalingar/kväner/lantalaiset traditionellt har bott kunna lansera initiativ för ett bättre främjande av denna kulturella mångfald som berikar dessa kommuner och regioner, fira respektive minoritets ”nationaldag”, låta alla tre minoritetsspråken finnas med på skyltar och så vidare.

118. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att främja interkulturell dialog och ömsesidig respekt mellan den övriga befolkningen och personer som hör till olika nationella minoriteter genom att vidta konkreta åtgärder för att främja kunskapen om nationella minoriteter, minoriteters rättigheter och nationella minoriteters behov samt genom att välja mer inkluderande och transparenta tillvägagångssätt i frågor som påverkar personer som hör till fler än en nationell minoritet.

Sanningskommissioner och utredningar om kulturliv (artikel 6)

119. Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset tillsattes av regeringen den 19 mars 2020 med uppdraget att utreda de historiska människorättskränkningar och övergrepp som personer hörande till denna minoritet har utsatts för till följd av assimileringspolitik under 1800- och 1900-talet. Enligt myndigheternas uppgifter består kommissionen av en ordförande, åtta ledamöter (varav två personer som hör till minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset) och ett sekretariat. Både ordföranden och de åtta ledamöterna tillsattes efter samråd med den aktuella minoriteten. Kommissionen ska lägga fram sitt slutbetänkande i november 2023. Företrädare för minoriteten förväntar sig att detta betänkande inte bara kommer att öka kunskaperna i det svenska samhället om denna nationella minoritet och dess historiska erfarenheter utan även resultera i ett erkännande från statens sida av historiska orättvisor och i utveckling av konkreta åtgärder för att återuppbygga förtroendet.

120. Sanningskommissionen för det samiska folket inrättades år 2022 med uppdraget att kartlägga den politik som har förts gentemot samerna i ett historiskt perspektiv och den som förs i dag samt dess konsekvenser för personer som hör till den samiska nationella minoriteten. Enligt myndigheternas uppgifter består kommissionen av en ordförande, tolv ledamöter (varav tre är samer)⁸⁹ och ett sekretariat. Ordföranden och alla ledamöterna tillsattes av regeringen efter samråd med Sametinget.⁹⁰ Slutbetänkandet ska läggas fram i december 2025. Samiska företrädare förväntar sig att detta betänkande kommer att öka kunskaperna om det samiska folket, särskilt om de oförrätter som detta

⁸⁹ För närvarande är en ledamotsbefattning vakant.

⁹⁰ Det hade framförts kritik mot att Sametinget hade beslutat att bland sanningskommissionens tolv ledamöter ta med nio personer som inte hörde till den samiska minoriteten. Sametinget bemötte kritiken genom att framhålla att det enhälligt stod bakom urvalsprocessen och hade prioriterat sakkunskap framför etnisk tillhörighet.

folk har drabbats av genom historien och de eventuella sambanden mellan dessa oförrätter och det samiska folkets nuvarande förhållanden. Dessutom förväntar de sig att betänkandet kommer att leda till att det vidtas konkreta åtgärder, inte minst när det gäller hur myndigheterna i dag fortsätter att exploatera traditionella samiska områden. Det samiska folkets medlemmar har hittills – mot bakgrund av tidigare erfarenheter och rapporter – varit skeptiska till att myndigheterna kommer att godta några av de förslag som sanningskommissionens arbete utmynnar i, vilket är förklaringen till deras ursprungliga reservation avseende ”försoning” i kommissionens namn.

121. Olika judiska organisationer har framställt en officiell begäran till regeringen om att det ska utarbetas en nationell strategi för att säkra och främja judiskt liv i Sverige, eftersom den nationella minoritetslagstiftningen enligt deras åsikt inte är tillräckligt ändamålsenlig när det gäller att tillgodose deras minoritets särskilda behov. Sedan organisationerna framställde sin begäran har de fört en regelbunden dialog med Kulturdepartementet och fått redovisa sina önskemål om vad en framtida strategi ska innebära. Regeringen har utsett en person som ansvarig för en utredning om judiskt liv, och denne har inlett en dialog med judiska grupper (församlingar) och andra judiska organisationer i olika delar av landet, med avsikten att nå ut även till judar utan koppling till församlingarna. Några ledamöter av Judiska centralrådet medverkar som privatpersoner i utredningens referensgrupp. Företrädare för den judiska minoriteten uttryckte förhoppningar om att den förväntade nationella strategin kommer att resultera i politiska åtgärder som bygger på den judiska minoritetens egen uppfattning och definition av den egna identiteten och kulturen i stället för att som så ofta avspeglar majoritetskulturens förvridna perspektiv.

122. Företrädare för sverigefinnarna gav uttryck för en stark önskan om att det även för deras del skulle inrättas en sannings- och försoningskommission, med tanke på att de utsattes för liknande människorättskränkningar och övergrepp under 1900-talet och var föremål för assimileringspolitik, bland annat i fråga om språklig assimilering, vilket förklarar att behärsningen av det finska språket är så svag i vissa generationer. Enligt dem är detta en åtgärd som bör prioriteras i förhållande till deras minoritet, eftersom en sådan kommission skulle öka allmänhetens kunskaper och ta upp många okända aspekter av deras kultur och de historiska omständigheter som de drabbades av – inbegripet att vissa medlemmar av den sverigefinska minoriteten liksom andra nationella minoriteter i Sverige fanns bland offren för verksamheten vid Statens institut för rasbiologi, som inrättades i Uppsala år 1922 med syftet att ”lägga en vetenskaplig grund för rashygienåtgärder”.⁹¹

123. Den rådgivande kommittén välkomnar inrättandet av Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset och Sanningskommissionen för det samiska folket. Kommittén ser positivt på dessa båda kommissioner, som är avsedda att upprätta dialog med respektive minoritet och stärka det ömsesidiga förtroendet liksom att sprida information i syfte att öka allmänhetens kunskaper om dessa minoriteter, om deras historiska erfarenheter och de orättvisor som de har drabbats av och om deras nuvarande situation – dock med förbehållet att resultaten måste offentliggöras, ges bred spridning och läggas till grund för åtgärder som syftar till att återuppbygga förtroendet. Enligt kommittén finns det ett mycket stort behov av sådana kommissioner. Kommittén kunde nämligen notera att det fortfarande går att se konsekvenser av tidigare raspolitik liksom av processer för kulturell och språklig assimilering som har påverkat samtliga nationella minoriteter.

124. Den rådgivande kommittén välkomnar också tillsättandet av en utredning om judiskt liv och förväntar sig att processen kommer att utmynna i att regeringen antar en nationell strategi för att bevara och främja den judiska minoritetens kulturliv, i enlighet med vad företrädare för den minoriteten ursprungligen begärde.

125. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att dels inrätta en sannings- och försoningskommission för sverigefinnarna, med hänsyn tagen till deras intressen, bland annat för att

⁹¹ Citat ur en skriftlig inläga från företrädare för sverigefinnarna, 6 mars 2023.

öka allmänhetens kunskaper om denna minoritet och dess historiska erfarenheter, dels ta fram en nationell strategi för judiskt liv som grundar sig på den judiska minoritetens egen uppfattning om och definition av den egna identiteten, kulturen och de egna traditionerna.

126. Den rådgivande kommittén uppmanar kraftfullt myndigheterna att ge sanningskommissionerna lämplig finansiering så att de kan hantera alla nödvändiga aspekter av forskning och samråd samt att utnyttja resultaten av kommissionernas arbete till att öka medvetenheten, bygga förtroende och vidta konkreta åtgärder för att bevara och främja minoritetsidentiteter.

Skydd mot fientlighet, rasism, hatbrott och hatretorik, bland annat i media (artikel 6)

127. Hets mot folkgrupp är ett brott enligt 16 kap. 8 § brottsbalken. Om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av bland annat nationellt eller etniskt ursprung ska detta enligt 29 kap. 2 § 7 brottsbalken betraktas som en försvårande omständighet vid fastställandet av brottets straffvärde.⁹²

128. Forum för levande historia (FLH) har fortsatt sitt arbete med att samordna och följa upp arbetet med den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Enligt FLH har denna plan – som utgör ett samlat grepp om arbetet mot alla former av rasism och hatbrott, däribland antisemitism, antiziganism⁹³ och rasism mot samer – gett legitimitet, sammanhang och riktning åt de berörda myndigheternas arbete och bidragit till att frågan om rasism är på dagordningen. FLH anordnar också utbildningar om olika former av rasism för bland annat skolpersonal och andra offentliganställda. Till följd av ökade anslag för genomförandet av den nationella planen har FLH sedan år 2020 fått större kapacitet att utbilda offentliganställda, och fokus ligger nu på att kvalitetssäkra offentliga verksamheters bemötande av allmänheten genom arbete mot rasism.

129. Myndigheterna har rapporterat om ökad polarisering kring minoritetsfrågor i den offentliga debatten och framhållit att arbetet mot rasism och diskriminering måste fortsätta.⁹⁴ År 2021 uppdrog regeringen åt FLH att kartlägga kunskapen om människors erfarenheter av rasism i kontakter med myndigheter och andra offentliga verksamheter. Kartläggningen har visat att erfarenheter av rasism förekommer, särskilt rasism riktad mot den judiska, den romska och den samiska minoriteten, men det finns ännu inte någon helhetsbild, eftersom endast ett litet antal myndigheter och andra verksamheter omfattades av kartläggningen och eftersom det fortfarande saknas ytterligare forskning på området. Främlingsfientliga handlingar mot personer som tillhör religiösa grupper är också ett utbrett problem i Sverige. På grund av bristfällig rapportering finns det ett glapp mellan å ena sidan antalet anmälda hatbrott med antisemitiska, islamofobiska och kristofobiska motiv och å andra sidan enskilda personers erfarenheter av sådana brott.⁹⁵ År 2021 anslög regeringen 22 miljoner kronor till att förbättra säkerheten för religiösa grupper men ändrade samtidigt reglerna så att alla civilsamhällesaktörer numera kan komma i fråga för bidrag.⁹⁶

⁹² Se respektive bestämmelse i [brottsbalken](#).

⁹³ I det engelska originalet av detta yttrande används termen ”antigypsyism”, i överensstämmelse med den terminologi som används vid Europarådet. Den termen ska anses ha samma betydelse som den i den svenska översättningen använda termen ”antiziganism”, vilken används i det svenska nationella sammanhanget.

⁹⁴ Se kultur- och demokratiministerns förord till den [femte landrapporten](#), s. 1.

⁹⁵ Enligt en rapport från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) som publicerades år 2021 drabbades medlemmar av den muslimska gruppen av mer än hälften (51 procent) av alla hatbrott mot religiösa grupper i Sverige. Därefter kom medlemmar av den judiska gruppen (27 procent) och medlemmar av den kristna gruppen (11 procent).

⁹⁶ På grundval av förordning (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället.

130. År 2021 föreslog en statlig utredning⁹⁷ att det skulle bli möjligt att hindra spridning av diskriminerande uttalanden som görs av en person i offentlig ställning.⁹⁸ En av regeringen tillsatt utredning med företrädare för samtliga partier föreslog att rasistiska organisationer skulle kriminaliseras.⁹⁹ Detta förslag har sänts ut på remiss och de föreslagna ändringarna har därvid kommenterats av vissa minoritetsorganisationer, däribland Judiska centralrådet.¹⁰⁰

131. Vartannat år publicerar Brottsförebyggande rådet (BRÅ) statistik över anmälda hatbrott. Statistiken ger dock inte någon fullständig bild av hur vanligt det är med hatbrott mot personer som hör till nationella minoriteter, eftersom många sådana händelser aldrig anmäls. År 2020 uppgick det sammanlagda antalet anmälda brott med ett eller flera hatbrottsmotiv till 3 398, och det sammanlagda antalet motiv var 3 709 (för vissa anmälda brott finns det flera motiv). Omkring 7 procent av dessa brott klassificerades som antingen antisemitiska (170 fall), antiromska (55 fall) eller antisamiska (20 fall). Hatbrott mot sverigefinnar och mot tornedalingar/kväner/lantalaiset ingår i statistiken men under rubriken ”övriga motiv”.¹⁰¹ BRÅ noterade att ökningen av antalet polisanmälningar om hets mot folkgrupp kunde tillskrivas insatser som olika aktörer¹⁰² hade gjort för att uppmärksamma hatretorik på nätet. Personer som hör till den judiska minoriteten är särskilt drabbade av hat på nätet.¹⁰³

132. Inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott har vidare Barnombudsmannen fått i uppdrag att utifrån barnkonventionen¹⁰⁴ ta fram och sammanställa kunskap om barns och ungas utsatthet för rasism. Barnombudsmannens rapport från år 2021 visar att barns upplevelser av rasism utgör ett inslag i deras vardagsliv redan från tidig ålder, särskilt i skolan och på nätet. Dessutom framgår det att rasismen är utbredd och kommer till uttryck på många olika sätt. Exempel är att barn osynliggörs eller utsätts för verbala trakasserier, hot och våld i olika sammanhang, både av andra barn och av vuxna. Rapporten visar att alla barn inte har samma rättigheter och att andra inte känner till vilka rättigheter de har.¹⁰⁵

133. Polismyndigheten har ett särskilt uppdrag att utveckla och förbättra arbetet mot hatbrott och andra brott som hotar demokratin, de grundläggande friheterna och de mänskliga rättigheterna.¹⁰⁶ En nationell kontaktpunkt inom Polismyndigheten ägnar sig åt att motarbeta dessa hot, och det finns hatbrottsgrupper i storstadsområdena Stockholm, Väst och Syd. I övriga polisregioner finns utpekade utredare. Utöver att utreda misstänkta brott ska dessa resurser arbeta med brottsofferstöd, intern

⁹⁷ Se utredningen [SOU 2021:94](#).

⁹⁸ Skriftlig inlägga från Institutet för mänskliga rättigheter, 23 februari 2022, s. 4.

⁹⁹ Se de ändringar i svensk lag med syftet att förbjuda rasistiska organisationer som redovisas i [SOU 2021:27](#).

¹⁰⁰ Judiska centralrådet deltog i samrådet och inkom med ett [yttrande](#).

¹⁰¹ År 2018 hittade BRÅ 278 anmälningar av brott med antisemitiska motiv (53 procent fler än år 2016, men på samma nivå som åren 2014 och 2015). År 2018 hittades 109 fall av antiromska brott (31 procent färre än år 2016, och det lägsta antalet anmälda brott hittills). På grund av en metodändring är dock hatbrottsstatistiken från år 2018 inte jämförbar med den från år 2020 (kompletterande information från myndigheterna, s. 3–4).

¹⁰² Inom ramen för rörelsen No Hate Speech Movement (2017–2020) gjorde Statens medieråd insatser för att öka kunskapen om rasism på internet bland barn och unga. Bland annat tog man fram ett nytt material som främst riktade sig till grundskole- och gymnasielärare och syftade till att öka medvetenheten om hur bilder och symboler kan befästa rasistiska uppfattningar.

¹⁰³ År 2019 publicerade BRÅ en djupgående undersökning av antisemitiska hatbrott. Undersökningen visade att antisemitism kan förekomma på alla olika typer av platser och i breda lager av befolkningen. Förövarna är dock oftast män och förhållandevis unga. De har olika bakgrund och långt ifrån alla tillhör någon organiserad grupp.

¹⁰⁴ I januari 2020 inkorporerades FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) i svensk lag.

¹⁰⁵ Se Barnombudsmannens [rapport](#) som publicerades i mars 2023. År 2022 intervjuade Barnombudsmannen 44 barn hörande till den judiska, den romska, den samiska, den tornedalska och den sverigefinska nationella minoriteten om hur de var utsatta för rasism och hur de upplevde sina möjligheter att påverka genomförandet av minoritetspolitiken.

¹⁰⁶ I sitt arbete mot hatbrott samarbetar Polismyndigheten med andra myndigheter såsom Forum för levande historia, Brottsoffermyndigheten, Sveriges Kommuner och Regioner, Länsstyrelsen i Stockholms län och Myndigheten för stöd till trossamfund. På regional och lokal nivå samarbetar Polismyndigheten också med de grupper som är mest utsatta för hatbrott.

utbildning, samverkan och andra trygghets- och förtroendeskapande åtgärder. De senaste två åren har Polismyndigheten exempelvis erbjudit personalen digitala kurser på temana etik, kultur och likabehandling. Dessutom har Polismyndigheten utvecklat digitala stöd och läromedel om mänskliga rättigheter, demokrati och hatbrott för högstadiet och gymnasiet samt tagit fram utbildningsmaterial med grundläggande information om demokratin, polisen och lagar och regler för utbildningen i svenska för invandrare.

134. På varje allmän kammare inom Åklagarmyndigheten finns det en eller flera åklagare som är särskilt utsedda för bekämpning av hatbrott (hatbrottsåklagare). Hatbrottsåklagarna bjuds varje år in till en hatbrottskonferens som anordnas av myndighetens utvecklingscentrum och är avsedd att öka hatbrottsåklagarnas kompetens och bidra till enhetlighet i deras rättstillämpning. Utvecklingscentrumet har också publicerat ett vägledande styrdokument (om hatbrott och hets mot folkgrupp på sociala medier) och fyra dokument med olika metodstöd.¹⁰⁷ Hatbrottsåklagarna får utbildning om särskilda åtgärder som ska vidtas i förundersökningar avseende brott där det finns hatbrottsmotiv.

135. På medieområdet är det Granskningsnämnden för radio och tv som ansvarar för att kontrollera efterlevnaden av systemet med sändningstillstånd, som såvitt avser de tre public service-företagen¹⁰⁸ innefattar en skyldighet att skildra Sveriges etniska och kulturella mångfald. Granskningsnämnden utreder huvudsakligen ärenden som grundar sig på anmälningar.¹⁰⁹ Under övervakningsperioden inkom det vissa anmälningar till nämnden som rörde program på minoritetsspråk och även anmälningar avseende andra program där nationella minoriteter hade omnämnts eller där frågor som kan tänkas vara av särskild betydelse för nationella minoriteter hade tagits upp. Enligt Myndigheten för press, radio och tv innebar de allra flesta besluten att inget regelbrott konstaterades och således att ingen sanktion ålades. Den rådgivande kommittén har dock fått kännedom om två ärenden där granskningsnämnden fann att ett program stred mot saklighetskravet och ålade det ansvariga företaget att offentliggöra nämndens beslut. Det senaste ärendet rörde felaktig information som en programledare hade lämnat under ett nyhetsprogram om en romani *kris* i Göteborg som ytterligare bidrog till att underblåsa fientliga uttalanden om romer och fientlighet mot romer i landet (se nedan).¹¹⁰

136. Företrädare för den judiska minoriteten uttryckte djup oro över en påtaglig ökning av antisemitismen i samhället, som inte bör bedömas enbart utifrån antalet större incidenter.¹¹¹ De redogjorde för en avsaknad av systematiska fördömanden och reaktioner från polisens och de

¹⁰⁷ Dessa handlingar finns tillgängliga för hatbrottsåklagarna på Åklagarmyndighetens webbplats.

¹⁰⁸ Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR).

¹⁰⁹ Två olika typer av sanktioner kan bli aktuella vid överträdelse av en innehållsregel vars efterlevnad granskningsnämnden kontrollerar: en särskild avgift eller ett föreläggande att offentliggöra nämndens beslut. En särskild avgift kan åläggas om programföretaget har brutit mot en av de mer ”ekonomiska” reglerna i radio- och tv-lagen, exempelvis om otillbörligt gynnande, sponsring eller reklam. Avgiften ska uppgå till lägst 5 000 kronor och högst 5 miljoner kronor, och den betalas till staten. Processen innebär att granskningsnämnden ansöker hos Förvaltningsrätten i Stockholm, som beslutar om en avgift ska påföras. Vid brott mot kravet på opartiskhet – och mot ett antal andra bestämmelser – kan granskningsnämnden i stället bestämma att programföretaget ska offentliggöra nämndens beslut. För sådana regelbrott åläggs inte någon ekonomisk sanktion.

¹¹⁰ I det första fallet var programföretaget den samiska nyhetsredaktionen vid Sveriges Radio, och ärendet rörde upplysningsprocenten för brottet tjuvskjutning av ren i Idre polisdistrikt. Det andra ärendet rörde ett uttalande av programledaren för en morgonnyhetssändning i SVT om ett mord i en romsk familj. Granskningsnämnden fann att programledarens påstående att det hade hållits en romsk *kris* (en ”sedvanerättslig rättegång” inom vissa traditionella romska grupper) rörande offret hade skapat, mot bakgrund av programledarens redogörelse, intrycket att man vid denna *kris* hade beslutat att den aktuella personen skulle mördas. SVT förtydligade dock i sitt yttrande till granskningsnämnden att det inte hade hållits någon *kris* i samband med det aktuella fallet men att en *kris* däremot tidigare hade hållits i en fråga som rörde otrohet.

¹¹¹ Exempelvis en [brandattack mot en synagoga i Norrköping](#) i december 2022. Judiska lokaler angrips också regelbundet av medlemmar av det politiska partiet Nordiska motståndsrörelsen (NMR), en nynazistisk rörelse.

offentliga myndigheternas sida, och de framhöll att händelser inte alltid dokumenteras eller anmäls. Dessutom påpekade de att hatretoriken på sociala medier ökade avsevärt under covid-19-pandemin och ökar varje gång som spänningarna förvärras mellan den palestinska gruppen och Israel. Företrädare för den judiska minoriteten nämnde exempel där uppenbart antisemitiska handlingar inte hade erkänts som sådana, både fall där de som begick handlingarna var extremister och fall som inträffade i skolmiljö och betecknades som ”hyss”. Centrala utmaningar är den bristande kunskapen om den judiska minoriteten och det otillräckliga genomförandet av riktlinjer för registrering av antisemitiska händelser. Företrädare för den judiska minoriteten välkomnade att den sittande regeringen har uttalat att kampen mot antisemitism har hög prioritet, även i fråga om statsanslag. De anser dock att åtgärderna i huvudsak fokuserar på antisemitism från invandrare och mindre på den huvudströmning av antisemitism som återfinns i varje del av det svenska samhället. Av det skälet efterlyser de ett mer heltäckande perspektiv på antisemitismen. En av de saker som de – och i synnerhet den judiska gruppen i Göteborg – oroar sig mest för är den allmänna avsaknaden av ekonomiskt stöd från stat och kommuner till att betala kostnaderna för säkerhet vid gruppens skolor, äldreboenden och religiösa lokaler. Ofta förlitar de sig på utomstående givare för att täcka hela eller delar av dessa kostnader, men ökningen av antisemitiska incidenter gör att faran blir större, och deras nuvarande resurser är otillräckliga. Efter en brandbomb mot Synagogan i Göteborg år 2018 och antijudiska protester har väsentliga delar av budgetarna enligt företrädare för den judiska minoriteten behövt läggas på säkerhetsåtgärder runt synagogor och andra judiska lokaler. Polisen i kommunerna ombesörjer ibland säkerheten, men enligt företrädarna för den judiska minoriteten fanns den lokala polisen inte nödvändigtvis tillgänglig när de vände sig till kommunen för att få sådana tjänster.

137. Företrädare för samerna är djupt oroade över det växande antalet antisemitiska händelser, vilka bland annat har resulterat i tortyr och dödande av renar, skador på egendom och fientliga attityder och uttalanden.¹¹² De antisemitiska händelserna har ökat påtagligt sedan Högsta domstolens dom i Girjas målet.

138. Romska företrädare uttryckte också oro över tilltagande antiziganism, bland annat i sociala medier och i den allmänna debatten i vissa kommuner. Upptäckningen nyligen av antiromska uttalanden kring ett brott (ett mord) som begicks av en ung rom i Göteborg är en av de senaste yttringarna av detta. Medier och göteborgska lokalpolitiker hade fört vidare information om att en romani *kris* (en romsk sedvanerättslig rättegång som fortfarande förekommer i vissa traditionella romska grupper) hade hållits i just det fallet, vilket gav upphov till storm i medierna (detta har dock förnekats i granskningsnämndens utredning). Till följd av detta förklarade göteborgska lokalpolitiker inte bara att de förbjöd denna romani *kris* utan också att de hade för avsikt att avveckla Romano Centro i Väst (RCV), en lokal romsk civilsamhällesorganisation som under stadens överinsyn ägnade sig åt projekt för romsk inkludering. Vissa lokalpolitiker uttryckte även åsikten att den romska minoriteten borde följa kommunfullmäktiges politiska linje.¹¹³ Den rådgivande kommittén har också fått höra uttryck för djup oro från företrädare för den romska minoriteten om att det fortfarande finns antiromska fördomar inom den svenska polisen, med hänvisning till fallet med en romsk man och en romsk kvinna som enligt uppgift – det är svårt att veta utan etnicitetsbaserade data – var de enda poliserna från den romska minoriteten i hela Sverige. Enligt dem som kommittén har talat med

¹¹² Se [länk](#) från Sveriges Radio där en biträdande polischef från norra Sverige säger att hatbrotten mot samer har ökat.

¹¹³ Se [SVT:s online-nyheter](#) från den 16 mars 2023. Se även DIKKO Magasin, [Romska politiker intervjuas om romani kris – Magasin DIKKO](#), 9 september 2022. Personal vid Romano Centro i Väst har förebräts av Göteborgspolitiker för att de inte tog tydlig ställning och fördömde *kris* som institution, samtidigt som de lokala myndigheterna beskriver *kris* som ett oacceptabelt patriarkalt parallellt rättssystem.

drabbades båda två av negativa attityder från poliskollegor när de avslöjade att de var av romsk etnicitet och berättade om sina romska traditioner.¹¹⁴

139. Den rådgivande kommittén betonar att ”åtgärder måste vidtas för att säkerställa att poliser med minoritetsbakgrund accepteras och behandlas jämlikt inom polisorganisationen, vilken bör tillhandahålla en neutral arbetsmiljö, och får likvärdiga möjligheter att göra karriär. Vid främjande av etnisk representativitet inom polisen är det inte tillräckligt att enbart fokusera på rekrytering. Erfarenheten visar att om minoriteterna inte känner och tror att de behandlas likvärdigt och med respekt inom organisationen och har samma möjligheter som andra att göra karriär, är det sannolikt att de lämnar sina tjänster inom polisen. Denna tendens kan vara särskilt uttalad tidigt under satsningen på minoritetsrekrytering, när det fortfarande rör sig om få personer och när poliser med minoritetsbakgrund kan känna sig personligen isolerade från andra medlemmar av den egna gruppen. Kvinnliga poliser med annan etnisk bakgrund kan också uppleva ett liknande tryck med tanke på att de utgör en ’dubbel minoritet’ genom sitt kön och sin etniska tillhörighet. Av dessa skäl är det viktigt att se till att arbetsmiljön är neutral, det vill säga att poliser med minoritetsbakgrund fullt ut accepteras som jämlikar och som individer, utan att drabbas av några nackdelar eller negativa stereotyper på grund av sin etniska härkomst. (...) Samtidigt är det viktigt att det finns ändamålsenliga interna ordningar för att göra anmälan, så att poliser som drabbas av diskriminering inte tvingas lida i tysthet. Cheferna måste uppmuntra personer från minoriteter att anmäla när de upplever diskriminering eller andra former av etniskt motiverat beteende, så att cheferna får kännedom om sådana problem och kan ta itu med dem omedelbart.”¹¹⁵

140. Den rådgivande kommittén är medveten om att myndigheterna har ansträngt sig för att arbeta på ett mer heltäckande sätt mot hatbrott och noterar att antalet anmälda hatbrott har ökat något. Kommittén noterar dock också att det mot bakgrund av anekdotisk bevisning föreligger en avsevärd underrapportering. För att fallen ska rapporteras och data ska kunna samlas in krävs inte bara att offren anmäler utan också att polisen och domstolarna kan identifiera och korrekt registrera rasbaserade händelser. Tyvärr saknas det data från domstolsväsendet om fällande domar för hatbrott.¹¹⁶ Den rådgivande kommittén noterar också med djup oro att de antisemitiska, antiziganistiska och antisamiska incidenterna i samhället fortsätter och till och med ökar. Dessutom uttrycker kommittén oro över att de växande spänningarna kring markanvändning i norra Sverige har förvärrats på senare år, mellan å ena sidan personer som hör till det samiska urfolket och å andra sidan personer som hör till andra nationella minoriteter eller till majoritetsbefolkningen. Kommittén beklagar att en kombination av flera omständigheter – däribland en bristande förståelse av urfolks rättigheter, exkludering av andra grupper från samråd i frågor som även påverkar dem och passivitet från myndigheter på alla nivåer – har skapat så negativa känslor och sådana konflikter.

141. Den rådgivande kommittén uttrycker oro över den allmänna bristen på data om personer hörande till nationella minoriteter som arbetar inom polisen. Kommittén noterar myndigheternas argument att det inte är möjligt att rekrytera på grundval av etnisk tillhörighet i Sverige men anser att det ändå vore möjligt att införa positiva åtgärder, exempelvis att främja och värdera kunskaper i minoritetsspråk och minoritetskulturkompetens i rekryteringsförfarandena. Vidare noterar kommittén

¹¹⁴ Det ena fallet gäller en manlig romsk polis vid Stockholmspolisen som vägrade att ta på sig en skyddsväst med hänvisning till att hans tradition inte medgav att han bar kläder som redan hade använts av andra. Han fick avslag på sin begäran om att få en ny skyddsväst. Efter detta blev han enligt uppgift utstött av kolleger och chefer. Han gjorde anmälan, först internt och sedan till Diskrimineringsombudsmannen, men blev då enligt uppgift ännu mer trakasserad. Han har nu varit sjukskriven i ungefär ett år. Den romska poliskvinnan, som enligt uppgift också blev utstött när hon avslöjade sin etniska tillhörighet, har lämnat Stockholmspolisen.

¹¹⁵ Se OSCE High Commissioner on National Minorities (OSSE:s högkommissarie för frågor om nationella minoriteter), [Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies](#) (februari 2006), rekommendation nr 7 och förklarande anmärkningar, s. 17.

¹¹⁶ Se även de centrala observationerna (”key observations”) på den [webbplats](#) för rapportering av hatbrott i Sverige som drivs av OSSE:s byrå för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR).

att det visserligen har genomförts olika utbildningsinsatser för att främja mänskliga rättigheter och bekämpa rasism men att sådan utbildning ännu inte nödvändigtvis har gett resultat i form av fler omedelbara reaktioner och fördömanden från polisen och andra offentliga myndigheter eller ett ökat förtroende för dessa institutioner hos personer som hör till nationella minoriteter. Det behövs ytterligare ansträngningar för att öka medvetenheten och ge ytterligare utbildning, där även personer som hör till nationella minoriteter måste vara inblandade. Bidragen från sådana personer skulle kunna stimulera till meningsutbyten om aspekter av kulturer och traditioner som allmänheten inte känner så väl till och som ibland kan feltolkas eller generaliseras. Den rådgivande kommittén anser också att minoriteters traditioner visserligen är ett legitimt ämne för diskussion men inte bör användas av myndigheter eller medier för att underblåsa fientlighet och inte heller bör föranleda åtgärder av lokalpolitiker som påverkar personer vilka hör till en viss minoritet men inte direkt berörs.

142. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att öka sina ansträngningar för att förebygga och bekämpa rasism, hatbrott och hatretorik, bland annat i sociala medier, i synnerhet mot den judiska, den romska och den samiska minoriteten. För detta ändamål bör myndigheterna vidta lämpliga åtgärder inriktade på hela befolkningen, exempelvis kampanjer för medvetandegörande och upplysning, och utvärdera dessa åtgärder i nära samråd med företrädare för minoriteterna. De bör också dokumentera, utreda och beivra alla fall av sådana brott och samla in uppdelade (disaggregerade) data.

143. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att avstå från att ge en negativ bild av personer som hör till den romska nationella minoriteten. I stället bör myndigheterna föra dialog med den romska minoritetens organisationer och med romska brobyggare när myndigheterna anser att vissa aspekter av romska traditioner är problematiska.

144. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheter på statlig och kommunal nivå att garantera säkerheten kring synagogor och andra judiska lokaler samt att öka anslagen för detta ändamål.

145. Den rådgivande kommittén uppmanar starkt myndigheterna att i förfarandena för rekrytering av poliser införa positiva åtgärder, såsom främjande och värdering av kunskaper i minoritetsspråk och kunskaper om minoritetskulturer och minoritetsidentiteter, i syfte att öka antalet personer som hör till nationella minoriteter.

Nationella minoriteters tillgång till och närvaro i offentliga medier, tryckta medier och digitala medier (artikel 9)

146. I december 2019, efter samråd bland annat med de nationella minoriteterna, fattade regeringen beslut om nya sändningstillstånd för perioden 2020–2025 för de tre public service-företagen: Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR). De tre programföretagens förstasändningar och förstapublikationer av program på vart och ett av minoritetsspråken har ökat under tillståndspanoden 2020–2025 jämfört med nivån år 2019. Fokus ligger således nu inte på en ökning av det totala programutbudet utan på programmets kvalitet och på tillgången till nya program – förstasändningar eller förstapubliceringar.¹¹⁷ Såvitt avser jiddisch, där antalet sändningstimmar var mycket begränsat, förväntas en avsevärd ökning av programutbudet. En annan skillnad jämfört med tidigare tillståndspanoder är att det nu krävs en kontinuerlig dialog med målgrupperna, med minst ett dialogtillfälle per år.

¹¹⁷ Denna nya ansats innebär inte att det sammanlagda programutbudet på minoritetsspråk får minska, utan det sammanlagda årliga programutbudet på varje språk under tillståndspanoden 2020–2025 ska ligga minst på samma nivå som år 2019. Förstasändningar och förstapubliceringar kan utgöras av nyproduktion, nyinköpta program eller bearbetningar av program på ett nytt språk. Till skillnad från tidigare gäller kravet på en ökning av programutbudet inte för varje enskilt år utan för tillståndspanoden som helhet i förhållande till 2019 års nivå.

147. Programföretagen lägger fram årliga rapporter om omfattningen av sitt radio- och tv-utbud, inbegripet program på minoritetsspråk, i så kallade public service-redovisningar.¹¹⁸ I mars 2021 lade de fram sina första redovisningar (avseende år 2020) inom ramen för sina nya sändningstillstånd.¹¹⁹ Totalt sett ökade företagens utbud på minoritetsspråken något, från 11 276 timmar år 2019 till 11 387 timmar år 2020. Dessutom erbjuder alla tre företagen program på minoritetsspråken online via sina Play-tjänster. Den sammanlagda sändningstiden på SVT år 2020 var 21 946 timmar, varav 774 timmar sändes på något av minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch.¹²⁰

148. UR producerar och sänder utbildningsprogram på de fem nationella minoriteternas språk, inbegripet de olika varieteterna av samiska och romani chib. Totalt producerar UR program på 40 olika språk, på teckenspråk och på lätt svenska för nyanlända migranter. UR:s sammanlagda radio- och tv-sändningstid år 2020 uppgick till 4 085 timmar, varav 108 timmar sändes på något av de fem minoritetsspråken.¹²¹

149. SR:s totala sändningstid i marknätet år 2020 uppgick till 122 426 timmar, varav 10 505 timmar sändes på något av de fem minoritetsspråken.¹²² *SR Sameradion* sänder program på samiska inom alla programkategorier och för alla åldersgrupper. Redaktionen granskar och följer den samiska minoriteten och följer utvecklingen för andra urfolkssamhällen i världen. *Sveriges Radio Finska* har på motsvarande sätt ett brett programutbud för sverigefinska lyssnare.¹²³ *Meänraatio* är SR:s redaktion för meänkieli och producerar program för både vuxna, barn och unga. *Radio Romano* producerar och sänder program på romani chib i P2 och i P6 Stockholm samt på SR:s digitala plattformar. Utbudet riktar sig till både vuxna, barn och unga. *Jiddisch far alle* (Jiddisch för alla), som är korta program på jiddisch och svenska om hur språket utvecklas i Sverige och världen i dag, sänds regelbundet i P1. Den tvåspråkiga satsningen *Randiga sagor* för den yngsta målgruppen omfattade inläsningar på jiddisch och svenska blandat.

150. Radio- och tv-sändningar i marknätet har fortfarande stor betydelse för många, men det är de internetbaserade plattformarna som växer. Program på minoritetsspråk finns tillgängliga på många olika plattformar, så att de ska kunna nå så många som möjligt. Programföretagen måste försöka uppnå en jämvikt mellan sändningar i marknätet och utbudet på de egna internetbaserade plattformarna. En analys av hur program på minoritetsspråk bäst kan nå sin målgrupp bör vara ett viktigt inslag i programföretagens dialog med de berörda nationella minoriteterna. Den 18 mars 2021 tillsatte regeringen en utredning med uppdraget att föreslå hur villkor för public service-innehåll på internet kan ställas upp. Den 6 juli 2023 fattade regeringen beslut om villkor för public service-innehåll på internet, med vissa grundläggande krav på exempelvis opartiskhet och saklighet. En nyligen tillsatt parlamentarisk utredning ska lämna förslag om public service-verksamhetens omfattning under nästa tillståndperiod. Bland annat har utredningen fått i uppdrag att föreslå hur kraven i fråga om minoritetsspråk kan skärpas så att innehållskvaliteten blir hög.

151. När det gäller tryckta medier föreslog regeringen i sin proposition från år 2017 med rubriken ”Journalistik i hela landet” att det befintliga presstödet till dagstidningar skulle förlängas samtidigt som det skulle införas ett nytt teknikneutralt mediestöd som kan lämnas till nyhetsmedier oberoende av innehålls- och spridningsform. Det teknikneutrala mediestödet kan alltså ges till nyhetsmedier med innehåll som består av till exempel text, bild, ljud eller rörlig bild, och stöd kan ges till tidningar,

¹¹⁸ För närmare upplysningar om de program som SVT sänder på minoritetsspråk, se den [femte landrapporten](#), s. 30.

¹¹⁹ För en jämförelse med tidigare statistik, se den [femte landrapporten](#), s. 29.

¹²⁰ Därav sändes 467 timmar på finska, 161 på samiska, 61 på meänkieli, 80 på romani chib och 5 på jiddisch.

¹²¹ Därav sändes 21 timmar på samiska, 43 på finska, 19 på meänkieli, 20 på romani chib och 5 på jiddisch.

¹²² Därav sändes 1 432 timmar på samiska, 7 495 på finska, 1 123 på meänkieli, 446 på romani chib och 9 på jiddisch.

¹²³ Under 2020 bytte *Sisuradio* namn till *Sveriges Radio Finska* som en del i arbetet med att utveckla utbudet för en målgrupp som består av första, andra och tredje generationens finnar i Sverige.

webbaserade medier, radio eller tv. Mediestödet trädde i kraft den 1 februari 2019.¹²⁴ För att göra det lättare för medier som riktar sig till nationella minoriteter att uppfylla kraven för det nya mediestödet finns det vissa lättnader i kriterierna.¹²⁵ Bland annat behöver medier som riktar sig till nationella minoriteter bara ha minst 750 regelbundna användare (i stället för 1 500) och behöver bara publiceras eller sändas minst 10 gånger per år (i stället för 45 gånger). En tidning på finska och en tidning som skriver delvis på finska och meänkieli har erhållit mediestöd. Innovations- och utvecklingsstödet ersätter det utvecklingsstöd för tryckta allmänna nyhetstidningar som infördes år 2016. Liksom tidigare kan stödet täcka en större andel av kostnaderna (75 procent i stället för 40 procent) om det har särskild betydelse för nationella minoriteter.

152. År 2020 riktades särskilda krisstöd till mediebranschen med anledning av covid-19-pandemin. Bland annat gavs stöd för utgivning av tryckta nyhetstidningar och särskilda medel för redaktionsstöd med tillfälliga regler under 2020. Dessa satsningar syftade till att säkerställa allmänhetens tillgång till information och dämpa de negativa ekonomiska konsekvenserna för nyhetsmedier till följd av covid-19-pandemin. För dessa krisstöd gällde samma lättnader i kriterierna som för mediestöd till medier som riktar sig till nationella minoriteter. Således fick samma tidningar på nationella minoritetsspråk som hade fått presstöd och mediestöd även del av krisstöden.

153. När det gäller medier på samiska noterar den rådgivande kommittén att situationen är särskilt svår för syd- och lulesamiskan. Kommittén har också nåtts av kritik från talare av meänkieli om att sändningarna på meänkieli är mycket begränsade och tillgängliga enbart i Norrbotten och Stockholm, trots att människor som talar meänkieli bor över hela Sverige, samt om att det finns få program på meänkieli som riktar sig till barn och unga. Företrädare för sverigefinnarna anser att deras minoritet – inbegripet dess mångfald – inte är tillräckligt synlig i public service-medier, medan företrädare för den judiska minoriteten beklagar att medietäckningen ofta inskränker sig till Förintelsen eller antisemitiska händelser och inte omfattar deras kultur och traditioner.

154. Den rådgivande kommittén upprepar hur viktigt det är att det finns ett gemensamt och pluralistiskt medieutrymme som delas av samtliga grupper och där minoriteter får komma till tals, så att en känsla av inkludering kan främjas.¹²⁶ I detta sammanhang noterar kommittén med intresse att UR producerar ett brett utbud av radio- och tv-program på minoritetsspråk. Dessutom välkomnar kommittén det nytänkande som programföretagen har visat prov på när det gäller att nå ut via sociala medier till personer som hör till nationella minoriteter. Kommittén är medveten om att minst 95 procent av befolkningen använder internet regelbundet men anser ändå att radio och reguljära tv-sändningar inte får försummas om målet att uppnå största möjliga tillgång till medier på minoritetsspråk ska kunna uppnås. Kommittén berömmar public service-företagen (SR, SVT och UR) för deras ansträngningar att uppnå kvalitativa och kvantitativa mål men anser att en mer frekvent dialog med företrädare för nationella minoriteter (en gång per år är inte tillräckligt), där även programföretag med koppling till minoriteter deltar i mötena, skulle göra det lättare att bedöma insatsernas ändamålsenlighet och att få in mer regelbunden feedback på programförslag, och dessutom skulle sådana möten kunna vara lämpliga tillfällen att inhämta idéer till tv- och radioprogram liksom reflektioner kring utvecklingen av framtida riktlinjer för nästa sändningstillståndsperiod. Den rådgivande kommittén välkomnar också att det har införts lägre krav för tryckta medier som riktar sig till nationella minoriteter liksom att ytterligare stöd lämnades under covid-19-pandemin.

¹²⁴ Mediestödet består av tre olika stödformer: innovations- och utvecklingsstöd, stöd för lokal journalistik i svagt bevakade områden och redaktionsstöd (som infördes år 2020).

¹²⁵ Enligt vad som föreslogs med anledning av att utredningen ”En mediepolitik för framtiden” i november 2016 lade fram sitt slutbetänkande med rubriken ”En gränsöverskridande mediepolitik. För upplysning, engagemang och ansvar”.

¹²⁶ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 3](#), punkterna 40–41.

155. Den rådgivande kommittén uppmuntrar myndigheterna att fortsätta sina lovvärda satsningar på att främja minoritetsspråk genom public service-medier och digitala medier. Myndigheterna bör se till att det sker ändamålsenligt samrådande med personer som hör till nationella minoriteter i samband med utvecklingen av framtida riktlinjer för nästa sändningstillståndperiod och framtida riktlinjer om public service-innehåll på internet.

Användning av minoritetsspråk i myndighetskontakter och i äldreomsorgen (artikel 10)

156. Ändringarna i minoritetslagen har inneburit en skärpning av skyldigheten att informera om de rättigheter som tillkommer personer hörande till nationella minoriteter både i och utanför förvaltningsområden. Rätten att kommunicera på ett minoritetsspråk med en förvaltningsmyndighet vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med förvaltningsområdet för det språket kvarstår. Dessutom har den ovillkorliga rätten att kommunicera skriftligt på minoritetsspråk med vissa myndigheter utökats till att också gälla Arbetsförmedlingen, i ärenden där en privatperson är part eller ställföreträdande för part. Isof har fortsatt att lämna rekommendationer och stöd i terminologifrågor för att göra det lättare för myndighetspersonal att använda minoritetsspråk inom den offentliga sektorn och se till att fackterminologin på minoritetsspråken följer utvecklingen i det svenska samhället. Isof utarbetar och publicerar tvåspråkiga ordlistor på olika områden.¹²⁷ Såvitt avser rätten att använda minoritetsspråk inom domstol har det inte rapporterats om några förändringar.¹²⁸

157. I den ändrade minoritetslagen hänvisas uttryckligen till äldres rätt att behålla sin kulturella identitet.¹²⁹ Information om möjligheten att erhålla service och omvårdnad på ett minoritetsspråk ska lämnas när någon ansöker om äldreomsorg. Skyldigheten att erbjuda hela eller en väsentlig del av äldreomsorgen på minoritetsspråk gäller för alla kommuner som ingår i förvaltningsområdet för finska, meänkieli eller samiska liksom för övriga kommuner och samtliga minoritetsspråk i den mån som en kommun har tillgång till personal som kan tala det aktuella minoritetsspråket.

158. Under 2020 genomförde Socialstyrelsen åtta samråd med företrädare för minoriteterna i förvaltningsområdena. Resultatet blev att det ska ske en uppföljning av språkkunskaperna och kulturkompetensen hos personalen liksom av bemötandet av patienter och brukare, varvid företrädare för minoriteterna kommer att vara involverade i hela processen från framtagande av frågor till analys av resultat och utformning av eventuella förslag på insatser.¹³⁰

159. Inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032 har Socialstyrelsen tagit fram en rapport som bland annat tog upp äldreomsorgen.¹³¹ En av slutsatserna var att äldreomsorgen för personer som hör till den romska minoriteten behöver byggas ut, eftersom antalet romer som ansöker om äldreomsorg kan förväntas öka framöver på grund av att många yngre romer i dag tillhör arbetskraften och på grund av att romernas förväntade livslängd ökar.

160. Företrädare för nationella minoriteter uttryckte generellt missnöje med att det inom myndigheter och på äldreboenden saknas personal som talar ett minoritetsspråk, vilket i praktiken begränsar genomförandet av minoritetslagen. Företrädare för den judiska minoriteten beklagade

¹²⁷ Exempelvis har Isof utarbetat tre tvåspråkiga ordlistor med koppling till covid-19 (svenska–finska, svenska–jiddisch och svenska–romani chib) liksom en svensk–finsk omsorgsordlista. Tvåspråkiga ordlistor med skol-, socialtjänst- och omsorgsterminologi har utarbetats på flera varieteter av romani chib, och en jiddisch–svensk–jiddisch-ordlista publicerades år 2020. En svensk–finsk ordlista över kyrkotermnologier är under utarbetande.

¹²⁸ Se tidigare landrapporter, vilka finns [online](#), och 13–16 §§ [minoritetslagen](#).

¹²⁹ Tidigare omfattade rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk hela eller *delar* av verksamheten, vilket kunde tänkas ha en begränsande inverkan för dem som önskade sådan äldreomsorg. I lagens nya lydelse hänvisas det till ”en väsentlig del”.

¹³⁰ Se den [femte landrapporten](#), s. 34.

¹³¹ Rapporten baseras på intervjuer med personer hörande till den romska minoriteten i fem av de tio kommuner som har erhållit statsbidrag samt en enkät riktad till socialtjänsten i alla dessa tio kommuner.

särskilt att den ändrade minoritetslagen ännu inte har fått önskad effekt, med tanke på att de hade sett flera fall där äldre judar hade förvägrats att flytta till ett judiskt äldreboende. Företrädare för sverigefinnar, romer och samer nämnde restriktioner för användningen av deras minoritetsspråk på arbetsplatser eller inom vården och påpekade också att deras barn hade förbjudits att tala sitt minoritetsspråk under raster i skolan (sådana fall har även rapporterats av Barnombudsmannen).¹³²

161. Den rådgivande kommittén välkomnar att den ovillkorliga rätten att kommunicera skriftligt på minoritetsspråk med vissa myndigheter har utökats till att också gälla Arbetsförmedlingen. Vidare noterar kommittén att de ansvariga myndigheterna beredde tillgång till information på minoritetsspråk med koppling till covid-19-pandemin samt att fler och fler kommuner, regioner, myndigheter och länsstyrelser nu informerar om minoriteters språkliga rättigheter, däribland rätten att få äldreomsorg på minoritetsspråk, vilken alldeles för ofta inte omsätts i praktiken. Såvitt avser de nya bestämmelserna om minoritetsspråk i äldreomsorgen framhåller kommittén att den lydelse – ”hela eller en väsentlig del av” – som har valts för äldreomsorg på minoritetsspråk fortfarande framstår som oklar för företrädare för nationella minoriteter och tolkas på många olika sätt av kommunerna. Dessutom innebär förbehållet ”om kommunen har tillgång till personal” att genomförandet av den ändrade minoritetslagen i hög grad begränsas i praktiken. För att avhjälpa bristen på personal som talar ett minoritetsspråk flytande skulle man kunna överväga positiva åtgärder som att vid rekrytering belöna kunskaper i minoritetsspråk, kartlägga förekomsten av sådana kunskaper bland befintliga lokalt anställda och erbjuda utbildning till dem som har begränsade kunskaper i minoritetsspråk.

162. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att se till att lokala myndigheter vidtar kraftfulla åtgärder för att ge äldre personer som hör till nationella minoriteter möjlighet att erhålla omsorg på sitt minoritetsspråk, bland annat genom att se till att det på äldreboenden finns personal med tillräckliga kunskaper i minoritetsspråk.

163. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att genomföra en behovsbedömning såvitt avser användning av minoritetsspråk i myndighetskontakter och att säkerställa rätten att tala sitt eget språk både privat och offentligt.

Personnamn (artikel 11)

164. Enligt myndigheterna finns det inga svenska rättsregler som hindrar enskilda från att använda eller anta familje- eller efternamn på minoritetsspråk. Tvärtom ser myndigheterna personnamn som en viktig och naturlig del av samhället – som något som ger individen en identitet och en möjlighet att visa samhörighet med familj och släkt.¹³³

165. Den 1 juli 2017 trädde en ny lag om personnamn i kraft. Den nya lagen innebär bland annat att alla efternamn ska förvärfvas genom ansökan till Skatteverket, som fattar beslut om namn, och att automatiskt förvärv av efternamn genom födelsen och genom adoption avskaffas. Det bör också finnas många möjliga efternamn att förvärva. Bland annat är de vanligaste efternamnen i Sverige fria för alla att anta. Det är också möjligt att anta ett dubbelt efternamn. Den nya lagen gör det enklare för enskilda att byta namn och det är möjligt att byta namn flera gånger.

166. Isof bidrar till att stärka möjligheten att anta personnamn med ursprung i minoritetsspråk liksom personnamn med ursprung i andra kulturer som genom invandring har blivit en del av det svenska samhället. Dessutom fungerar Isof som en rådgivande myndighet till Skatteverket i frågor som gäller språkliga och namnvetenskapliga perspektiv. Myndigheterna medger dock att det fortfarande återstår ett arbete med att integrera ett minoritets- och revitaliseringsperspektiv i samband med att ansökningar om personnamnsbyte prövas. De anser att det är av stor vikt att personer som hör till nationella minoriteter har rätt att återta sina namn för att kunna stärka sin minoritetsidentitet. Isof

¹³² Se [Barnombudsmannens rapport](#) från mars 2023.

¹³³ Se den [femte landrapporten](#), s. 35.

har börjat arbeta med att stärka och integrera minoritetsperspektivet i det sätt på vilket namngivning sker i Sverige.

167. Trots ovanstående har företrädare för skogsfinnar uppgett, med hänsyn till de konkreta kraven, att det är svårt för dem att återta sina förfäders familjenamn som de förlorade till följd av tidigare assimilationspolitik som innebar att förfäderna gavs svenska namn i kyrkoböcker och skolor. Detta kan nämligen ha skett mer än fyra generationer tillbaka, och det kan också vara svårt att hitta bevisning som går tillräckligt långt tillbaka i tiden för att ge skogsfinnar rätt att återta sina förfäders familjenamn. Detta är en av de frågor som de prioriterar. Svårigheter att återta förfäders namn förekommer även bland samer.¹³⁴ Den rådgivande kommittén har också fått veta att det finns ett växande intresse bland unga som hör till den sverigefinska minoriteten att återgå till sina föräldrars finska efternamn.¹³⁵

168. Den rådgivande kommittén anser att det behövs ett klagande såvitt avser rätten att använda eller återta sitt personnamn på ett minoritetsspråk, vilket är en central språklig rättighet med nära koppling till personlig identitet och värdighet,¹³⁶ närmare bestämt såvitt avser rätten att återta ett namn efter flera generationer och få det officiellt erkänt. Kommittén noterar att myndigheterna är öppna för att samarbeta med de berörda minoriteterna för att lösa dessa problem och förväntar sig därför att de behöriga myndigheterna kommer att hjälpa skogsfinnarna och andra nationella minoriteter att återta sina förfäders namn.

169. Den rådgivande kommittén uppmuntrar myndigheterna att öka medvetenheten bland de nationella minoriteternas organisationer och företrädare om gällande lagstiftning och praxis såvitt avser rätten att använda sitt eget personnamn på ett minoritetsspråk. Myndigheterna bör ta itu med och undanröja eventuella hinder för personer hörande till nationella minoriteter som önskar återta sina förfäders familjenamn samt lämna bistånd i den processen.

Topografiska skyltar och benämningar på minoritetsspråk (artikel 11)

170. Myndigheterna ser det som viktigt att synliggöra ortnamn med tydlig koppling till nationella minoriteters identiteter, eftersom en sådan synlighet stärker det immateriella kulturarvet och direkt påverkar enskilda.¹³⁷ Isof ansvarar för att framhäva ortnamn på minoritetsspråk genom sitt omfattande rådgivnings- och remissarbete gentemot statliga myndigheter, kommuner och privatpersoner. Detta gör Isof i synnerhet för ortnamn på de samiska språken och meänkieli. Genom forskning bidrar Isof också till att bygga upp och sprida kunskap om enskilda ortnamn och ortografier.

171. Under den aktuella övervakningscykeln har Lantmäteriet¹³⁸ slutfört ett omkodningsprojekt. I januari 2021 fanns det 34 974 namn kodade som antingen finska, meänkieli, nordsamiska, lulesamiska, umesamiska eller sydsamiska. Dessutom har Lantmäteriet skapat en ny kartdatabas över ortnamn som innehåller ortnamn på minoritetsspråk i flerspråkiga geografiska områden. Som ett led i en större inventering av platsmärken har Lantmäteriet samarbetat med Transportverket och lämnat

¹³⁴ Se Högsta domstolens avgörande av den 22 juni 2022 i mål 5554-21, vilket rörde en samisk kvinna vars far hade blivit adopterad och därmed hade fått ett nytt – svenskt – efternamn. När hon ansökte om att få återta det samiska efternamn som hennes far hade haft från födseln, fick hon avslag av skattemyndigheterna, vilkas beslut fastställdes av de domstolar som hon överklagade till.

¹³⁵ Många sverigefinnar i andra generationen bytte till svenska efternamn efter att ha gift sig med en person med annan etnisk bakgrund. Se en [artikel](#) av det finska public service-företaget YLE från den 26 mars 2017.

¹³⁶ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 3](#), punkterna 61–62.

¹³⁷ Se den [femte landrapporten](#), s. 35.

¹³⁸ Lantmäteriet fungerar som remissinstans vid frågor om gatuskyltar, där Trafikverket är ansvarig myndighet. I sådana frågor är Isof rådgivande instans till Lantmäteriet. Ortnamnsrådet är ett rådgivande organ inom Lantmäteriet som även innefattar företrädare för Isof, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Sveriges hembygdsförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Trafikverket och lärosäten. Dess huvuduppgift är att bidra till att god ortnamnsed tillämpas i Sverige. För mer utförlig information, se den [femte landrapporten](#), s. 36.

rekommendationer rörande minoritetsspråksnamn på gatuskyltar i Norrbottens och Västerbottens län. Lantmäteriet får regelbundet in önskemål om att ortnamn på de olika minoritetsspråken ska anges på kartor. Önskemålen kan komma från enskilda som har inventerat sitt närområde, via Sametinget eller från samebyföreträdare och organisationer för minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset. För närvarande håller Isof på att granska omkring 200 namn inom språkområdet för meänkieli.

172. Den rådgivande kommittén noterade att flera kommuner uppgav att minoritetsspråken blev allt vanligare på offentliga byggnader och topografiska skyltar men att företrädare för minoriteterna ansåg att mer kunde göras. Under sitt landbesök observerade kommittén att det nästan inte alls förekom att gatunamn visades på minoritetsspråk.

173. Den rådgivande kommittén betonar att användning av minoritetsspråk för ortnamn och på topografiska skyltar kan ha stor betydelse för att en känsla av inkludering ska kunna utvecklas i befolkningen liksom för att det ska framgå att en regions – traditionella och nuvarande – särart är något som erkänns och värderas. Kommittén upprepar att minoritetsrättigheter är verkningsfulla endast om de kan utövas i det offentliga rummet och att tvåspråkighet – eller trespråkighet – på skyltar förmedlar budskapet att ett visst geografiskt område är gemensamt för flera olika grupper.¹³⁹

174. Den rådgivande kommittén är över lag nöjd med hur topografisk information visas vid infarter till byar och städer men anser att det behövs större ansträngningar när det gäller gatuskyltar och skyltar på offentliga byggnader i geografiska områden där det traditionellt har bott ett större antal personer som hör till en nationell minoritet. Kommittén betonar också att visningen av topografisk information på minoritetsspråk inte får inverka negativt på andra lokala grupper som traditionellt har bott i samma områden.¹⁴⁰ Enligt kommitténs uppfattning bör flerspråkig skyltning alltid främjas på ett sätt som avspeglar den lokala språkliga mångfalden.

175. Den rådgivande kommittén uppmantrar myndigheterna att fortsätta sina ansträngningar att visa flerspråkig topografisk information, inbegripet på minoritetsspråk, och att öka dessa ansträngningar såvitt avser gatuskyltar och skyltar på offentliga byggnader i geografiska områden där det traditionellt har bott ett större antal personer som hör till en nationell minoritet.

Lika tillgång till utbildning, inbegripet under covid-19-pandemin (artikel 12)

176. Skolinspektionen har fått i uppdrag av regeringen att vidta åtgärder för att se till att alla barn och elever får lika tillgång till utbildning och till verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö samt att följa upp, analysera och rapportera om sina inspektioner av utbildningsanordnare och utbildningsinstitutioner.

177. Skolfrånvaro och avhopp vid övergången från mellan- till högstadiet utgör fortfarande ett orosmoment. Enligt en undersökning som gjordes av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter år 2019 deltar 90 procent av de romska barnen i åldern 4–6 år i förskoleutbildning och 99 procent går i låg- och mellanstadiet. Ett av skälen till att dessa elever hoppar av skolan före 15 års ålder är att de utsätts för kränkande och hotfulla kommentarer, exempelvis förolämpningar och

¹³⁹ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 3](#), punkt 67.

¹⁴⁰ Personer från Härjedalen som den rådgivande kommittén talade med klagade över att de topografiska skyltar med deras dialekt, härjedalska, som tidigare hade funnits successivt hade bytts ut mot skyltar på svenska och nu samiska. De betraktar detta som ett hot mot bevarandet av deras språkliga och kulturella arv och som ett försök att utrota dem från den svenska ortnamnsfloran.

glåpord med koppling till att de är romer.¹⁴¹ Därutöver har Skolinspektionen i vissa fall påvisat brister i den utbildning som romer har erbjudits.¹⁴²

178. Inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032 har Skolverket tagit fram en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens som ska fungera som en länk mellan enskilda individer och offentlig verksamhet under perioden 2016–2020. De personer som den rådgivande kommittén har talat med framhöll att dessa brobyggare har varit viktiga för att få till stånd romska barns höga närvaro i förskolan liksom för att få upp andelen som slutför grundskolan och gymnasieskolan.¹⁴³ Dessa personer betonade vikten av att öka antalet brobyggare.

179. Även utbildningen för samiska barn har stärkts tack vare regeringens långsiktiga insatser, som har ökat Sameskolstyrelsens förvaltningsanslag, vilket uppgick till 58 miljoner kronor för år 2021, och har lagt större fokus på produktion av läromedel på samiska språk.

180. Den rådgivande kommittén fick veta att covid-19-pandemin ledde till vissa negativa konsekvenser för tillgång till utbildning för barn och ungdomar tillhörande en nationell minoritet, särskilt för personer som hör till minoriteterna sverigefinnar och meänkielitalare och som bor nära gränsen till Finland. Att Finland och Sverige vidtog olika politiska åtgärder under pandemin ledde enligt uppgift till att vissa barn som bodde i Finland men gick i skolan på den svenska sidan av gränsen slutade komma till Sverige för att närvara vid lektioner. Ett antal av dem kom inte tillbaka ens när covid-19-åtgärderna hade upphört, vilket minskade elevantalet på de aktuella skolorna med undervisning på finska och meänkieli och skapade osäkerhet om framtiden för dessa skolor. Vidare gjorde den socioekonomiska situationen för vissa romska familjer att distansundervisning under pandemin försvårades av att en del familjer saknade nödvändig utrustning som datorer och kameror.

181. Umeå kommun uppgav sig ha problem med skolnärvaron för barn hörande till den samiska minoriteten på grund av de aktuella familjernas halvnomadiska levnadssätt, som innebär att man på grund av renskötseln tillbringar vintersäsongen på en plats och sommarsäsongen på en annan. Detta ger upphov till avbrott i skolnärvaron för dessa barn och svårigheter att följa deras skolprogression. Vissa skolor har också hotat samiska föräldrar med att kontakta socialtjänsten för att eventuellt få deras barn familjehemsplacerade om de är frånvarande från skolan. Samiska familjer motiverar sådan skolfrånvaro med en önskan att involvera barnen i vissa traditionella aktiviteter som innebär att barnen måste vara borta från skolan i flera dagar.

182. Med hänvisning till data som har samlats in genom internationella undersökningar hyser den rådgivande kommittén fortfarande oro över de svårigheter som vissa barn tillhörande en nationell minoritet stöter på när det gäller lika tillgång till utbildning. Dessutom beklagar kommittén att möjligheterna att bedöma situationen undergrävs av att det saknas tillförlitliga kvantitativa och kvalitativa nationella data om utbildningssituationen för romska barn.

183. Den rådgivande kommittén uppmanar starkt myndigheterna att utreda eventuella fall av ojämlikhet i fråga om utbildningstillgång, måluppfyllelse och kunskapsresultat för barn som tillhör den samiska, den romska och de övriga nationella minoriteterna, i nära samarbete med personer som tillhör de berörda nationella minoriteterna. Dessutom bör myndigheterna analysera hur

¹⁴¹ Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, *Romer och resande i sex länder* (2020), s. 2. De främsta resultaten av byråns undersökning från år 2019 såvitt specifikt avser romer och resande i Sverige är att varannan förälder (51 procent) bland romer och resandefolk med barn i den obligatoriska skolåldern uppger att deras barn utsätts för kränkande eller hotfulla kommentarer, till exempel genom att man förolämpar dem eller kastar glåpord efter dem med koppling till deras bakgrund som romer eller resande. Detta är den största andelen bland samtliga undersökta grupper. En av fem romska föräldrar till skolbarn hade upplevt diskriminering under det senaste året i kontakter med skolmyndigheter.

¹⁴² År 2018 beslutade Stockholms stad att stänga Roma kulturklass vid grundskolan Hammarbyskolan; Skolinspektionen hade i augusti 2016 funnit betydande brister i undervisningen.

¹⁴³ Information hämtad från Skolverkets rapport från den 1 mars 2021.

gränsstängningar under covid-19-pandemin har påverkat tillgången till utbildning på minoritetsspråk och avhjälpa eventuella negativa effekter som dessa åtgärder kan ha fått för skolorna.

Interkulturell utbildning och interkulturella läromedel (artikel 12)

184. Ett vanligt klagomål från alla personer tillhör minoriteter som den rådgivande kommittén har talat med är att det i samhället generellt, och särskilt bland yrkesverksamma i skolorna och bland barn, saknas kunskaper om de nationella minoriteterna – deras kulturer, deras traditioner och deras historiska närvaro i Sverige. De personer som kommittén talade med framhöll att denna kunskapsbrist också leder till att många minoritetspolitiska åtgärder eller initiativ inte är tillräckligt anpassade till de enskilda minoriteternas behov, vilket medför att resultaten blir begränsade och ibland resulterar i att offentliga medel används ineffektivt. Företrädare för den judiska minoriteten och den sverigefinska minoriteten beklagade också att det råder brist på läromedel på finska, jiddisch och hebreiska (se artiklarna 17 och 18).

185. Enligt en ny läroplan som infördes i juli 2022 ska alla elever i åldern 7–15 år lära sig om historia och nuvarande situation för samerna i egenskap av urfolk och för de övriga nationella minoriteterna samt om deras rättigheter. De personer som den rådgivande kommittén talade med uppgav dock att detta troligen inte kommer att få önskat resultat, eftersom lärarna inte har fått systematisk utbildning i att undervisa om nationella minoriteter.

186. Den rådgivande kommittén påpekar att de stater som är parter i ramkonventionen förväntas göra regelbundna översyner, i nära samråd med minoritetsföreträdare, av kursplaner och läromedel i ämnen som historia, religionskunskap och litteraturkunskap, så att det kan säkerställas att den kulturella och identitetsmässiga mångfalden avspeglas på ett adekvat sätt och att respekt och interkulturell kommunikation främjas bland alla barn.¹⁴⁴

187. Den rådgivande kommittén välkomnar den nya läroplanen från år 2022, som syftar till att ge barn möjlighet att lära sig mer om det samiska folkets och de övriga nationella minoriteternas historia och aktuella situation, men beklagar att denna åtgärd inte systematiskt har åtföljts av utbildning och fortbildning på området för lärare. Kommittén anser att universiteten, högskolorna och Skolverket behöver se till att det erbjuds relevant utbildning och fortbildning för lärare så att åtgärden kan bli verkningsfull i praktiken.

188. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att säkerställa att undervisning enligt de nya läroplanerna möjliggörs med hjälp av läromedel som adekvat avspeglar den etniska och språkliga mångfalden i det svenska samhället, inklusive relevant och aktuell information om nationella minoriteters historiska och nuvarande situation. Myndigheterna bör säkerställa att lärare i alla skolor har fått adekvat utbildning inom interkulturell undervisning, så att de kan hantera mångfald i klassrummet och har tillräcklig kunskap om nationella minoriteter för att kunna undervisa om nationella minoriteters kulturer, traditioner och historia.

Fristående skolor och tvåspråkiga skolor (artikel 13)

189. Sedan år 1992 har Sverige haft ett system med offentligt finansierade fristående skolor som inte tar ut några terminsavgifter. Dessa fristående skolor lockar omkring 14 procent av alla grundskoleelever och 26 procent av gymnasieeleverna. Tvåspråkig utbildning erbjuds nästan uteslutande av fristående skolor. Antalet skolor som är tvåspråkiga svenska–finska har minskat avsevärt (från fler än tio på 1990-talet till fem i dag, varav fyra är belägna i Storstockholm).

190. Enligt uppgift har det gjorts ansträngningar för att undvika nedläggning av tvåspråkiga skolor med möjlighet att läsa ett minoritetsspråk, särskilt i fall där en sådan skola erbjuder den enda

¹⁴⁴ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 3](#), punkt 34. Se även OSCE High Commissioner on National Minorities, [The Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies](#) (2012), s. 56.

möjligheten till skolgång på ett minoritetsspråk på en viss ort, men bristen på rättslig säkerhet såvitt avser den fortsatta verksamheten vid dessa skolor har skapat betydande oro bland föräldrar.

191. Den rådgivande kommittén noterar med oro att ett antal tvåspråkiga svenska–finska fristående skolor har lagts ned på senare år, något som har föranlett flera rättsprocesser initierade av personer tillhörande den sverigefinska minoriteten. Det är visserligen inte kommitténs uppgift att bedöma det berättigade i de enskilda beslut som har lett till dessa skolnedläggningar, men kommittén noterar ändå att det är sårbart att den tvåspråkiga utbildningen nästan uteslutande bedrivs av fristående skolor som huvudsakligen drivs av föräldraföreningar eller stiftelser. Dessutom beklagar kommittén att det inte – åtminstone inom förvaltningsområdena för minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska – erbjuds tvåspråkig undervisning vid kommunala skolor (se artikel 14).

192. Den rådgivande kommittén upprepar sin uppmaning till myndigheter på alla nivåer att tillhandahålla allt nödvändigt stöd till fristående skolor som riktar sig till barn från nationella minoriteter. Samtidigt bör myndigheterna säkerställa att tillgången till tvåspråkig utbildning inte är beroende enbart av fristående skolor, utan de bör överväga att tillhandahålla tvåspråkig utbildning vid kommunala skolor i förvaltningsområden där detta efterfrågas.

Undervisning på och i minoritetsspråk (artikel 14)

193. En viktig del av den nyligen genomförda reformen av minoritetslagen var en förstärkning av förskoleutbildningen på minoritetsspråk. Enligt den tidigare lydelsen skulle ”hela eller delar av verksamheten” bedrivas på minoritetsspråk, och detta har nu ändrats till ”hela eller en väsentlig del av verksamheten” och skrivits in i skollagen. Det har även införts en skyldighet för kommuner i förvaltningsområden att tillfråga alla föräldrar eller andra vårdnadshavare om de vill ha en plats på en förskola med utbildning på minoritetsspråket. Dessutom lät Skolverket år 2020 översätta läroplanen för förskolan till finska och meänkieli samt nord-, syd- och lulesamiska.

194. I grundskolan och motsvarande skolformer liksom i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ges undervisning i minoritetsspråk inom ämnet modersmål. Undervisningen ligger ofta utanför ordinarie skoltid. I grundskolan (årskurs 1–9) har barn som hör till en nationell minoritet rätt till modersmålsundervisning även om språket inte är deras dagliga umgängesspråk i hemmet. En skolhuvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett minoritetsspråk även om endast en elev på skolan ansöker om undervisning i det språket. Kravet på att det måste finnas en lämplig lärare gäller dock även för minoritetsspråken.¹⁴⁵ Det är också möjligt att läsa minoritetsspråk inom grundskolans språkval för att på så vis säkerställa att undervisning i minoritetsspråk sker inom timplanen för det obligatoriska skolväsendet.

195. Elever i gymnasieskolan (årskurs 10–12) som tillhör någon av de nationella minoriteterna har också rätt till modersmålsundervisning även om språket inte är deras dagliga umgängesspråk i hemmet. Fram tills nyligen behövde gymnasieelever dock ha goda kunskaper i språket. Den 15 juni 2023 föreslog regeringen, i en proposition med rubriken ”Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk” som lades fram för Riksdagen, att kravet på förkunskaper för att få läsa minoritetsspråk i gymnasieskolan skulle tas bort. I gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan kan eleverna också läsa ett minoritetsspråk – finska, samiska, jiddisch, meänkieli eller romani chib – inom ramen för ämnet moderna språk. Studierna kan börja på en nivå som utgår från elevens förkunskaper.

196. Det har utarbetats särskilda kursplaner för samiska, finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. Kursplanerna för grundskolan har nyligen reviderats. I gymnasieskolan och anpassade

¹⁴⁵ Den begränsning som innebär att en elev bara kan få modersmålsundervisning i högst sju läsår om eleven får undervisningen utanför den garanterade undervisningstiden är inte tillämplig på undervisningen i minoritetsspråken.

gymnasieskolan följer undervisningen i minoritetsspråk fortfarande kursplanerna för ämnena modersmål och moderna språk. Skolverket arbetar med en större revidering av kursplanerna för gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

197. Läsåret 2019/2020 var det bara 443 elever som deltog i modersmålsundervisning i samiska (59 procent av dem som var berättigade till sådan undervisning), 4 833 (52 procent) i finska, 740 (29 procent) i romani chib, 169 (42 procent) i meänkieli och 6 (50 procent) i jiddisch.¹⁴⁶ Antalet elever som gick ut gymnasieskolan med betyg i minst en kurs i ett minoritetsspråk var mycket litet år 2020 jämfört med år 2014, med vissa förbättringar för samiska och särskilt romani chib (en tredubbling), en stabil nivå för meänkieli och en minskning för finska.¹⁴⁷

198. För att ytterligare möjliggöra för elever att läsa minoritetsspråk har det öppnats för att i större utsträckning använda fjärrundervisning som undervisningsform i ämnena modersmål och moderna språk.¹⁴⁸ Detta har skapat större möjligheter för tillgång till fjärrundervisning i dessa ämnen även i fall där en skola eller huvudman saknar en legitimerad eller behörig lärare eller där elevantalet är otillräckligt. Fjärrundervisning genom utomstående aktörers försorg förekommer för vissa minoritetsspråk, bland annat de samiska språken.

199. För att öka tillgången till undervisning i minoritetsspråk i alla skolor tillsatte regeringen i december 2016 en särskild utredare med uppdraget att föreslå åtgärder och genomföra en utredning, som fick namnet ”Utredningen om förbättrade möjligheter för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråk”. Utredningen överlämnade i november 2017 ett betänkande med rubriken ”Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering” där det föreslogs att ett nytt ämne, modersmål, med garanterad undervisningstid (960 timmar) skulle införas i grundskolan och motsvarande skolformer. Vidare gav regeringen genom regleringsbrevet för år 2021 Skolverket i uppdrag att lämna förslag på hur en nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk inom skolväsendet skulle kunna organiseras så att undervisningen i språken stärks. Utifrån de fem nationella minoritetsspråkens och de olika skolformernas förutsättningar ska Skolverket analysera tillgången till läromedel på minoritetsspråken.¹⁴⁹

200. De statliga myndigheterna medger – liksom de kommunala myndigheter som den rådgivande kommittén har varit i kontakt med – att det behövs ett långsiktigt arbete för att stärka Sveriges nationella minoriteters språk. De olika myndigheterna framhöll i detta sammanhang att det finns stora skillnader mellan språken, exempelvis i fråga om antalet talare, vilket också påverkar tillgången på lärare och förutsättningarna för att tillgängliggöra läromedel och annat undervisningsmaterial. Rekryteringsbasen för studier i vissa minoritetsspråk på högskolenivå är därmed också begränsad, vilket har lett till att några av utbildningarna har saknat sökande. De nationella regleringar som styr utbildningen i nationella minoritetsspråk får alltför sällan genomslag i praktiken.

201. Detta konstaterande bekräftades också av Skolinspektionen, vars tillsynsarbete mellan hösten 2019 och januari 2020 avseende hur huvudmän för grundskolans årskurs 7–9 erbjöd och anordnade undervisning i minoritetsspråken visade att 22 av 25 huvudmän brast i att erbjuda undervisning i minoritetsspråken inom ämnet modersmål. En av de orsaker som konstaterades var att elever och

¹⁴⁶ Se den första tabellen i den [femte landrapporten](#), s. 42.

¹⁴⁷ Se den andra tabellen i den [femte landrapporten](#), s. 42.

¹⁴⁸ Med fjärrundervisning – som infördes i skollagen den 1 juli 2015 – avses interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid. Från och med den 1 januari 2021 har möjligheterna enligt skollagen till fjärr- och distansundervisning utökats i alla ämnen utom de praktiskt-estetiska.

¹⁴⁹ Vid genomförande av analysen ska Skolverket inhämta synpunkter från Universitets- och högskolerådet, från lärosäten med uppdrag att anordna utbildning och lärarutbildning i de nationella minoritetsspråken, från Folkbildningsrådet, från Isof och från Sameskolstyrelsen. Dessutom ska Skolverket inhämta synpunkter från berörda parter och från företrädare för de nationella minoriteterna (se den [femte landrapporten](#), s. 9).

deras föräldrar eller andra vårdnadshavare fick felaktig information om sin rätt att delta i minoritetsspråkundervisning. Den rådgivande kommittén har fått veta att Skolinspektionen följde upp detta och att huvudmännen korrekterade sin information under tiden som tillsynen pågick eller strax efter det att den hade avslutats i januari 2020.¹⁵⁰

202. Företrädare för minoriteterna samer, sverigefinnar, romer och tornedalingar/kväner/lantalaiset beskrev alla brister i modersmålsundervisningen i skolorna, exempelvis på grund av begränsade resurser och svårigheter att rekrytera behöriga lärare. De klagade också över att det faktiska antalet undervisningstimmar för minoritetsspråken över lag var otillräckligt och att undervisningen i allmänhet bedrevs utanför skoltid. Vissa av dem framhöll att fjärrundervisning inte lämpar sig för undervisning i minoritetsspråk, särskilt inte för nybörjare. Företrädare för sverigefinnarna är generellt kritiska mot det bristfälliga genomförandet av rekommendationerna i utredningsbetänkandet ”Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering”, särskilt mot att undervisningen i finska för närvarande uppgår till 40–60 minuter i veckan,¹⁵¹ vilket är långt ifrån de tre till fem timmar per vecka som nämnda företrädare har efterfrågat (vilket motsvarar den totala undervisningstid per läsår på 960 timmar som rekommenderades i betänkandet). De betonade att det i betänkandet bland annat efterlystes en sammanhängande och långsiktig plan för undervisningen i minoritetsspråk, en kontinuerlig utbildningskedja av möjligheter till undervisning i och på minoritetsspråken, från förskola till högskola, och en strategisk handlingsplan för lärarutbildningen. Utöver detta underströk företrädare för minoriteter också att en brist i genomförandet av 9 kap. 10 § skollagen är att rätten till undervisning i ett minoritetsspråk inte är garanterad för sexåriga elever som går i förskoleklassen.

203. Höstterminen 2021 togs ämnet elevens val bort från schemat för årskurs 6–9 i Kiruna. Detta medförde att språkcentrumen förlorade många elever som hade läst sitt minoritetsspråk men som inte ville göra detta utanför skoltid. Höstterminen 2024 kommer ämnet elevens val att tas bort för alla årskurser.

204. Den rådgivande kommittén ser positivt på att lagstiftningsramen är gynnsam och att regeringen är villig att främja och öka undervisningen på och i minoritetsspråk, även i förskolan, men beklagar att situationen i praktiken inte har förbättrats särskilt mycket. Utbildningssystemet erbjuder fortfarande alldeles för få möjligheter för personer som tillhör nationella minoriteter att lära sig sina språk på en tillfredsställande nivå, och rekommendationerna i utredningsbetänkandet från år 2017 (exempelvis minst 960 timmars undervisning i minoritetsspråk i grundskolan) har fortfarande till största delen inte genomförts. Kommittén noterar att vissa kommuner ställs inför en svår utmaning när det gäller att rekrytera lärare som talar (ett eller flera) minoritetsspråk,¹⁵² på alla utbildningsnivåer. Det behövs ytterligare åtgärder för att se till att tillräckligt omfattande minoritetsspråkundervisning av hög kvalitet i praktiken kan erbjudas alla föräldrar eller andra vårdnadshavare som begär detta, och helst under ordinarie skoltid. Därutöver behövs det också en noggrann utvärdering av effekten av fjärrundervisning för minoritetsspråken.

205. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att överväga att låta modersmålsundervisningen i grundskolan ingå i det ordinarie schemat i stället för att – som alltför ofta är fallet – förläggas utanför detta. Dessutom bör myndigheterna öka antalet undervisningstimmar i minoritetsspråken.

¹⁵⁰ Se den [femte landrapporten](#), s. 9.

¹⁵¹ Normalt undervisas det i ämnet under 40–60 minuter per vecka i låg- och mellanstadiet. För sameskolornas del är dock det nationella kravet minst 800 timmar under årskurs 1–6, jämnt fördelat mellan årskurserna 1–3 och 4–6, vilket motsvarar 120 minuter per vecka i genomsnitt (se kompletterande skriftlig information från myndigheterna, s. 15).

¹⁵² I Umeå kommun råder det exempelvis ingen brist på finstalande förskollärare, men däremot är det en utmaning att hitta samisk- och meänkielitalande lärare.

206. Den rådgivande kommittén uppmuntrar myndigheterna att vidareutveckla möjligheten att använda digitalisering i undervisningen som komplement till traditionell undervisning, i överensstämmelse med behoven hos och önskemålen från personer som tillhör nationella minoriteter, och att regelbundet utvärdera hur ändamålsenliga digitala pedagogiska verktyg är.

Lärare i minoritetsspråk, lärarutbildning och lärarlegitimation (artikel 14)

207. I Sverige råder allmän lärarbrist liksom brist på lärare som kan undervisa i minoritetsspråk, och antalet elever som läser minoritetsspråk är litet liksom antalet studenter som utexamineras som minoritetsspråklärare. Detta kommer sannolikt att förvärra problemen i framtiden och utgör ett avsevärt hinder för de skolhuvudmän som erbjuder undervisning i minoritetsspråk, oavsett om det handlar om klassrums- eller fjärrundervisning. De lärare som är behöriga att undervisa i minoritetsspråk arbetar i allmänhet inte heltid.¹⁵³ På judiska skolor undervisas även i hebreiska, men det är brist på behöriga lärare i båda hebreiska och jiddisch. Såvitt avser romani chib är lärarna så få och eleverna så många att det är omöjligt att tillgodose efterfrågan.

208. Detsamma gäller för samiska. För att förbättra villkoren för fortbildningsinsatser i samiska och därmed öka antalet behöriga lärare som talar samiska fick Skolverket år 2018 i uppdrag att inleda uppdragsutbildning. Regeringen har också uppdragit åt Skolverket att anordna lärarutbildning på samiska för lärare som är legitimerade men saknar kvalifikationer i fråga om samiska liksom för personer som talar och skriver samiska men saknar lärarutbildning. För att öka tillgången på behöriga lärare i samiska har Skolverket sedan hösten 2018 erbjudit ett utbildningsprogram bestående av fyra 7,5-högskolepoängskurser för lärare i samiska som kommer att fortsätta att anordnas tills vidare.¹⁵⁴ Det utbildningsprogram som startade hösten 2021 var inriktat mot yrkesverksamma lärare som var anställda av en huvudman inom skolväsendet och som undervisade i samiska i sameskolan, samiska som modersmål eller samiska som modernt språk. Programmet kräver inte förkunskaper i något av de samiska språken.

209. År 2021 tog regeringen på nytt upp frågan om tillgången på lärare i minoritetsspråk. I en promemoria med rubriken ”Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan” föreslog regeringen att grundlärarutbildningen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 eller med inriktning mot arbete i årskurs 4–6 ska kunna omfatta ämnet modersmål, inklusive minoritetsspråk. Vidare föreslogs det i promemorian att det skulle införas en bestämmelse enligt vilken den som har en ämneslärarexamen eller en grundlärarexamen kan få sin behörighet utökad till att omfatta undervisning i ämnet modersmål, inklusive i minoritetsspråk. Undervisningsbehörighet enligt denna nya bestämmelse ska kunna ges till personer som har kompletterat sin examen med ytterligare ämnesstudier om minst 30 poäng, eller motsvarande, i språkdidaktik med inriktning mot undervisning i ämnet modersmål (minoritetsspråk).

210. Den rådgivande kommittén är medveten om att ett antal specifika problem kan uppstå när det gäller möjligheterna att lära sig minoritetsspråk, däribland ett otillräckligt antal timmar av undervisning på eller i ett minoritetsspråk, liksom förläggning av undervisningen utanför det ordinarie schemat, brist på lärare och brist på läromedel. Trots detta framhåller kommittén att en förutsättning för att kompetens i minoritetsspråk ska kunna utvecklas och tillföra ett mervärde för talarna, oavsett om dessa tillhör en minoritet eller inte, är att det finns en kontinuitet i tillgången till undervisning och

¹⁵³ Läsåret 2019/2020 fanns det exempelvis 62 behöriga lärare i samiska (av vilka 61 procent arbetade heltid på grund- och gymnasieskolor), 228 i finska (62 procent), 12 i meänkieli (42 procent), 39 i romani chib (41 procent) och 2 i jiddisch (varav ingen arbetade heltid). Se tabellen i den [femte landrapporten](#), s. 44.

¹⁵⁴ Antalet deltagare är ungefär 20 per upplaga av programmet. Det sammanlagda antalet deltagare motsvarar ungefär två tredjedelar av totalantalet modersmållärare i samiska.

lärande i och på minoritetsspråk på samtliga nivåer inom utbildningssystemet, från förskola till universitet och högskola samt vuxenutbildning.¹⁵⁵

211. Den rådgivande kommittén inser att framstegen på detta område måste ske gradvis men betonar ändå att bristen på minoritetsspråklärare riskerar att undergräva genomförandet av många – och välkomna – minoritetspolitiska åtgärder och bestämmelser i minoritetslagen. Detta är också knutet till en utmaning när det gäller att säkerställa överlevnaden för de minoritetsspråk som talas av färre personer. Kommittén anser att det enda sättet att få processen att gå snabbare är att vidta positiva åtgärder och att erbjuda ekonomiska och andra incitament.

212. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att tillhandahålla ytterligare ekonomiskt stöd för rekrytering och utbildning av lärare som talar minoritetsspråk och se till att yrket lärare i minoritetsspråk blir mer hållbart och attraktivt som karriärval.

Ändamålsenligt samråd och effektivt deltagande i offentliga angelägenheter och beslutsprocesser (artikel 15)

213. En av de tre huvudsakliga prioriteringarna inom Sveriges minoritetspolitik är ”inflytande och delaktighet”. Enligt minoritetslagen ska de nationella minoriteterna ges möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. Dessutom är förvaltningsmyndigheter och kommuner skyldiga att ”så långt det är möjligt” samråda med de nationella minoriteterna i sådana frågor. På nationell nivå anordnar Regeringskansliet årliga samråd där ansvarig minister eller statssekreterare deltar. Därutöver genomförs också särskilda samråd i avgränsade frågor när behov uppstår. Inom arbetet med den nationella strategin för romsk inkludering hålls regelbundna möten med den av regeringen utsedda romska referensgruppen. Minoriteterna i kommunerna inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska är de som oftast inbjuds till samråd. Enligt myndigheterna ökar möjligheterna att utöva inflytande på kommunal och regional nivå, delvis tack vare den nyligen gjorda ändringen i minoritetslagen, som innebär att det klargjordes att samråd innebär ”en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i (...) beslutsfattande”.¹⁵⁶ Å andra sidan har förvaltningsdomstolar i tre fall upphävt beslut av lokala myndigheter med hänvisning till att den sverigefinska minoriteten inte hade fått möjlighet att utöva ett reellt inflytande innan besluten fattades.¹⁵⁷

214. Det har införts nya bestämmelser i minerallagen som rör ärenden om beviljande av koncession. I sådana ärenden måste det numera göras en specifik miljöbedömning, företagen måste lämna information och processen måste samordnas med det samiska folket. Detta innebär att verksamhetsutövaren måste samråda om bland annat verksamhetens lokalisering och dess förväntade miljöeffekter med de enskilda som kan antas bli särskilt berörda av verksamheten, vilket inkluderar berörda samebyar.

215. Dessutom trädde en ny lag om konsultation med det samiska folket i kraft den 1 mars 2022.¹⁵⁸ Denna lag innebär att regeringen och förvaltningsmyndigheterna numera är skyldiga att genomföra ett formellt förfarande för konsultation av Sametinget innan de fattar beslut i ärenden som kan få särskild betydelse för det samiska folket. Företrädare för Sametinget och samiska organisationer anser att detta är ett viktigt steg på vägen mot kodifiering av urfolks inflytande över frågor som har särskild betydelse för dem. Trots detta uttryckte de besvikelse över att lagen inte minskar risken för

¹⁵⁵ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 3](#), punkterna 74–75.

¹⁵⁶ Dessutom har det införts en ny bestämmelse som reglerar myndigheternas skyldighet att samråda med barn och unga i frågor som berör dem. I den bestämmelsen föreskrivs också att formerna för samrådet med barn och unga ska anpassas till deras förutsättningar (källa: den [femte landrapporten](#), s. 46–47).

¹⁵⁷ Dom meddelad av Förvaltningsrätten i Malmö den 4 maj 2021 i mål nr 1707-20 om Malmö stads beslut att upphöra med modersmålsundervisning i finska i en förskoleklass för sverigefinska elever; dom i mål 3936-21 av

¹⁵⁸ [Lagen \(2022:66\) om konsultation i frågor som rör det samiska folket](#) kommer att träda i kraft regionalt och lokalt den 1 mars 2024. Se även den [femte landrapporten](#), s. 8.

kumulativa effekter och att det inte finns något krav på fritt och informerat förhandssamtycke från samerna i samband med konsultation om beslut som rör användning eller exploatering av traditionellt samiska områden, utan det enda som föreskrivs i lagen är att förhandlingarna ska genomföras i god anda.¹⁵⁹ De samer som den rådgivande kommittén har talat med påpekade också att företrädarna för staten ofta har begränsade kunskaper om urfolks rättigheter och inte heller ser sig själva som aktörer med ansvar för efterlevnaden av dessa rättigheter. Vidare gör lagen inget för att avhjälpa maktobalansen i konsultationsprocesser mellan gruvindustri- eller skogsbruksaktörer och samiska grupper. Förfarandet är även obalanserat på grund av att det samiska folket saknar de ekonomiska resurser, personalresurser och kunskaper inom juridik och påverkansarbete som skulle behövas för att kunna tillgodose alla önskemål om konsultation. Det samiska folket förlitar sig i mycket hög grad på att ett fåtal advokater och människorättsorganisationer ska tillvarata deras rättigheter om de behöver ta en fråga till domstol, men detta är mycket kostsamt.¹⁶⁰

216. Myndigheterna rapporterade att det år 2020 blev svårare att hålla samråd på grund av covid-19-pandemin. De medgav att en övergång till digitala samråd riskerade att leda till att företrädare för minoriteter i praktiken framtogs sin rätt att utöva inflytande i den mån som de inte behärskade eller hade tillgång till verktyg för digitala möten. Trots detta gjorde myndigheterna dock bedömningen att digitala möten gav fler människor möjlighet att delta genom att hindren i form av resor och tidsåtgång blev färre.¹⁶¹

217. Skärpningen av konsultationsskyldigheten enligt minoritetslagen har lett till en ökad efterfrågan på samråd med nationella minoriteters organisationer. Dessa organisationer kan få bidrag till sin verksamhet från Länsstyrelsen i Stockholms län. År 2020 uppgick bidragen till 6,5 miljoner kronor, fördelat mellan 18 nationella organisationer som företräder judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar.¹⁶² Enligt uppgifter från myndigheterna uppgick bidragen från Länsstyrelsen i Stockholms län till organisationer för nationella minoriteter år 2022 till 13 miljoner kronor. Dessutom får många av de nationella minoriteternas ungdomsorganisationer bidrag från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. År 2020 utbetalades ytterligare bidrag till dessa ungdomsorganisationer på grund av covid-19-pandemin. Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har också tagit fram en verktygslåda med material, goda exempel och tips för samråd med nationella minoriteter och även med barn och unga.¹⁶³

218. Under denna övervakningscykel har regeringen fortsatt sina ansträngningar att stärka samernas inflytande och delaktighet. Regeringskansliet har hållit ett antal samråd med företrädare för samerna, bland annat rörande utredningen av rennäringslagen (se artikel 5). Att samråd hölls enbart med det samiska folket rörande den lagen invercade dock negativt på de interetniska relationerna. I synnerhet uttryckte företrädare för minoriteten tornedalingar/kvärer/lantalaiset djup oro över att de hade exkluderats från den aktuella samrådsprocessen eller från vissa utredningar. De framhöll att den meänkielitalande minoriteten inte ens nämndes i utredningsdirektiven – vilka hade utarbetats i nära dialog med både Sametinget och företrädare för det samiska civilsamhället – trots att utredningen skulle få direkt inverkan på denna minoritet och trots att delar av den berörda lagstiftningen har nära koppling till den meänkielitalande minoritetens kultur, historia och traditioner. Dessa minoritetsföreträdare betraktar myndigheternas inledande beslut att inte bjuda in dem till

¹⁵⁹ Se 11 § [lagen \(2022:66\) om konsultation med det samiska folket](#).

¹⁶⁰ Liknande klagomål om kostnader för att driva rättsprocesser har också framförts av företrädare för sverigefinnarna med koppling till de rättsprocesser som de med stöd av 5 § minoritetslagen har drivit för att hålla tvåspråkiga skolor öppna.

¹⁶¹ Se även den [femte landrapporten](#), s. 4.

¹⁶² År 2018 tillkännagav regeringen att ett liknande statsbidrag skulle införas för nationella organisationer som företräder det samiska urfolket.

¹⁶³ Verktygslådan består av länkar, dokument och filmer och ska fungera som stöd för kommuner och regioner i genomförandet av den svenska minoritetspolitiken. Materialet finns tillgängligt [på internet](#).

Renmarkskommitténs sakkunniggrupp som ännu en provokation (se artikel 5). Efter den rådgivande kommitténs besök i Sverige har de fått sitt önskemål tillgodosett genom regeringens beslut den 23 mars 2023 att erbjuda möjlighet för en organisation knuten till minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset att utse en expert som ska ingå i Renmarkskommitténs sakkunniggrupp, men företrädarna för denna minoritet är fortfarande oroliga över den framtida utvecklingen, eftersom de kommer att befinna sig i numerärt underläge under de kommande diskussionerna.

219. Samråd och strävan efter samsyn är något som är djupt förankrat både i Sverige allmänt och i regeringens arbete, vilket förklarar att det genomförs så många utredningar om aktuella frågor, nya politiska åtgärder och förslag till lagändringar. Alla företrädarna för nationella minoriteter ansåg dock att samrådsmekanismen är oändamålsenlig, antingen därför att de nationella minoriteternas företrädare och organisationer inte konsulteras förrän i ett mycket sent skede¹⁶⁴ när beslut redan verkar ha fattats, vilket de beskrev som en form av samråd som enbart innebär att man ”kryssar i rutorna”, eller därför att de inte konsulteras över huvud taget i frågor som är betydelsefulla för dem men däremot bjuds in till samråd i frågor som inte nödvändigtvis är relevanta för respektive minoritet.

220. Företrädare för samerna klagade också över att de inte konsulterades på vederbörligt sätt och i rätt tid när det gällde gruvbrytnings-, skogsbruks- och vindkraftsprojekt liksom över att myndigheterna systematiskt underlät att välja samernas föredragna alternativ i fall där dessa fick yttra sig i ett senare skede av processen och då fick uttrycka sina preferenser för olika angivna alternativ.¹⁶⁵ Såvitt avser järnvägssträckningen mellan Umeå och Luleå (projektet Norrbottenabanan – se artikel 4) anser de att Trafikverket åsidosatte sin skyldighet att på ett ändamålsenligt sätt samråda med de berörda samebyarna. Östra Kikkejaure sameby fick enbart möjlighet att uttrycka sina preferenser i fråga om vilken ”korridor” som järnvägen skulle gå genom. Till sist valde Trafikverket ändå den ”korridor” som fick värst inverkan på Östra Kikkejaure sameby; samebyn processar nu mot beslutet i domstol.¹⁶⁶ Ett annat exempel rör Gällivare skogssameby i Hällberget och det APG-ägda bolaget Vasa Vinds planer på att bygga en industripark med vindkraftsanläggningar, vägar och kraftledningar på ett kalvningsområde som samerna har använt i århundraden. Marken ägs av det statliga skogsbolaget Sveaskog, som därför är skyldigt att samråda med de berörda samebyarna i enlighet med det internationella certifieringssystem som administreras av Forest Stewardship Council (FSC).¹⁶⁷ Som statsägt bolag har Sveaskog också en skyldighet att följa FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. I dessa principer hänvisas till skyddet av urfolks rättigheter. Trots detta konsulterade Sveaskog inte den lokala samebyn innan bolaget tecknade avtal med Vasa Vind om möjlighet att utnyttja marken på Hällberget, vilket visar på brister i genomförandet av den ändrade minerallagens bestämmelser.¹⁶⁸

221. En annan kritik som ofta uttrycktes av företrädare för nationella minoriteter gäller att den mångfald som finns inom och mellan de nationella minoriteterna inte beaktas tillräckligt (se artikel 3). De företrädare för skogsfinnarna som den rådgivande kommittén träffade under sitt besök angav

¹⁶⁴ År 2019 lade exempelvis Kommissionen mot antiziganism fram ett förslag om inrättande av ett nationellt centrum för romska frågor. Under samrådsprocessen förkastade samtliga romska civilsamhällesorganisationer och företrädare förslaget, varför regeringen beslutade att inte gå vidare med det.

¹⁶⁵ Även företrädare för skogsfinnarna rapporterade om underlåtenhet att konsultera deras grupp om uppförandet av vindkraftverk i områden där de bor i norra Sverige.

¹⁶⁶ Skriftlig inläga från Amnesty Sápmi, 6 februari 2023, s. 2. Se även den [information](#) som Amnesty Sápmi lade ut på sin webbplats den 14 augusti 2022.

¹⁶⁷ FSC:s standarder för skogsskötsel i Sverige innefattar regler avseende urfolks rättigheter som är utformade för att förbättra förutsättningarna för samexistens mellan skogsbruk och renskötsel. Dessa regler bygger på en gemensam planeringsprocess som ska stärka rennäringens inflytande och förbättra dess villkor. Processen grundar sig på FN:s deklaration om urfolks rättigheter (UNDRIP) och principen om fritt informerat förhandssamtycke (FPIC).

¹⁶⁸ Skriftlig inläga från Amnesty Sápmi, 6 februari 2023, s. 3–5.

exempelvis att de ibland har andra åsikter än de minoritetsföreträdare som myndigheterna konsulterar. Detta förklarar varför vissa önskemål aldrig kommer till uttryck, exempelvis sverigefinnarnas önskemål om en sannings- och försoningskommission eller skogsfinnarnas önskan att erkännas som separat nationell minoritet (se artikel 6 respektive 3).

222. Företrädare för den judiska minoriteten angav att de konsulteras regelbundet på alla nivåer (lokal, regional och nationell) men beklagade att antalet samråd ökar. De framhöll att de saknar de personalresurser och den kapacitet i övrigt som skulle behövas för att tillgodose alla önskemål. På grund av detta måste de prioritera de samråd som har störst relevans för den egna minoritetsgruppen och som har en konstruktiv dagordning med tydliga uppföljningsplaner. De anser att de skulle kunna delta i mycket större utsträckning om arbetet samordnades bättre, särskilt kommunalt och regionalt. Dessutom gör den geografiska spridningen och de begränsade personalresurserna det särskilt svårt för den judiska minoriteten att delta på nationell nivå.

223. Romska civilsamhällesorganisationer hänvisade till brister i regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering 2012–2032, särskilt att romerna inte är företrädare på departement, i myndigheter och inom politiska partier och inte heller deltar i processen för genomförande och uppföljning av strategin. De efterlyste också en enhet med samlat nationellt ansvar för romsk inkludering liksom bättre representation på departement och i myndigheter (se artikel 4).

224. Den rådgivande kommittén upprepar att det inte är tillräckligt att stater som är part i ramkonventionen skapar formella delaktighetsmöjligheter för personer som hör till nationella minoriteter. Därutöver bör de också se till att delaktigheten får konkret inverkan på beslutsfattande och att det finns ett verkligt engagemang och ett gemensamt ansvar för genomförandet av de beslut som fattas. Vidare är det viktigt att se till att resultaten av samråd tillräckligt väl avspeglar de nationella minoriteternas verkliga behov. Kommittén betonar också att det kan vara en utmaning för nationella minoriteters företrädare att delta på ett verkningsfullt sätt i beslutsfattande. För detta krävs tid och resurser, inte bara för själva deltagandet utan också för att försöka avspegla mångfalden av åsikter bland personer som hör till den nationella minoriteten på ett rättvisande sätt. Detta betyder att nationella minoriteter behöver både kapacitetsuppbyggnad och resurser som ger deras företrädare möjlighet att bidra effektivt.¹⁶⁹

225. Den rådgivande kommittén välkomnar att regeringen har fortsatt sina ansträngningar att stärka samernas ställning, inflytande och delaktighet både som urfolk och som nationell minoritet. Dock är kommittén djupt oroad över att myndigheter återkommande underlåter att på vederbörligt sätt och i rätt tid konsultera personer som hör till det samiska folket (och andra påverkade nationella minoriteter) om gruvbrytnings-, skogsbruks- och vindkraftsprojekt. Kommittén anser också att uttrycket ”så långt det är möjligt” i minoritetslagen fortfarande är oklart för företrädare för nationella minoriteter och tolkas på flera olika sätt av kommunerna. Enligt kommitténs uppfattning innebär 1 § lagen om konsultation med det samiska folket¹⁷⁰ att även 5 § minoritetslagen ska tillämpas när konsultationer anordnas.

226. Den rådgivande kommittén beklagar djupt att myndigheternas underlåtenhet att tillämpa ett inkluderande och transparent arbetssätt vid samråd har resulterat i växande spänningar mellan det samiska folket och andra grupper i samhället, i synnerhet personer som hör till minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset, bland annat med koppling till översynen av rennäringslagen. Detta är

¹⁶⁹ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 2](#), ”The effective participation of persons belonging to national minorities in cultural, social and economic life and in public affairs”, som antogs den 27 februari 2008, punkterna 19, 21 och 71.

¹⁷⁰ Se 1 § [lagen om konsultation med det samiska folket](#): ”För att främja det samiska folkets inflytande över sina angelägenheter ska konsultationer genomföras enligt vad som anges i denna lag. Föreskrifter om samrådsskyldighet i andra lagar och förordningar gäller oberoende av denna lag. Sådana samrådsförfaranden och andra liknande förfaranden ska så långt som möjligt samordnas med konsultationer enligt denna lag.”

enligt kommittén än mer beklagligt med tanke på att dessa båda minoriteter har gemensamma mål, nämligen att skydda miljön och de markområden som de behöver för att kunna ägna sig åt sina traditionella näringar. Den rådgivande kommittén är dock nöjd med Landsbygds- och infrastrukturdepartementets beslut att från och med den 23 mars 2023 låta företrädare för minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset ingå i den sakkunnigrupp som har inrättats inom ramen för utredningen om rennäringslagen. Detta tillgodoser ett viktigt och brådskande önskemål som under kommitténs övervakningsbesök uttrycktes av många företrädare för den minoriteten.

227. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheter på alla nivåer att förbättra samrådsförfarandenas effektivitet genom att se till att de genomförs vid rätt tidpunkt och är inkluderande och meningsfulla samt att säkerställa att personer som hör till det samiska folket och andra nationella minoriteter systematiskt konsulteras och ges möjlighet att delta på ett ändamålsenligt sätt i beslutsprocesser som rör politiska frågor och lagstiftningsfrågor av relevans för minoritetsrättigheter.

Effektivt deltagande i det sociala och ekonomiska livet – tillgång till hälso- och sjukvård, inbegripet psykiatrisk vård och under covid-19-pandemin (artikel 15)

228. I det svenska hälso- och sjukvårdssystemet är ansvaret för hälso- och sjukvården delat mellan staten – som bland annat ansvarar för den övergripande hälso- och sjukvårdspolitiken och tilldelar vissa ekonomiska bidrag till kommuner och regioner. Hälso- och sjukvården regleras i hälso- och sjukvårdslagen, men inom en rad områden finns speciallagstiftning som är styrande för verksamheten.¹⁷¹

229. Ett antal myndigheter, främst Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten, har viktiga uppgifter inom området folkhälsa och hälso- och sjukvård för personer som hör till det samiska urfolket och till de övriga nationella minoriteterna. Folkhälsomyndighetens webbplats uppdateras regelbundet med information på alla minoritetsspråken, i flera varieteter. Under pandemin besvarade Folkhälsomyndigheten många frågor från personer hörande till nationella minoriteter om covid-19-relaterade rekommendationer, och myndigheten översatte också information avsedd för vårdpersonal till finska, meänkieli och samiska. Socialstyrelsens verksamhet innefattar framtagande av handböcker, checklistor, kunskapsstöd och utbildningsmaterial som företrädesvis riktar sig till äldreomsorgen och socialtjänsten men även till annan social verksamhet, exempelvis den sociala barn- och ungdomsvården. Socialstyrelsen har nyligen fått i uppdrag att stärka sitt samarbete med Folkhälsomyndigheten i syfte att ta del av myndighetens erfarenhet av att följa upp hälsosituationen bland de nationella minoriteterna. Syftet är att undersöka om några av de metoder som Folkhälsomyndigheten har använt och föreslagit är lämpliga för uppföljning av situationen för personer som tillhör de nationella minoriteterna inom äldreomsorg, hälso- och sjukvård och övrig socialtjänst. Socialstyrelsen har även haft i uppdrag att kartlägga de eventuella behoven av insatser för att öka kunskaperna om minoritetslagens betydelse inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, särskilt äldreomsorgen.

230. Både Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten har viktiga roller inom området psykisk hälsa och suicidprevention, en fråga som omfattas av regeringens strategi ”Fem fokusområden fem år framåt från 2016”.¹⁷² Det samiska urfolket och andra nationella minoriteter ingår bland annat i målet för ”utsatta grupper”. År 2021 anslags omkring 1,7 miljarder kronor till arbetet med att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa och suicid genom en överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Regeringen har också ökat anslagen till civilsamhällesorganisationer som ägnar sig åt att förebygga psykisk ohälsa och suicid riktat till det samiska urfolket och andra nationella minoriteter. År 2021 kommer omkring 65 miljoner kronor att

¹⁷¹ Se den [femte landrapporten](#), s. 14.

¹⁷² För mer information, se den [femte landrapporten](#), s. 15.

anslås till dessa organisationer. Regeringen har även beviljat medel till Kunskapsnätverket för samisk hälsa i syfte att öka vårdens kulturkompetens och utveckla arbetsmetoder som gör det möjligt att bättra tillgodose samiska patienters behov.

231. Den 17 juni 2020 gav regeringen Folkhälsomyndigheten i uppdrag att inrätta en funktion för psykisk hälsa och suicidprevention vid myndigheten. Funktionen, vars roll är att sprida kunskap om psykisk hälsa och suicid till allmänheten och till de individer som löper högst risk att drabbas av psykisk ohälsa, påbörjade sitt arbete den 1 januari 2021. Regeringen uppdrog vidare den 30 juli 2020 åt Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen att tillsammans med tjugofem andra myndigheter – däribland Sametinget – inkomma med underlag inför en ny strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention. Uppdraget innefattar löpande samråd med företrädare för det samiska urfolket och andra nationella minoriteter.

232. Inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032, där hälsa och social omsorg och trygghet pekas ut som ett särskilt målområde, har flera insatser gjorts för att förbättra romers hälsosituation. Regeringen har bland annat uppdragit åt Länsstyrelsen i Stockholms län att genomföra insatser för att utbilda romska hälsoinspiratörer och åt Socialstyrelsen att genomföra utbildningsinsatser riktade till socialtjänsten med särskilt fokus på romer.¹⁷³

233. Med enstaka undantag, särskilt avseende tillgången till psykiatrisk vård för personer som hör till det samiska folket, gör den rådgivande kommittén bedömningen att tillgången till hälso- och sjukvård för personer som hör till nationella minoriteter generellt är att anse som tillfredsställande. Enligt dem som kommittén har talat med drabbades personer som tillhör nationella minoriteter inte i oproportionerligt stor utsträckning av covid-19-pandemin – med några undantag inom den romska minoriteten.

234. De som hör till det samiska folket är särskilt i riskzonen för psykisk ohälsa och har högre självmordsfrekvens.¹⁷⁴ Detta förklaras ofta med hänvisning till specifika hälsoproblem kopplade till ett traditionellt levnadssätt eller som en konsekvens av psykisk belastning från tidigare och nuvarande politik som ofta antingen har tvingat samer att överge sina traditioner eller gett upphov till psykiska reaktioner hos samer som har försatts i en situation där de inte har haft något annat val för att överleva ekonomiskt än att arbeta för gruvbolag, vilket de upplever strida mot deras traditioner. Företrädare för samer uppgav att många drabbade medlemmar av deras minoritet vill åka till Norge för att besöka ett specialiserat samiskt nationellt kompetenscenter för psykiatrisk hälsovård och missbruk (SANKS) med verksamhet i länet Troms och Finnmark. Dessa företrädare påpekade dock att de regler som styr möjligheterna för svenska samer att få remiss till specialiserad psykiatrisk vård hos SANKS ser olika ut i olika regioner.¹⁷⁵ De samiska företrädarna ansåg att vägen via vuxenpsykiatri var alltför lång, och de beklagade att förfarandena för remittering till SANKS inte hade harmoniserats.

235. Den rådgivande kommittén noterar med tillfredsställelse att information och rekommendationer med koppling till covid-19-pandemin översattes till alla minoritetsspråken, inbegripet varieteter av dessa. Kommittén uppskattar också myndigheternas ansträngningar att ta itu med psykisk ohälsa och

¹⁷³ För mer information, se den [femte landrapporten](#), s. 15–16.

¹⁷⁴ Se en [undersökning från 2016](#), utförd av en samisk psykolog, som visade att upp till 53 procent av de samiska kvinnorna och renskötande samer som besvarade enkäten uppgav sig ha haft självmordstankar. En nyare [undersökning från 2021](#), som utfördes av de svenska hälsomyndigheterna och där 3 658 samer i åldern 18–84 år deltog, gav inte lika förskräckande resultat: 73 procent av de intervjuade samerna uppgav att deras allmänna hälsa var god, 87 procent att deras psykiska välbefinnande var gott och 41 procent att de hade en långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning.

¹⁷⁵ I Region Västerbotten behöver en patient ha en remiss från antingen primärvården eller psykiatri. I Region Jämtland Härjedalen kan en patient få remiss för vård vid SANKS, en behandlare i Sverige kan få handledning av SANKS eller en behandlare i region Jämtland Härjedalen och en behandlare vid SANKS kan arbeta tillsammans. I Region Dalarna och Region Norrbotten behöver en patient två handlingar från två olika läkare (en allmänläkare och en specialistläkare) för att kunna få hjälp från SANKS.

suicid bland nationella minoriteter. Med tanke på problemets art och omfattning inom den samiska befolkningen vore det välkommet med riktlinjer från de behöriga myndigheterna om hur förfarandena för remittering av patienter till SANKS kan göras mer enhetliga och hur sådan remittering kan underlättas så långt som möjligt.

236. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att se till att remissförfarandena för samiska patienter som söker psykiatrisk specialistvård vid det Norgebaserade Samiskt nationellt kompetenscenter för psykiatrisk hälsovård och missbruk (SANKS) görs mer enhetliga och blir lättare att använda för patienterna.

Bilateralt och multilateralt samarbete (artiklarna 17 och 18)

237. Det finns ett välutvecklat och välfungerande nordiskt samarbete på det samepolitiska området mellan Norge, Finland och Sverige där respektive lands sameting är involverat och där ministrarna med ansvar för samefrågor och sametingspresidenterna regelbundet träffas. Detta samarbete innefattar exempelvis diskussionerna om den nordiska samekonventionen¹⁷⁶ liksom det Nordiska ämbetsmannaaorganet för samiska frågor (NÄS).¹⁷⁷

238. Inrättandet av ett nordiskt institut för de samiska språken¹⁷⁸ är ett bra exempel på detta nordiska samarbete. Detta är ett gemensamt organ för språkligt samarbete som har inrättats av sametingen i Sverige, Norge och Finland. Institutet, som sorterar under Samiskt parlamentariskt råd, ansvarar för samisk språkvård och normering. Det drivs gemensamt och har språkarbetare i alla tre länderna. Institutets arbete baseras på de särskilda behoven och utmaningarna för varje enskild samiskspråkig grupp såvitt avser normering och terminologi. Det finns också en kommunikationsfunktion som tillhandahåller information liksom rådgivning och vägledning i språkfrågor till språkbrukarna. Enligt institutets egen uppfattning har detta gemensamma språksamarbete stor betydelse för att se till att de enskilda samiska språken inte utvecklas i skilda riktningar i de olika länderna.

239. Nordiska ministerrådets initiativ ”Små språk i Norden” syftar till att främja och stötta minoritetsspråken i de nordiska länderna och till att väcka intresse för och öka kunskapen om hur utbildning och kultur kan stärka de till antalet talare mindre språken i Norden. Det arbetas också med att följa upp den nordiska språkdeklarationen, som innehåller mål för främjandet av minoritetsspråk inom det nordiska språksamarbetet.

240. Den rådgivande kommittén välkomnar den ymniga förekomsten av samarbeten mellan Sverige och dess grannländer i frågor som rör nationella minoriteter, både mellan organisationer för nationella minoriteter, mellan sameting och mellan statliga institutioner. I synnerhet noterar kommittén den aktiva roll som det svenska Sametinget spelar i olika sammanhang, däribland Samiskt parlamentariskt råd, FN:s permanenta forum för urfolk och andra sammanhang där även företrädare för samer i Finland, Norge och Ryssland deltar. Kommittén noterar att den svenska, den finska och den norska staten redan samarbetar kring läromedel för samer men påpekar att sådana multilaterala initiativ skulle kunna vidareutvecklas, särskilt inom lärarutbildning, med tanke på den brist på lärare i minoritetsspråk som råder i Sverige och de utmaningar som detta innebär för användningen av de numerärt mindre minoritetsspråken och dessas överlevnad. Dessutom skulle bilateralt samarbete

¹⁷⁶ Se [utkastet till en nordisk samekonvention](#), som är avsedd att stärka det samiska folkets rätt att bevara och utveckla sitt språk, sin kultur, sina näringar och sin gemenskap.

¹⁷⁷ NÄS bildades år 2001 och består av tjänstemän från de tre nordiska ländernas regeringskanslier och sameting. NÄS sammanträder minst en gång per år för att dryfta frågor som rör utvecklingen av samernas språk, kultur och gemenskapsliv. Dess betydelse har minskat på senare år, sedan förhandlingarna om en nordisk samekonvention inleddes.

¹⁷⁸ Institutet heter *Sámi Giellagáldu*, *Sáme Giellagáldo* och *Saemien Gielegaalitje* på tre av de samiska språken.

mellan Sverige å ena sidan och Finland respektive Israel å andra sidan kunna främjas ytterligare såvitt avser läromedel på finska och hebreiska.

241. I sitt förra yttrande välkomnade den rådgivande kommittén att Finland, Norge och Sverige hade nått en överenskommelse om utkastet till en nordisk samekonvention och noterade att den svenska regeringen hade börjat analysera vilka konsekvenser en ratificering av konventionen skulle kunna få för den nationella lagstiftningen. Kommittén har nu fått veta att Samiskt parlamentariskt råd framställde önskemål om att rättelser skulle göras i den slutliga framförhandlade texten, trots att en ursprunglig text hade godkänts av alla tre sametingen, och att den reviderade texten nu är under beredning inom de tre nordiska ländernas regeringskanslier och det svenska Sametinget.¹⁷⁹

242. Den rådgivande kommittén beklagar också att Sverige ännu inte har ratificerat ILO-konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Kommittén har fått veta att regeringen, i enlighet med vad den tidigare har meddelat Förenta nationernas råd för mänskliga rättigheter, fortfarande arbetar i riktning mot en ratificering av konventionen men att detta ytterst är en fråga för riksdagen att besluta om. I detta hänseende framhåller kommittén att det samiska urfolket i Sverige länge har efterlyst en ratificering av den aktuella konventionen och att myndigheterna redan under den fjärde övervakningscykeln uppgav att de arbetade i riktning mot en ratificering av konventionen. I detta sammanhang upprepar kommittén också att den anser att de båda skyddsordningarna – ramkonventionen och ILO-konvention nr 169 – inte utesluter varandra utan kan medföra parallella och kompletterande fördelar för individer med anknytning till samerna.¹⁸⁰

243. Den rådgivande kommittén anser att ett nordiskt samarbete på området media och program för och om nationella minoriteter, särskilt samer, tornedalingar/kväner/lantalaiset, sverigefinnar och skogsfinnar, är värt att utforska. Stöd till vandringsutställningar om samers eller andra minoriteters kultur är ett annat område där mer skulle kunna göras genom samarbete mellan stater.

244. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att fortsätta söka samsyn kring ratificering av ILO-konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder för att säkerställa samernas rättigheter som urfolk.

245. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att fortsätta sina ansträngningar att främja goda relationer inom den nordiska regionen och stödja gränsöverskridande initiativ som tas av nationella minoriteter, särskilt samer, tornedalingar/kväner/lantalaiset och sverigefinnar, inbegripet skogsfinnar.

246. Den rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att fördjupa och utöka det nordiska samarbetet på områdena utbildning, hälsa, socialtjänst och media för det samiska folket och andra nationella minoriteter.

¹⁷⁹ Se den [femte landrapporten](#), s. 11.

¹⁸⁰ Se den rådgivande kommitténs [tematiska kommentar nr 4](#), punkt 48.

Den rådgivande kommittén för ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter är ett oberoende organ som bistår Europarådets ministerkommitté med utvärdering av lämpligheten i de åtgärder som parterna i ramkonventionen vidtar för att förverkliga principerna i konventionen.

I ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, som antogs av Europarådets ministerkommitté den 10 november 1994 och trädde i kraft den 1 februari 1998, anges principer som staterna ska respektera och mål som de ska uppnå för att skyddet av nationella minoriteter ska kunna säkerställas. Ramkonventionens text finns på engelska och franska samt på svenska, finska, romani chib, nordsamiska med flera språk.

Detta yttrande innehåller den utvärdering som den rådgivande kommittén har gjort efter sitt femte landbesök i Sverige.

Europarådet är kontinentens ledande organisation för de mänskliga rättigheterna.

Det består av 46 medlemsstater, inklusive samtliga medlemmar i Europeiska unionen.

Alla medlemsstater i Europarådet har undertecknat den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), en traktat som syftar till att skydda de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatsprincipen.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) övervakar genomförandet av Europakonventionen i medlemsstaterna.